

Barbara Woynarowska

Zasady i narzędzia do autoewaluacji w szkole promującej zdrowie

ZESZYT 11

NARZĘDZIA DO AUTOEWALUACJI W SZKOLE PROMUJĄCEJ ZDROWIE

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE

1. Zasady wyboru wskaźników i konstrukcji narzędzi 49
2. Zasady przeprowadzania autoewaluacji 50

STANDARD PIERWSZY

WPROWADZENIE	52
1. Uzasadnienie wyboru standardu	52
2. Omówienie podstawowych pojęć zawartych w sformułowaniu standardu	52
3. Wymiary i wskaźniki	53
4. Metody i narzędzia	53

STANDARD DRUGI

WPROWADZENIE	54
1. Uzasadnienie wyboru standardu	54
2. Omówienie podstawowych pojęć zawartych w sformułowaniu standardu	54
3. Wymiary i wskaźniki	55
4. Metody i narzędzia	56

INSTRUKCJA OGÓLNA DO EWALUACJI DZIAŁAŃ OKREŚLONYCH

W STANDARDZIE PIERWSZYM I DRUGIM	57
A. INSTRUKCJA BADANIA ANKIETOWEGO UCZNIÓW	59
B. INSTRUKCJA BADANIA ANKIETOWEGO NAUCZYCIELI	60
C. INSTRUKCJA BADANIA ANKIETOWEGO PRACOWNIKÓW, KTÓRZY NIE SĄ NAUCZYCIELAMI	61
D. INSTRUKCJA BADANIA ANKIETOWEGO RODZICÓW UCZNIÓW	62
Ankieta dla uczniów	63
Ankieta dla nauczycieli	64
Ankieta dla pracowników szkoły, którzy nie są nauczycielami	66
Ankieta dla rodziców uczniów	67
Arkusz: Upowszechnianie koncepcji Szkoły Promującej Zdrowie	68

ARKUSZE ZBIORCZE DO EWALUACJI DZIAŁAŃ OKREŚLONYCH

W STANDARDZIE PIERWSZYM I DRUGIM	70
ARKUSZ I. Upowszechnianie koncepcji Szkoły Promującej Zdrowie (SzPZ) i znajomość tej koncepcji w społeczności szkolnej oraz lokalnej – Standard pierwszy	70
ARKUSZ II. Zrozumienie i akceptacja koncepcji Szkoły Promującej Zdrowie w społeczności szkolnej – Standard pierwszy	72
ARKUSZ III. Działalność szkolnego koordynatora ds. promocji zdrowia – Standard drugi	73
ARKUSZ IV. Działalność szkolnego zespołu promocji zdrowia – Standard drugi	74
ARKUSZ V. Miejsce promocji zdrowia w działalności (polityce) szkoły – Standard drugi	75
ARKUSZ VI. Diagnozowanie potrzeb społeczności szkolnej w zakresie promocji zdrowia – Standard drugi	76
ARKUSZ VII. Planowanie działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia – Standard drugi	77
ARKUSZ VIII. Realizacja działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia – Standard drugi	78

ARKUSZ IX. Ewaluacja wyników działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia – Standard drugi	79	
RAPORT Z EWALUACJI – STANDARD PIERWSZY	80	
RAPORT Z EWALUACJI – STANDARD DRUGI	81	
STANDARD TRZECI		
WPROWADZENIE	83	
1. Uzasadnienie wyboru standardu	83	
2. Omówienie podstawowych pojęć zawartych w sformułowaniu standardu	83	
3. Wymiary i wskaźniki	84	
4. Metody i narzędzia	86	
INSTRUKCJA OGÓLNA DO EWALUACJI DZIAŁAŃ OKREŚLONYCH W STANDARDZIE TRZECIM		87
A. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO UCZNIÓW	88	
B. INSTRUKCJA DO BADANIA OPINII UCZNIOW O ZAJĘCIACH DOTYCZĄCYCH ZDROWIA	89	
C. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO NAUCZYCIELI	90	
D. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO RODZICÓW UCZNIÓW	90	
ZAJĘCIA O ZDROWIU W MOJEJ SZKOLE – Ankieta dla uczniów	92	
ARKUSZ BADANIA OPINII UCZNIÓW O ZAJĘCIACH DOTYCZĄCYCH ZDROWIA	93	
REALIZACJA EDUKACJI ZDROWOTNEJ W NASZEJ SZKOLE – Ankieta dla nauczycieli	94	
ZAJĘCIA DOTYCZĄCE ZDROWIA W SZKOLE MOJEGO DZIECKA – Ankieta dla rodziców uczniów	96	
ARKUSZE ZBIORCZE DO OCENY REALIZACJI EDUKACJI ZDROWOTNEJ – STANDARD TRZECI		97
ARKUSZ I. Polityka, warunki i organizacja życia szkoły sprzyjającej edukacji zdrowotnej	97	
ARKUSZ II. Uczeń jest aktywnym uczestnikiem procesu realizacji edukacji zdrowotnej	98	
ARKUSZ III. Szkoła współpracuje ze środowiskiem i wykorzystuje jego zasoby	99	
ARKUSZ IV. Szkoła prowadzi ewaluację i wykorzystuje jej wyniki dla podnoszenia jakości edukacji zdrowotnej	100	
RAPORT Z EWALUACJI – STANDARD TRZECI	101	
STANDARD CZWARTY		
WPROWADZENIE	102	
1. Uzasadnienie wyboru standardu	102	
2. Omówienie podstawowych pojęć zawartych w sformułowaniu standardu	102	
3. Wymiary i wskaźniki	103	
4. Metody badania klimatu społecznego szkoły	105	
INSTRUKCJA OGÓLNA DO BADANIA KLIMATU SPOŁECZNEGO W KLASIE I SZKOLE		106
A. INSTRUKCJA DO BADANIA KLIMATU SPOŁECZNEGO W KLASIE III SZKOŁY PODSTAWOWEJ	107	
B. INSTRUKCJA DO BADANIA KLIMATU SPOŁECZNEGO W KLASIE V SZKOŁY PODSTAWOWEJ	112	

C. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO UCZNIÓW W WIEKU 12–18 LAT	115
D. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO NAUCZYCIELI	116
E. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO PRACOWNIKÓW SZKOŁY, KTÓRZY NIE SĄ NAUCZYCIELAMI	117
F. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO RODZICÓW UCZNIÓW	117
KLIMAT W MOJEJ SZKOLE – Ankieta dla uczniów	120
KLIMAT SPOŁECZNY W MOJEJ SZKOLE – Ankieta dla nauczycieli	122
KLIMAT SPOŁECZNY W MOJEJ SZKOLE – Ankieta dla pracowników szkoły, którzy nie są nauczycielami	124
KLIMAT SPOŁECZNY W SZKOLE MOJEGO DZIECKA – Ankieta dla rodziców	125
RAPORT Z EWALUACJI – STANDARD CZWARTY	127
STANDARD PIĄTY	
WPROWADZENIE	133
1. Uzasadnienie wyboru standardu	133
2. Omówienie podstawowych pojęć zawartych w sformułowaniu standardu	133
3. Wymiary środowiska fizycznego szkoły i wskaźniki do ich oceny	135
4. Metody oceny środowiska fizycznego szkoły	137
INSTRUKCJA DO OCENY ŚRODOWISKA FIZYCZNEGO SZKOŁY	138
ARKUSZE ZBIORCZE DO OCENY ŚRODOWISKA FIZYCZNEGO SZKOŁY – STANDARD PIĄTY	140
ARKUSZ I. Budynek i teren szkoły	140
ARKUSZ II. Warunki sanitarne, czystość i estetyka pomieszczeń	141
ARKUSZ III. Mikroklimat, oświetlenie, ochrona przed hałasem	142
ARKUSZ IV. Wyposażenie w meble dla uczniów i nauczycieli	143
ARKUSZ V. Organizacja lekcji i przerw międzylekcyjnych	144
ARKUSZ VI. Warunki i organizacja zajęć ruchowych	145
ARKUSZ VII. Organizacja posiłków i dostępność napojów dla ucznia	146
ARKUSZ VIII. Zabezpieczenie przed wypadkami i urazami oraz dostępność pierwszej pomocy	147
RAPORT Z EWALUACJI – STANDARD PIĄTY	149
MATERIAŁY POMOCNICZE DO OCENY ŚRODOWISKA FIZYCZNEGO SZKOŁY	150

WPROWADZENIE

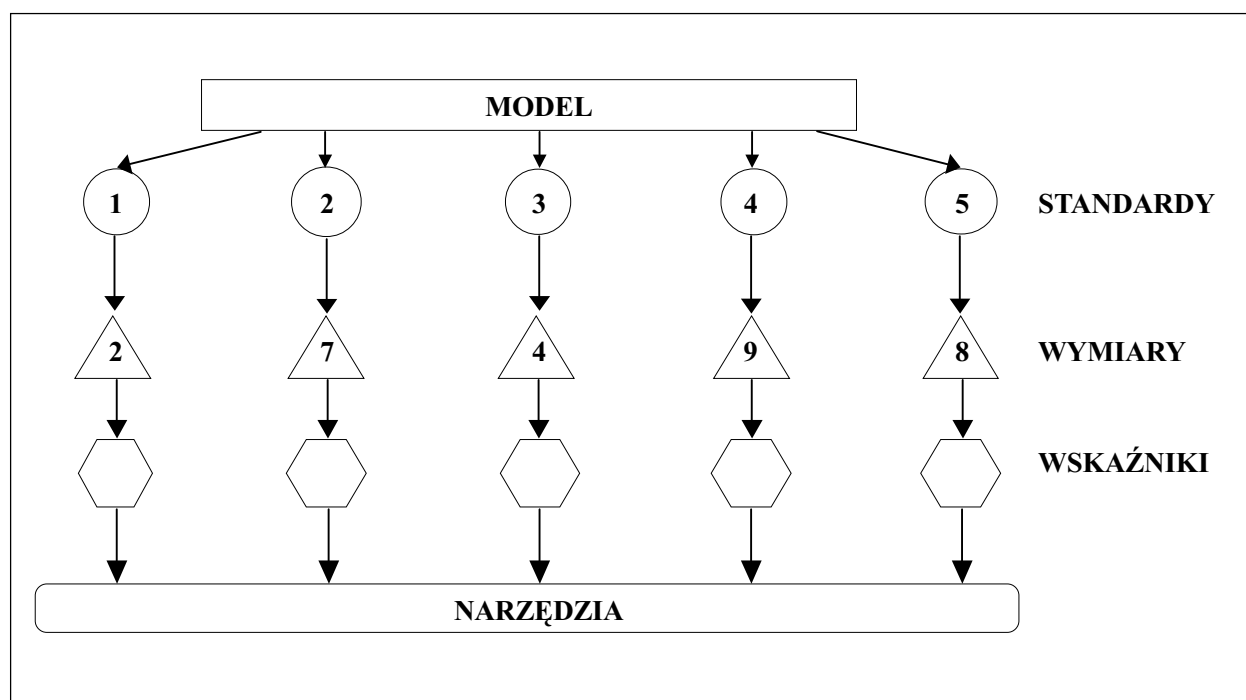
Barbara Woynarowska

Przedstawione materiały przygotowane zostały dla szkół promujących zdrowie (SzPZ) do wykorzystania w autoewaluacji działań. Mogą być one także wykorzystane w diagnozie stanu wyjściowego przez szkoły, które zamierzają podjąć takie działania i przystąpić do wojewódzkiej sieci szkół promujących zdrowie.

1. Zasady wyboru wskaźników i konstrukcji narzędzi

W pracach nad przygotowaniem materiałów do autoewaluacji w SzPZ przyjęto następującą procedurę (ryc. 9):

- punktem wyjścia był nowy **model** SzPZ (s. 16);
- sformułowano **5 standardów** odpowiadających warunkom i głównym kierunkom działań wymienionych w modelu SzPZ (s. 17). Każdy standard został szczegółowo opisany (uzasadnienie wyboru standardu, omówienie podstawowych pojęć, metody oceny);
- w każdym standardzie wyodrębniono **wymiary** (komponenty) charakteryzujące (opisujące) dany standard;
- do każdego wymiaru dobrano **wskaźniki** służące do jego pomiaru;
- opracowano **narzędzia** do pomiaru poszczególnych wskaźników.

Ryc. 9. Schemat ilustrujący prace nad opracowaniem wskaźników i narzędzi do ich pomiaru. Cyfry odpowiadają liczbie standardów i wymiarów w każdym standardzie

2. Zasady przeprowadzania autoewaluacji

Kiedy należy dokonać autoewaluacji?

Decyzję o przeprowadzeniu autoewaluacji podejmuje szkolny koordynator promocji zdrowia w porozumieniu ze szkolnym zespołem ds. promocji zdrowia i dyrekcją szkoły. Wskazane jest, aby przeprowadzać ją co 3 lata, co umożliwi śledzenie zmian i postępu w osiąganiu standardów SzPZ (zbliżaniu się do „optimum”). Najlepszym okresem do przeprowadzenia ewaluacji (w tym wszystkich badań i analiz) są ostatnie miesiące roku szkolnego np. kwiecień i maj.

Kto dokonuje autoewaluacji?

Termin autoewaluacja oznacza, że dokonują jej członkowie społeczności szkolnej. Prace związane z ewaluacją organizuje i koordynuje szkolny koordynator promocji zdrowia. Należy powołać szkolny zespół ewaluacyjny, którego członkami powinni być przedstawiciele różnych grup społeczności szkolnej, w tym uczniowie. Liczba osób zależy od tego ile standardów będzie przedmiotem badania. Ważny jest odpowiedni podział zadań i czas na ich wykonanie, aby ludzie nie czuli się przeciążeni, a badania zostały wykonane i przeanalizowane rzetelnie. Należy zaprosić do współpracy **nauczyciela informatyki**, który może pomóc w analizie danych z ankiet oraz graficznej prezentacji wyników. Należy także włączyć uczniów, którzy mogą uczestniczyć w analizie wyników badań ankietowych ich dotyczących.

Jak dokonywać autoewaluacji?

W każdym standardzie znajduje się instrukcja organizacji i przebiegu całości badań oraz instrukcje dotyczące poszczególnych ich elementów (np. badań ankietowych, zbierania opinii uczniów o edukacji zdrowotnej, wykorzystania techniki „Narysuj i napisz” w badaniu klimatu społecznego klasy itd.).

Procedura badań ewaluacyjnych w poszczególnych standardach różni się:

- W standardach 1, 2 i 3 są dwie fazy pracy:
 - badania ankietowe różnych grup społeczności szkolnej i analiza ich wyników, stanowiących podstawę do wypełnienia arkuszy zbiorczych. W przypadku uwzględnienia w ewaluacji wszystkich standardów, pytania zawarte w kwestionariuszach można połączyć tworząc jedną ankietę (oszczędność czasu i papieru);
 - wypełnianie arkuszy zbiorczych (poziomych), dokonywanie oceny punktowej dla każdego wskaźnika (stwierdzenia) uzasadnienie oceny oraz określenie, co należy poprawić.
- Standard 4 obejmuje dwie grupy metod:
 - badanie klimatu społecznego klasy – technika „Narysuj i napisz” w klasach III i wypracowanie w klasach V szkoły podstawowej;
 - badania ankietowe uczniów (klasa VI szkoły podstawowej oraz klasy II gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych), nauczycieli, innych pracowników szkoły. W standardzie tym nie ma arkuszy zbiorczych (poziomych).
- W standardzie 5 są dwie fazy pracy:
 - sprawdzenie stanu poszczególnych elementów środowiska fizycznego szkoły (obserwacja, wizja lokalna, analiza protokołów pokontrolnych itd.) przez członków zespołu ewaluacyjnego (dane te stanowią podstawę do wypełnienia arkuszy zbiorczych);
 - wypełnianie arkuszy zbiorczych (poziomych), dokonywanie oceny punktowej dla każdego wskaźnika (stwierdzenia) uzasadnienie oceny oraz określenie, co należy poprawić.

Po zakończeniu oceny należy wypełnić raport z ewaluacji dla każdego standardu. Ocena punktowa może być podana w liczbach lub przedstawiona, jako „profil” dla każdego

standardu, graficznie na wykresach. Ich przykłady podano w tekście, ale można wykorzystać inne formy prezentacji graficznej posługując się np. programem Excel.

Wyniki ewaluacji należy upowszechnić i przedyskutować w społeczności szkolnej. Powinny one stanowić podstawę do planowania dalszych działań.

Inne uwagi praktyczne

- Należy unikać zawyżania ocen punktowych. Autoewaluacja służy społeczności szkolnej i warto jest dokonać oceny obiektywnej („spojrzeć prawdzie w oczy”).
- W przypadku, gdy w autoewaluacji uwzględnia się wszystkie standardy należy zestawić dane liczbowe i profile graficzne wszystkich standardów, co daje pełniejszy obraz sytuacji i pokazuje, jakie są mocne i słabe strony, jakie działania należy podjąć.
- Należy zachować dokumentację tzn. wypełnione raporty z ewaluacji, arkusze zbiorcze (poziome), wzory ankiet, przykłady prac plastycznych uczniów, wypracowań. Należy także odnotować: jakie były zasady doboru oraz liczba poszczególnych grup osób uczestniczących w badaniach ankietowych oraz ewentualne odstępstwa od instrukcji badania. Dane te mogą być przydatne przy dokonywaniu następnej autoewaluacji. Wyniki są porównywalne tylko wówczas, gdy stosuje się podobne narzędzia i procedurę badania.

STANDARD PIERWSZY

**Szkoła promująca zdrowie pomaga członkom społeczności szkolnej
(w tym rodzicom) zrozumieć i zaakceptować
koncepcję szkoły promującej zdrowie**

Barbara Woynarowska, Maria Sokołowska, Izabella Lutze

WPROWADZENIE

1. Uzasadnienie wyboru standardu

Punktem wyjścia do wdrażania jakiegokolwiek programu (projektu) jest zrozumienie jego istoty i założeń przez osoby uczestniczące w jego planowaniu i realizacji. Jest to szczególnie potrzebne w przypadku szkoły promującej zdrowie (SzPZ), gdyż:

- promocja zdrowia jest nową koncepcją działań na rzecz zdrowia ludzi, wprowadza nowe pojęcia i podejścia,
- tworzenie SzPZ jest złożonym procesem i polega na wprowadzaniu wielu zmian w różnych sferach funkcjonowania szkoły, wykorzystywania nowych strategii,
- w tworzeniu SzPZ niezbędne jest uczestnictwo wszystkich członków społeczności szkolnej (a co najmniej znacznej jej części) – są to działania z ludźmi, a nie dla ludzi,
- potrzeba wyjaśniania członkom społeczności szkolnej idei SzPZ znalazła wyraz w modelu działań w tworzeniu takiej szkoły, w którym pierwszym etapem jest *okres przygotowawczy* (patrz s. 31).

Skład społeczności szkolnej ulega stałym zmianom: przychodzą nowi uczniowie i ich rodzice, starsi uczniowie „dorastają” do nowych zadań i ról w tworzeniu SzPZ, zmieniają się nauczyciele i inni pracownicy szkoły, a także jej sojusznicy w społeczności lokalnej. Z tego względu działania informacyjne i **praca nad upowszechnianiem koncepcji SzPZ, jej zrozumieniem i akceptacją powinna być procesem ciągłym, powtarzanym okresowo, a dla nowych członków społeczności szkolnej powinna być prowadzona na początku każdego roku szkolnego.** Istnieje obawa, że szkoły, które uzyskały certyfikat wojewódzkiej sieci nie prowadzą takich działań i po upływie kilku lat część społeczności szkolnej nie jest przygotowana do uczestnictwa w tworzeniu SzPZ.

2. Omówienie podstawowych pojęć zawartych w sformułowaniu standardu

Określenie: *pomagać społeczności szkolnej zrozumieć i zaakceptować koncepcję szkoły promującej zdrowie* oznacza podejmowane w szkole działania, które umożliwią członkom społeczności szkolnej:

Lepiej poznać i zrozumieć:

- pojęcie „zdrowie” (w holistycznym ujęciu),
- czynniki warunkujące zdrowie,
- koncepcję promocji zdrowia,
- koncepcję szkoły promującej zdrowie,
- korzyści z tworzenia takiej szkoły dla siebie i innych ludzi.

Zaakceptować:

- własną odpowiedzialność za zdrowie swoje, innych ludzi i tworzenie środowiska sprzyjającego zdrowiu,
- aktywne uczestnictwo w tworzeniu SzPZ.

Zmierzenie wszystkich ww. elementów wymagałoby bardzo szerokich badań, z wykorzystaniem wielu pracochłonnych metod, trudnych do zastosowania w praktyce szkoły.

Powinny być one przedmiotem pracy warsztatowej, dyskusji w różnych grupach społeczności szkolnej. Dla celów ewaluacji zaproponowano mierzenie tylko podanych niżej wskaźników.

3. Wymiary i wskaźniki

Wymiary	Wskaźniki
I. Upowszechnianie wiedzy o koncepcji i zasadach tworzenia SzPZ i poczucie znajomości tej koncepcji w społeczności szkolnej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przekazywanie nowym członkom społeczności szkolnej wiedzy o koncepcji SzPZ. 2. Dostępność publikacji na temat SzPZ. 3. Poczucie członków społeczności szkolnej, że otrzymali wystarczająco dużo informacji o SzPZ. 4. Przeczytanie przez większość nauczycieli, co najmniej 1 publikacji nt. promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej w ostatnich 2 latach. 5. Uczestnictwo większości nauczycieli i innych pracowników i rodziców w zajęciach nt. SzPZ w ostatnich 2-3 latach. 6. Wiedza większości uczniów na temat tego, co robi się w szkole dla ich zdrowia i dobrego samopoczucia.
II. Zrozumienie i akceptacja koncepcji SzPZ przez członków społeczności szkolnej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Akceptacja koncepcji SzPZ i zasad jej tworzenia przez nauczycieli. 2. Poczucie członków społeczności szkolnej znajomości koncepcji SzPZ. 3. Znajomość podstawowych cech SzPZ przez nauczycieli i uczniów. 4. Zrozumienie własnej roli w tworzeniu SzPZ.

4. Metody i narzędzia

- Analiza dokumentów według arkusza *Upowszechnianie koncepcji szkoły promującej zdrowie* (zał. 1.5), wypełnianego przez szkolnego koordynatora ds. promocji zdrowia;
- Sondaż wśród nauczycieli i innych pracowników szkoły, uczniów oraz rodziców, z wykorzystaniem jako narzędzia odpowiednich kwestionariuszy ankiety (łącznie dla standardu pierwszego i drugiego).

Uzyskane dane posłużą do wypełnienia *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim* (arkusz I i II) – zał. 1.6, wspólnego narzędzia dla standardu pierwszego i drugiego.

STANDARD DRUGI

**Szkoła promująca zdrowie
zarządza projektami promocji zdrowia w sposób sprzyjający:**

- uczestnictwu, partnerstwu i współdziałaniu społeczności szkolnej, w tym rodziców i społeczności lokalnej,
- skuteczności i długofalowości działań

Barbara Woynarowska, Maria Sokołowska, Izabella Lutze

WPROWADZENIE

1. Uzasadnienie wyboru standardu

W Polsce przyjęliśmy, że podstawą „technologii” tworzenia SzPZ są założenia **projektu** oraz **strategia rozwiązywania problemów**. Jest to podstawowy warunek skuteczności działań. Szkoły realizują projekty o różnym czasie trwania, pojedyncze lub mnogie, w zależności od swoich potrzeb, ustalonych na podstawie diagnozy stanu wyjściowego. Uwzględnienie tego standardu wynika, więc z założeń promocji zdrowia i przyjętej w Polsce strategii i modelu tworzenia SzPZ. Opisano je szczegółowo w części pierwszej.

2. Omówienie podstawowych pojęć zawartych w sformułowaniu standardu

Zarządzanie projektami promocji zdrowia

Określenie to jest rozumiane tu jako:

- tworzenie struktury ułatwiającej organizację i koordynację działań,
- powiązanie projektów promocji zdrowia z polityką szkoły, jej programem wychowawczym i programem profilaktyki,
- tworzenie warunków do uczestnictwa i współdziałania jak największej liczby członków społeczności szkolnej, rodziców i przedstawicieli społeczności lokalnej na zasadach partnerstwa,
- dążenie do skuteczności działań i ich kontynuacji w dłuższym okresie czasu.

Uczestnictwo, partnerstwo, współdziałanie

Są to podstawowe elementy koncepcji SzPZ, przyjęte w Europejskiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie, a także w Polsce. Omówiono je szczegółowo w części pierwszej (patrz s. 19).

Długofalowość działań

Szkoły promującej zdrowie nie da się stworzyć w jednym roku szkolnym. Już na początku projektu „Szkoła promująca zdrowie” (1992–1995) wspólnie odkryliśmy, że szkoła taka jest ideą, wartością. Idei lub wartości nie da się zrealizować, można ją tylko wcielać w życie, odkrywać w sobie i innych, można jej służyć i dążyć do niej. Jest to *nie mająca kresu wędrówka ku ideałowi, jakim jest osiągnięcie przez ludzi pełni ich potencjału zdrowotnego*. Szkoła promująca zdrowie oznacza specyficzną filozofię edukacyjną, która stopniowo staje się immanentną cechą rutynowej działalności szkoły i codziennego życia członków jej społeczności. Takie podejście wynika też z istoty promocji zdrowia, która uwzględnia koncepcję zrównoważonego rozwoju społeczności i jednostek.

3. Wymiary i wskaźniki

Wymiary*	Wskaźniki
III. Szkolny koordynator ds. promocji zdrowia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poczucie, że szkolny koordynator jest akceptowany przez większość społeczności szkolnej. 2. Wiedza uczniów, kto jest szkolnym koordynatorem. 3. Określone zadania koordynatora. 4. Ustalone zasady współpracy koordynatora ze szkolnym zespołem. 5. Dobrze przygotowanie do pełnienia roli koordynatora. 6. Satysfakcja z pełnienia roli koordynatora.
IV. Szkolny zespół ds. promocji zdrowia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udział w pracach zespołu przedstawicieli różnych grup społeczności szkolnej, rodziców i społeczności lokalnej. 2. Wiedza uczniów, kto ich reprezentuje w szkolnym zespole. 3. Ustalone zasady pracy zespołu. 4. Dokumentacja pracy zespołu. 5. Przygotowanie członków zespołu w zakresie promocji zdrowia. 6. Współpraca zespołu z dyrekcją szkoły. 7. Satysfakcja z udziału w pracach zespołu.
V. Miejsce promocji zdrowia w polityce szkoły	<ol style="list-style-type: none"> 1. Promocja zdrowia wpisana w program rozwoju szkoły. 2. Szkoła współpracuje w zakresie promocji zdrowia ze społecznością lokalną. 3. Szkoła współpracuje w zakresie promocji zdrowia z innymi szkołami. 4. Wyniki diagnozy w zakresie potrzeb zdrowotnych wykorzystywane w planowaniu wewnętrznego doskonalenia nauczycieli. 5. Satysfakcja dyrekcji z zarządzania (kierowania) szkołą promującą zdrowie.
VI. Diagnozowanie potrzeb społeczności szkolnej w zakresie promocji zdrowia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dokonywanie diagnozy potrzeb zdrowotnych społeczności szkolnej w ostatnich 3 latach. 2. Różnorodność metod i narzędzi wykorzystywanych w przeprowadzaniu diagnozy. 3. Udział w diagnozowaniu przedstawicieli różnych grup społeczności szkolnej. 4. Dokumentacja wyników diagnozy. 5. Upowszechnianie wyników diagnozy w społeczności szkolnej. 6. Wykorzystanie wyników diagnozy w planowaniu działań.
VII. Planowanie działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Istnieje plan działań szkoły w zakresie promocji zdrowia. 2. Plan zbudowany zgodnie z zasadami przyjętymi w szkole promującej zdrowie. 3. Udział w budowaniu planu przedstawicieli różnych grup społeczności szkolnej i w razie potrzeby społeczności lokalnej. 4. Zapoznanie z planem przedstawicieli różnych grup społeczności szkolnej.
VIII. Realizacja działań w zakresie promocji zdrowia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udział w realizacji planu przedstawicieli różnych grup społeczności szkolnej, a w razie potrzeby społeczności lokalnej. 2. Monitorowanie przebiegu realizacji planu (ewaluacja procesu). 3. Satysfakcja z udziału w realizacji działań w zakresie promocji zdrowia.
IX. Ewaluacja wyników działań w zakresie promocji zdrowia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Plan ewaluacji wyników opracowywany zgodnie z zasadami przyjętymi w szkole promującej zdrowie. 2. Dokumentacja z ewaluacji wyników projektu/-ów z ostatnich 3 lat. 3. Udział w ewaluacji wyników przedstawicieli różnych grup społeczności szkolnej. 4. Upowszechnianie wyników ewaluacji w społeczności szkolnej i lokalnej.

* Numery wymiarów odpowiadają numerom w arkuszu zbiorczym.

4. Metody i narzędzia

- Analiza dokumentów: dokumentacji wyników diagnozy, planów działań, wyników ewaluacji, dokumentacji pracy szkolnego koordynatora i zespołu ds. promocji zdrowia.
- Sondaż (ankieta) wśród: nauczycieli i innych pracowników szkoły, uczniów i rodziców z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety wspólnego dla standardu pierwszego i drugiego.
- Przeprowadzenie wywiadów z dyrektorem szkoły.

Uzyskane dane posłużą do wypełnienia *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim* (arkusze III–IX) – zał. 1.6.

INSTRUKCJA OGÓLNA DO EWALUACJI DZIAŁAŃ OKREŚLONYCH W STANDARDZIE PIERWSZYM I DRUGIM

Cel: dokonanie przez przedstawicieli społeczności szkolnej oceny stopnia osiągnięcia standardu pierwszego i drugiego.

Badane osoby i metody

1. Analiza dokumentacji

Przedmiotem analizy są: wyniki diagnozy stanu wyjściowego i kolejnych diagnoz potrzeb społeczności szkolnej w zakresie promocji zdrowia, dokumentacja pracy szkolnego zespołu, plany pracy, raporty z ewaluacji, publikacje na temat promocji zdrowia dostępne w szkole itd.

2. Badania ankietowe

Badana grupa	Liczba badanych osób*
A. Uczniowie klas: VI w szkole podstawowej, II w gimnazjum i II w szkole ponadgimnazjalnej	30 uczniów wybranych losowo z różnych oddziałów danego poziomu (<i>w małych szkołach wszyscy uczniowie</i>)
B. Nauczyciele	co najmniej 60% ogółu nauczycieli
C. Pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami	co najmniej 70% ogółu pracowników
D. Rodzice uczniów	30 rodziców uczniów klas wymienionych w punkcie B lub innych klas (starszych)

* Liczba badanych zależy od wielkości szkoły lub decyzji zespołu ewaluacyjnego. Należy tak dobrać grupę, aby dane były wiarygodne.

3. Wywiady

W zależności od potrzeb należy przeprowadzić wywiady z: dyrektorem szkoły i innymi osobami, zgodnie ze wskazówkami zawartymi w odpowiedniej części *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim* (zał. 1.6).

Organizacja badań

Całość badania organizuje i koordynuje szkolny koordynator ds. promocji zdrowia. Do jego zadań należy także wypełnienie *Arkusza: Upowszechnianie koncepcji szkoły promującej zdrowie* (zał. 1.5), arkusza III oraz zgromadzenie całej dokumentacji, a następnie zorganizowanie pracy obejmującej cztery etapy.

Etap I – powołanie zespołu ewaluacyjnego i podział zadań

- Zaproś do współpracy przedstawicieli różnych grup społeczności szkolnej (w tym rodziców). W zespole ewaluacyjnym powinno być 6–8 osób w tym, co najmniej 3 osoby, które nie są członkami szkolnego zespołu promocji zdrowia (wiele elementów oceny dotyczy pracy tego zespołu i niezbędna jest opinia osób z zewnątrz).
- Zorganizuj pierwsze zebranie zespołu, na którym: zapoznasz jego członków z zadaniami do wykonania. Członkowie zespołu powinni podzielić się na cztery grupy:
 - grupa A przeprowadzi badania ankietowe uczniów (zał. 1.1) i przeanalizuje ich wyniki,
 - grupa B przeprowadzi badania ankietowe nauczycieli (zał. 1.2) i przeanalizuje ich wyniki,
 - grupa C przeprowadzi badania ankietowe pracowników szkoły, którzy nie są nauczycielami (zał. 1.3) i przeanalizuje ich wyniki,

- grupa D przeprowadzi badania ankietowe rodziców uczniów (zał. 1.4) i przeanalizuje ich wyniki.

Przekaż każdej grupie odpowiednią instrukcję.

- Poproś członków zespołu, aby zapoznali się z treścią części pierwszej. Przypomnienie tej wiedzy jest konieczne dla dokonania oceny działań w zakresie promocji zdrowia.
- Ustalcie termin drugiego spotkania zespołu w celu podsumowania wyników badań.

Etap II – przeprowadzanie badań

- Grupy A–D organizują badania i analizują ich wyniki, zgodnie z odpowiednią instrukcją. Wyniki te stanowiąc będą podstawę do pracy zespołowej w etapie III.
- Szkolny koordynator wypełnia arkusz III (zał. 1.6) i przedstawia go członkom szkolnego zespołu promocji zdrowia oraz przygotowuje niezbędną dokumentację.
- Szkolny koordynator organizuje spotkanie szkolnego zespołu promocji zdrowia w celu wypełnienia arkusza IV (zał. 1.6).

Etap III – praca zespołu ewaluacyjnego – wypełnienie *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim* (zał. 1.6).

- Zorganizuj spotkanie zespołu ewaluacyjnego. Ze względu na dużą liczbę wskaźników pracę tę lepiej jest rozłożyć na dwa lub trzy krótsze spotkania. Poproś wcześniej, aby grupy A–D przygotowały wyniki swoich analiz. Celem spotkania jest podsumowanie wyników badań i wypełnienie *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim*.
- Odczytuj kolejne wskaźniki (stwierdzenia) w każdym arkuszu. Poproś, aby grupa, która analizowała odpowiedni wskaźnik w ankiecie (nauczycieli, pracowników szkoły, którzy nie są nauczycielami, uczniów, rodziców) podała wyliczoną średnią liczbą uzyskanych punktów i ew. komentarz. Wspólnie ustalcie ocenę w arkuszu (zakreślając odpowiednią cyfrę). W ocenie tej należy wziąć pod uwagę wyniki ankiet, a także opinie członków zespołu ewaluacyjnego. Ustalcie także treść, która zostanie wpisana w ostatnich jego dwóch kolumnach („uzasadnienie oceny, co należy poprawić?”).
- Szczególnej uwagi wymagają odpowiedzi na pytania otwarte w ankiecie dla: nauczycieli (nr 12) oraz uczniów (nr 5). Celem ich było zbadanie czy członkowie społeczności szkolnej rzeczywiście rozumieją i akceptują koncepcję SzPZ. Przedyskutujcie wyniki badań ankietowych i oceńcie je posługując się w razie potrzeby tekstem części pierwszej.

Etap IV – podsumowanie wyników ewaluacji przez szkolnego koordynatora

- Wyliczenie punktów dla każdego *Arkusza do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim* (zał. 1.6) – zgodnie z instrukcją na dole każdego arkusza. Wyniki te można przedstawić również graficznie (patrz s. 82) lub w inny sposób zaprojektowany przez nauczyciela informatyki.
- Wypełnienie *Raportu z ewaluacji* (zał. 1.7).
- Upowszechnienie wyników ewaluacji w społeczności szkolnej.

Praktyczne uwagi

- Ocena wszystkich wskaźników powinna być **obiektywna** (zwykle jest tendencja do zawyżania oceny), a z niej należy wyciągnąć odpowiednie wnioski do dalszych działań. Niezbędne jest uzasadnienie oceny oraz wskazanie spraw, które wymagają w przyszłości poprawy. Należy to zapisać w dwóch ostatnich kolumnach *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim*.
- Arkusz VII dotyczący planowania projektów promocji zdrowia. Plan działań na bieżący rok szkolny w zakresie promocji zdrowia może stanowić część rocznego lub wieloletniego planu pracy szkoły. Terminologia, jaką posługuje się szkoła nie ma tu znaczenia. Istotne jest, aby plan działań zawierał niezbędne elementy, które są opisane w części pierwszej (patrz s. 39).

A. INSTRUKCJA BADANIA ANKIETOWEGO UCZNIÓW

Cel: dokonanie przez uczniów oceny stopnia znajomości i akceptacji koncepcji szkoły promującej zdrowie oraz ich aktywnego uczestnictwa w działaniach i projektach w zakresie promocji zdrowia.

Narzędzie: kwestionariusz ankiety dla uczniów (zał. 1.1) obejmujący standard pierwszy (zdania 1–2, 8) oraz standard drugi (zdania 3–7). Jego wyniki stanowiąc będą podstawę do wypełnienia *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim* (zał. 1.6).

Badane osoby: uczniowie klas VI w szkole podstawowej, II w gimnazjum, II w szkole ponadgimnazjalnej. Decyzję o liczbie badanych osób i sposobie ich doboru (wskazany wybór losowy klas lub wybór losowy uczniów) podejmuje szkolny koordynator ds. promocji zdrowia lub zespół ewaluacyjny.

Osoba przeprowadzająca badanie: członek zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzania badania

1. Poinformuj uczniów, że będą wypełniali ankietę. Wyjaśnij jej cel (jak wyżej) i dodaj, że uzyskane wyniki posłużą do wspólnej dyskusji nad tym, co można zmienić, aby wszyscy wiedzieli wystarczająco dużo o koncepcji i zasadach tworzenia szkoły promującej zdrowie oraz uczestniczyli w działaniach z zakresu promocji zdrowia.
2. Poinformuj uczniów, że:
 - ankieta jest anonimowa, zapewnij, że po jej wypełnieniu każdy włoży ankietę do dużej koperty zbiorczej,
 - wypełnianie ankiety jest dobrowolne,
 - ankietę należy wypełnić samodzielnie, bez porozumiewania się z innymi uczniami,
 - należy udzielić odpowiedzi (zakreślić kółkiem cyfrę) przy wszystkich zdaniach,
 - przekażesz im informację o wynikach ankiety i wspólnie je przedyskutujecie.
3. Poproś o przygotowanie ołówków (lub długopisów) i gumek.
4. Rozdaj ankietę, poproś, aby przeczytali jej wstęp i wyjaśnij sposób jej wypełniania zgodnie z instrukcją podaną na początku ankiety. Poproś, aby w razie wątpliwości podnosili rękę, a wtedy podejdziesz i udzielisz informacji.
5. Poproś uczniów, aby przystąpili do pracy.
6. Zbierz wypełnione ankietę do koperty zbiorczej tak, aby uczniowie byli przekonani o zachowaniu anonimowości. Poproś uczniów oddających wypełnione ankietę o sprawdzenie czy zakreślili cyfry przy każdym zdaniu i odpowiedzieli na wszystkie pytania.
7. Porozmawiaj z uczniami o ich odczuciach w czasie wypełniania ankiety.

Sposób analizy wyników ankiety

1. Wylicz *średnią liczbę punktów* przy każdym z 4 zdań w tabeli (biorąc pod uwagę ogólną liczbę odpowiedzi); zapisz wyniki na marginesie jednej z ankiet (obok każdego zdania).
2. Przeanalizuj *treść odpowiedzi* na pytanie 5 w następujący sposób*:
 - wypisz na odrębnej kartce cechy SzPZ wymieniane przez uczniów, przy powtarzających się cechach wylicz liczbę osób wymieniających daną cechę,

* Uwaga! Analizy dokonuje osoba znająca bardzo dobrze koncepcję SzPZ. Dokonanie tej analizy jest konieczne dla oceny rzeczywistej sytuacji.

- oceń czy cechy te rzeczywiście charakteryzują SzPZ, porównaj z opisem podanym w części pierwszej,
 - podziel odpowiedzi na następujące grupy:
 - 0 pkt. brak odpowiedzi na pyt. 5,
 - 1 pkt. odpowiedź wskazuje, że badany nie w pełni rozumie istotę SzPZ,
 - 2 pkt. odpowiedź wskazuje, że badany dobrze rozumie koncepcję SzPZ,
 - oblicz ile osób uzyskało daną liczbę punktów.
3. Przeanalizuj odpowiedzi na pytanie 6: liczba odpowiedzi NIE i TAK, ilu uczniów wymieniło prawidłowo nazwisko szkolnego koordynatora.
 4. Oblicz odpowiedzi na pytanie 7 i 8; będą przydatne do planowania dalszych działań i wypełnienia *Raportu z ewaluacji*.

Wyniki tych analiz będą prezentowane w czasie drugiego spotkania zespołu ewaluacyjnego.

B. INSTRUKCJA BADANIA ANKIETOWEGO NAUCZYCIELI

Cel: zbadanie, jak nauczyciele rozumieją i akceptują koncepcję szkoły promującej zdrowie oraz na ile aktywnie uczestniczą w działaniach, w tym projektach z zakresu promocji zdrowia.

Narzędzie: kwestionariusz ankiety dla nauczycieli (zał. 1.2) obejmujący standard 1 (zdania 1–3, 10–12) oraz standard 2 (zdania 4–9). Uzyskane wyniki stanowiąc będą podstawę do wypełnienia *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim* (zał. 1.6).

Badane osoby: nauczyciele pracujący w danej szkole (co najmniej 60% ogółu nauczycieli, w tym dyrekcja).

Osoba przeprowadzająca badanie: członek zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzenia badania

Ankiety należy przeprowadzić metodą audytoryjną w czasie posiedzenia rady pedagogicznej lub innego zebrania nauczycieli. Należy wcześniej uprzedzić nauczycieli o planowanym badaniu.

1. Wyjaśnij cel badania (jak wyżej). Podkreśl, że jest to element autoewaluacji w SzPZ. Zaproponuj termin i sposób przekazania wyników badania lub ustalcie to wspólnie.
2. Wyjaśnij, że ankieta jest anonimowa, a jej wypełnienie dobrowolne.
3. Rozdaj ankietę i poproś o zapoznanie się z podaną na wstępie instrukcją jej wypełniania. Wyjaśnij wątpliwości. Poproś o zakreślenie odpowiedniej cyfry obok każdego zdania.
4. Zbierz wypełnione ankietę, wkładając je do koperty zbiorczej.
5. Zachęć nauczycieli do wypowiedzi na temat ich odczuć przy wypełnianiu ankiety.

Sposób analizy wyników ankiety

1. Wylicz *średnią liczbę punktów* przy każdym z 9 zdań (biorąc pod uwagę ogólną liczbę odpowiedzi); zapisz wyniki na marginesie jednej z ankiet (obok każdego zdania).
2. Oblicz odpowiedzi TAK i NIE na pytania 10 i 11.
3. Przeanalizuj treść pytania 12 w następujący sposób:
 - wypisz na odrębnej kartce cechy SzPZ wymieniane przez nauczycieli, przy powtarzających się cechach wylicz liczbę osób wymieniających daną cechę,

- oceń czy cechy te rzeczywiście charakteryzują SzPZ, porównaj z opisem podanym w części pierwszej i podziel odpowiedzi na następujące grupy:
 - 0 pkt. brak odpowiedzi na pyt. 12,
 - 1 pkt. odpowiedź wskazuje, że badany nie w pełni rozumie istotę SzPZ,
 - 2 pkt. odpowiedź wskazuje, że badany dobrze rozumie koncepcję SzPZ,
- oblicz ile osób uzyskało daną liczbę punktów.

Wyniki tych analiz będą prezentowane w czasie spotkania zespołu ewaluacyjnego.

4. Przeanalizuj informacje zawarte w pytaniu 13 i 14. Nie będą one wykorzystywane przy wypełnianiu arkuszy, ale będą przydatne do planowania dalszych działań oraz wypełnienia *Raportu z ewaluacji* (zał. 1.7). Zapisz wyniki tej analizy.

C. INSTRUKCJA BADANIA ANKIETOWEGO PRACOWNIKÓW, KTÓRZY NIE SĄ NAUCZYCIELAMI

Cel: zbadanie, jak pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami, rozumieją i akceptują koncepcję szkoły promującej zdrowie oraz na ile aktywnie uczestniczą w działaniach, w tym projektach z zakresu promocji zdrowia.

Narzędzie: kwestionariusz ankiety dla pracowników szkoły, którzy nie są nauczycielami (zał. 1.3), obejmujący standard pierwszy (zdania 1–3, 7–8) oraz standard drugi (zadania 4–6). Pozostałe wyniki stanowiąc będą podstawę do wypełnienia *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim* (zał. 1.6).

Badane osoby: pracownicy administracji, obsługi, pielęgniarka szkolna.

Osoba przeprowadzająca badanie: członek zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzania badania

1. Zorganizuj spotkanie tej grupy pracowników. Uprzedź, że jego celem będzie wypełnienie ankiety dotyczącej zrozumienia i akceptacji koncepcji SzPZ oraz ich aktywnego uczestnictwa w działaniach w zakresie promocji zdrowia podejmowanych w szkole. Zachęć, aby w spotkaniu uczestniczyło jak najwięcej osób.
2. Wyjaśnij:
 - cel badania (jak wyżej); podkreśl, że jest to element autoewaluacji w szkole promującej zdrowie; pracownicy uzyskają informacje o wynikach tego badania i zostaną one wspólnie przedyskutowane;
 - że ankieta jest anonimowa i zależy ci na szczerych odpowiedziach;
 - że wypełnienie ankiety jest dobrowolne.
3. Rozdaj ankietę i poproś o przeczytanie podanych we wstępie informacji. Wyjaśnij sposób zakreslania odpowiedzi, zapytaj czy jest on dla wszystkich jasny. Poproś, o zakreslenie odpowiedniej cyfry obok każdego zdania.
4. Poproś, aby rozpoczęli wypełnianie ankiety, wyjaśnij w razie potrzeby wątpliwości.
5. Zbierz wypełnione ankiety do koperty zbiorczej.
6. Zachęć wszystkie osoby do wypowiedzi na temat ich odczuć przy wypełnianiu ankiety.

Sposób analizy wyników ankiety

1. Wylicz *średnią liczbę punktów* przy każdym z 6 zdań w tabeli (biorąc pod uwagę ogólną liczbę odpowiedzi); zapisz wyniki na marginesie jednej z ankiet (obok każdego zdania). Wyniki tych analiz będą prezentowane w czasie drugiego spotkania zespołu ewaluacyjnego.

2. Wylicz liczbę odpowiedzi TAK i NIE w pytaniach 7 i 8. Odpowiedzi na pytanie 8 będą przydatne do planowania dalszych działań i przy wypełnianiu *Raportu z ewaluacji* (zał. 1.7).

D. INSTRUKCJA BADANIA ANKIETOWEGO RODZICÓW UCZNIÓW

Cel: zbadanie, jak rodzice uczniów rozumieją i akceptują koncepcję szkoły promującej zdrowie oraz na ile aktywnie uczestniczą w działaniach z zakresu promocji zdrowia.

Narzędzie: kwestionariusz ankiety dla rodziców (zał. 1.4), obejmujący standard pierwszy (zdania 1–2, 6–7) oraz standard drugi (zdania 3–5, 8). Jego wyniki stanowiąc będą podstawę do wypełnienia *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim* (zał. 1.6).

Badane osoby: rodzice uczniów z badanych klas lub innych klas, co najmniej 30 osób – liczba badanych zależy od wielkości szkoły i decyzji zespołu ewaluacyjnego. Należy tak dobrać grupę, aby dane były wiarygodne.

Osoba przeprowadzająca badanie: członek zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzania badania

1. Zorganizuj spotkanie rodziców wybranych klas. Uprzedź, że jego celem będzie wypełnienie ankiety dotyczącej zrozumienia i akceptacji koncepcji szkoły promującej zdrowie oraz aktywnego uczestnictwa rodziców w działaniach w zakresie promocji zdrowia.
2. Wyjaśnij:
 - cel badania (jak wyżej); podkreśl, że jest to element autoewaluacji w szkole promującej zdrowie, rodzice otrzymają informację o wynikach tego badania i zostaną one wspólnie przedyskutowane,
 - że ankieta jest anonimowa i zależy ci na szczerych odpowiedziach,
 - że wypełnienie ankiety jest dobrowolne.
3. Rozdaj ankietę i poproś o przeczytanie podanej na jej wstępie informacji. Wyjaśnij sposób zakreszania odpowiedzi, zapytaj czy jest on dla wszystkich jasny. Poproś, aby zakreszili odpowiednią cyfrę przy każdym zdaniu.
4. Poproś, aby rozpoczęli wypełnianie ankiety, wyjaśniaj w razie potrzeby wątpliwości.
5. Zbierz wypełnione ankiety do koperty zbiorczej.
6. Zachęć rodziców do wypowiedzi na temat ich odczuć przy wypełnianiu ankiety.

Sposób analizy wyników ankiety

1. Wylicz *średnią liczbę punktów* przy każdym z 5 zdań w tabeli (biorąc pod uwagę ogólną liczbę odpowiedzi); zapisz wyniki na marginesie jednej z ankiet (obok każdego zdania).
2. Oblicz liczbę odpowiedzi TAK i NIE na pytanie nr 6 – będą one przydatne przy wypełnianiu *Arkuszy do ewaluacji działań określonych w standardzie pierwszym i drugim* (zał. 1.6).
3. Oblicz liczbę odpowiedzi TAK i NIE na pytania nr 7 i 8; przeanalizuj, co wpisano w odpowiedzi na pytanie 8. Wyniki te będą przydatne do planowania dalszych działań oraz wypełnienia *Raportu z ewaluacji* (zał. 1.7).

Ankieta dla uczniów

Ankieta, o której wypełnienie Ciebie prosimy, dotyczy tego co wiesz o szkole promującej zdrowie. Na podstawie wyników tej ankiety zastanowimy się wspólnie co można zrobić, aby uczniowie w naszej szkole lepiej poznali i zrozumieli istotę szkoły promującej zdrowie i uczestniczyli w jej tworzeniu. Ankieta jest **anonimowa**.

Poniżej znajduje się lista zdań. Przeczytaj uważnie każde z nich, zastanów się i zakreśl odpowiednią cyfrę obok każdego zdania:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
4 = raczej tak
3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
2 = raczej nie
1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

	Zakreśl odpowiednią cyfrę				
1. W mojej szkole dokładnie wyjaśniono mi, co to znaczy, że jest ona szkołą promującą zdrowie	5	4	3	2	1
2. Wiem, w jaki sposób mogę się włączyć w rozwój szkoły promującej zdrowie	5	4	3	2	1
3. Wiem, co w bieżącym roku robi się w naszej klasie lub szkole, aby uczniowie byli zdrowi i mieli dobre samopoczucie	5	4	3	2	1
4. Aktywnie uczestniczę w tym, co robi się w naszej klasie lub szkole, aby uczniowie byli zdrowi i mieli dobre samopoczucie	5	4	3	2	1

5. Co Twoim zdaniem powinno charakteryzować szkołę promującą zdrowie? (*wpisz*)

a.

b.

c.

6. Czy wiesz kto w Twojej szkole jest szkolnym koordynatorem ds. promocji zdrowia? (*właściwe podkreślić*)

NIE TAK – wpisz nazwisko tej osoby

7. Czy wiesz kto z uczniów jest członkiem szkolnego zespołu promocji zdrowia? (*właściwe podkreślić*)

NIE TAK – wpisz nazwisko/nazwiska tej osoby/tych osób

NIE MA przedstawiciela uczniów w szkolnym zespole promocji zdrowia

8. Czy chciałbyś/-łabyś otrzymać więcej informacji, aby lepiej zrozumieć na czym polega szkoła promująca zdrowie? (*właściwe podkreślić*) TAK NIE – dlaczego (*wpisz*)

.....
.....

Ankieta dla nauczycieli

Ankieta ta jest jednym z elementów autoewaluacji naszych działań w szkole promującej zdrowie. Chcemy sprawdzić czy wystarczająco dużo wiemy o koncepcji i zasadach jej tworzenia w naszej szkole oraz jak dużo osób uczestniczy w działaniach w zakresie promocji zdrowia. Na podstawie wyników tej ankiety zastanowimy się wspólnie, co można zrobić, aby lepiej poznać i rozumieć istotę szkoły promującej zdrowie i usprawnić naszą pracę. Ankieta jest **anonimowa**.

Poniżej znajduje się lista zdań. Prosimy przeczytać uważnie każde z nich i zakreślić odpowiednią cyfrę obok tego zdania:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
- 4 = raczej tak
- 3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
- 2 = raczej nie
- 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

	Zakreśl odpowiednią cyfrę				
1. W mojej szkole uzyskałem/-am wystarczająco dużo informacji o koncepcji i zasadach tworzenia szkoły promującej zdrowie	5	4	3	2	1
2. Akceptuję koncepcję szkoły promującej zdrowie i zasady jej tworzenia	5	4	3	2	1
3. Wiem jaka jest moja rola i zadania w tworzeniu szkoły promującej zdrowie	5	4	3	2	1
4. Zapoznano mnie z wynikami przeprowadzonej w szkole ostatniej diagnozy potrzeb społeczności szkolnej w zakresie promocji zdrowia	5	4	3	2	1
5. W naszej szkole w bieżącym roku szkolnym zapoznano mnie z planem działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia	5	4	3	2	1
6. Zapoznano mnie z wynikami ewaluacji działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia prowadzonych w naszej szkole w ubiegłym roku szkolnym	5	4	3	2	1
7. W bieżącym roku szkolnym uczestniczyłem/-am w planowaniu działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia	5	4	3	2	1
8. W bieżącym roku szkolnym uczestniczę w realizacji działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia	5	4	3	2	1
9. Mam satysfakcję z tego, że w bieżącym roku szkolnym uczestniczę w realizacji działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia w naszej szkole	5	4	3	2	1

10. W ostatnich 2 latach przeczytałem/-am co najmniej jedną publikację na temat promocji zdrowia
(właściwe podkreślić) TAK NIE

11. W ostatnich 2 latach uczestniczyłem/-am w zajęciach, które pogłębiły moją wiedzę i umiejętno-
ści w zakresie promocji zdrowia (właściwe podkreślić) TAK NIE

12. Jakiego Pana/Pani zdaniem są najważniejsze cechy szkoły promującej zdrowie? (wpisać)

a.

b.

c.

13. Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani otrzymać więcej informacji o szkole promującej zdrowie
i zasadach jej tworzenia? (właściwe podkreślić) TAK NIE

14. Czy dostrzega Pan/Pani możliwość zwiększenia swojego udziału w podejmowanych w szkole
działaniach w zakresie promocji zdrowia? (właściwe podkreślić)

TAK – w jakim zakresie (wpisać):

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

NIE – dlaczego (wpisać):

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ankieta dla pracowników szkoły, którzy nie są nauczycielami

Ankieta, o której wypełnienie prosimy, dotyczy tego, co Pan/Pani wie o szkole promującej zdrowie i jaki jest Pana/Pani udział w jej tworzeniu. Na podstawie wyników tej ankiety zastanowimy się wspólnie, co można zrobić, aby wszyscy pracownicy naszej szkoły lepiej poznali i rozumieli istotę szkoły promującej zdrowie oraz uczestniczyli w jej tworzeniu. Ankieta jest **anonimowa**.

Poniżej znajduje się lista zdań. Prosimy przeczytać uważnie każde z nich i zakreślić odpowiednią cyfrę obok każdego zdania:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
- 4 = raczej tak
- 3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
- 2 = raczej nie
- 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

	Zakreśl odpowiednią cyfrę				
1. W szkole, w której pracuję dokładnie wyjaśniono mi, co to jest szkoła promująca zdrowie	5	4	3	2	1
2. Wiem, co to jest szkoła promująca zdrowie	5	4	3	2	1
3. Wiem, jaka jest moja rola i zadania w rozwoju szkoły promującej zdrowie	5	4	3	2	1
4. Wiem, co w bieżącym roku robi się w naszej szkole dla poprawy zdrowia i samopoczucia uczniów, nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz rodziców	5	4	3	2	1
5. Uczestniczę w tym, co robi się w naszej szkole dla poprawy zdrowia i samopoczucia uczniów, nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz rodziców	5	4	3	2	1
6. Jestem zadowolony/-a, że uczestniczę w tym, co robi się w naszej szkole dla poprawy zdrowia i samopoczucia uczniów, nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz rodziców	5	4	3	2	1

7. W ostatnich 3 latach uczestniczyłem/-am w szkole w zajęciach (spotkaniach), które pogłębiły moją wiedzę i umiejętności dotyczące tego jak dbać o zdrowie (*właściwe podkreślić*)
TAK NIE

8. Chciałbym/chciałabym otrzymać więcej informacji o szkole promującej zdrowie i zasadach jej tworzenia (*właściwe podkreślić*) TAK NIE

Ankieta dla rodziców uczniów

Ankieta, o której wypełnienie prosimy, dotyczy tego, co Pan/Pani wie o szkole promującej zdrowie, do której uczęszcza Pana/Pani dziecko i jaki jest udział Pana/Pani w pracach podejmowanych w szkole. Na podstawie wyników tej ankiety zastanowimy się wspólnie, co można zrobić, aby rodzice uczniów naszej szkoły lepiej poznali i rozumieli istotę szkoły promującej zdrowie i uczestniczyli w jej rozwoju. Ankieta jest **anonimowa**.

Poniżej znajduje się lista zdań. Prosimy przeczytać uważnie każde z nich, zastanowić się i zakreślić odpowiednią cyfrę obok każdego zdania:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
- 4 = raczej tak
- 3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
- 2 = raczej nie
- 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

	Zakreśl odpowiednią cyfrę				
1. W szkole mojego dziecka dokładnie wyjaśniono mi, co to jest szkoła promująca zdrowie	5	4	3	2	1
2. Wiem, jaki powinien być udział rodziców w rozwoju szkoły promującej zdrowie	5	4	3	2	1
3. Wiem, co w bieżącym roku robi się w szkole lub klasie mojego dziecka dla poprawy zdrowia i samopoczucia uczniów, pracowników szkoły i rodziców	5	4	3	2	1
4. Aktywnie uczestniczę w tym, co robi się w szkole lub klasie mojego dziecka dla poprawy zdrowia i samopoczucia uczniów, pracowników szkoły i rodziców	5	4	3	2	1
5. Jestem zadowolony/-a, że uczestniczę w tym, co robi się w szkole lub klasie mojego dziecka dla poprawy zdrowia i samopoczucia uczniów, pracowników szkoły i rodziców	5	4	3	2	1

6. W ostatnich 3 latach uczestniczyłem/-am w szkole w zajęciach, które pogłębiły moją wiedzę i umiejętności w zakresie promocji zdrowia (*właściwie podkreślić*) TAK NIE

7. Chciałbym/chciałabym otrzymać więcej informacji o szkole promującej zdrowie i zasadach jej tworzenia (*właściwie podkreślić*) TAK NIE

8. Dostrzegam możliwość zwiększenia swojego udziału w podejmowanych w szkole działaniach w zakresie promocji zdrowia (*właściwie podkreślić*)

TAK – w jakim zakresie (*wpisać*):

.....

NIE – dlaczego (*wpisać*):

.....

ARKUSZ: UPOWSZECHNIANIE KONCEPCJI SZKOŁY PROMUJĄCEJ ZDROWIE
(wypełnia szkolny koordynator ds. promocji zdrowia w porozumieniu ze szkolnym zespołem)

1. Przekazywanie nowym członkom społeczności szkolnej (nauczycielom, innym pracownikom, uczniom i rodzicom) oraz społeczności lokalnej wiedzy i umiejętności dotyczących koncepcji i strategii SzPZ w roku szkolnym

Osoby	Liczba osób	Formy przekazywania wiedzy (np. warsztaty, spotkania, informacje pisemne itp.)	Czas trwania (w godz.)	Co należy poprawić?
Nowi nauczyciele				
Nowi pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami				
Uczniowie				
Rodzice				
Inne osoby (np. w społeczności lokalnej)				

- a) Czy w szkole są materiały dotyczące SzPZ (np. opracowane w szkole ulotki, informacje na piśmie itp.), które można przekazać każdemu nowemu członkowi i osobom odwiedzającym szkołę? (proszę zakreślić właściwe) TAK NIE

- b) Czy w ostatnich 2 latach prowadzone były w szkole zajęcia w celu pogłębienia wiedzy i umiejętności w zakresie koncepcji SzPZ? (podkreślić właściwe) TAK NIE

Jeśli TAK to dla kogo? (wpisać)

.....

.....

- c) Czy działania dotyczące przekazywania wiedzy i umiejętności w zakresie koncepcji SzPZ są udokumentowane? (proszę zakreślić właściwe) TAK NIE

- d) Co należy poprawić w zakresie upowszechniania koncepcji SzPZ?
-
-

2. Dostępność w szkole książek, artykułów i innych publikacji dotyczących promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej

Autor, tytuł	Gdzie ta pozycja jest dostępna?	Kto najczęściej z niej korzysta?

Co należy poprawić w zakresie dostępności publikacji i materiałów w przyszłości? *(wpisać)*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ARKUSZE ZBIORCZE DO EWALUACJI DZIAŁAŃ OKREŚLONYCH W STANDARDZIE PIERWSZYM I DRUGIM

ARKUSZ I. Upowszechnianie koncepcji Szkoły Promującej Zdrowie (SzPZ) i znajomość tej koncepcji w społeczności szkolnej oraz lokalnej – Standard pierwszy

Wyjaśnienie skrótów:

N – nauczyciele; U – uczniowie;

P – pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami;

R – rodzice

(Arkusze wypełnia zespół ewaluacyjny)

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. W bieżącym r. szkolnym przekazano informację o koncepcji SzPZ nowym nauczycielom, innym pracownikom szkoły, uczniom i rodzicom (wykorzystać dane z zał. 1.5, pkt. 1)	5 4 3 2 1		
2. W szkole jest wystarczająco dużo publikacji na temat promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej (wykorzystać dane z zał. 1.5, pkt. 2 i podać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 10; porównać oba źródła)	5 4 3 2 1		
3. Nauczyciele uzyskali wystarczająco dużo informacji o koncepcji i zasadach tworzenia SzPZ (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 1)	5 4 3 2 1		
4. W ostatnich 2 latach większość nauczycieli przeczytała, co najmniej jedną publikację na temat promocji zdrowia (wykorzystać wyniki ankiety N pkt. 10)	5 4 3 2 1		

5. W ostatnich 2 latach większość nauczycieli uczestniczyła w zajęciach, które pogłębiły ich wiedzę i umiejętności w zakresie promocji zdrowia (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 11)	5	4	3	2	1		
6. Uczniom wyjaśniono dokładnie, co to jest SzPZ (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety U pkt. 1)	5	4	3	2	1		
7. Pracownikom szkoły, którzy nie są nauczycielami dokładnie wyjaśniono, co to jest SzPZ (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety P pkt. 1)	5	4	3	2	1		
8. W ostatnich 3 latach większość pracowników szkoły, którzy nie są nauczycielami uczestniczyła w zajęciach, które pogłębiły ich wiedzę i umiejętności dotyczące tego, jak dbać o zdrowie (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety P pkt. 7)	5	4	3	2	1		
9. Rodzicom wyjaśniono dokładnie, co to jest SzPZ (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety R pkt. 1)	5	4	3	2	1		
10. W ostatnich 3 latach większość rodziców uczestniczyła w zajęciach, które pogłębiły ich wiedzę i umiejętności w zakresie promocji zdrowia (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety R pkt. 6)	5	4	3	2	1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

ARKUSZ II. Zrozumienie i akceptacja koncepcji Szkoły Promującej Zdrowie w społeczności szkolnej – Standard pierwszy
(Arkusz wypełnia zespół ewaluacyjny)

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Nauczyciele akceptują koncepcję SzPZ i zasady jej tworzenia (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 2)	5 4 3 2 1		
2. Nauczyciele potrafią wymienić podstawowe cechy SzPZ (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 12 i 13, krytycznie je ocenić i skategoryzować, podać w uzasadnieniu argumenty)	5 4 3 2 1		
3. Nauczyciele wiedzą, jaka jest ich rola i zadania w tworzeniu SzPZ (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 3)	5 4 3 2 1		
4. Uczniowie potrafią wymienić podstawowe cechy SzPZ (wykorzystać odpowiedzi na pyt. 5 i 8 ankieta U, krytycznie je ocenić i skategoryzować, podać w uzasadnieniu argumenty)	5 4 3 2 1		
5. Uczniowie wiedzą, w jaki sposób mogą się włączyć w rozwój szkoły promującej zdrowie (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety U pkt. 2)	5 4 3 2 1		
6. Pracownicy szkoły nie będący nauczycielami wiedzą, co to jest SzPZ (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety P pkt. 2)	5 4 3 2 1		
7. Pracownicy szkoły nie będący nauczycielami wiedzą, jaka jest ich rola i zadania w rozwoju SzPZ (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety P pkt. 3)	5 4 3 2 1		
8. Rodzice wiedzą, jaki powinien być ich udział w rozwoju SzPZ (wykorzystać wyniki ankiety R pkt. 2)	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem** pkt. Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia** pkt.

ARKUSZ III. Działalność szkolnego koordynatora ds. promocji zdrowia – Standard drugi
(Arkusz wypełnia szkolny koordynator ds. promocji zdrowia i przedstawia wyniki oceny
członkom szkolnego zespołu promocji zdrowia i zespołu ewaluacyjnego)

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
 1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Koordynator czuje się akceptowany przez większą część społeczności szkolnej (podać w uzasadnieniu argumenty)	5 4 3 2 1		
2. Uczniowie wiedzą kto pełni rolę szkolnego koordynatora (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety U pkt. 6)	5 4 3 2 1		
3. Zadania szkolnego koordynatora zostały określone i zapisane (podać w uzasadnieniu gdzie i w jakiej formie)	5 4 3 2 1		
4. Zasady współpracy koordynatora ze szkolnym zespołem zostały określone i zapisane (podać w uzasadnieniu gdzie i w jakiej formie)	5 4 3 2 1		
5. Szkolny koordynator posiada dobre przygotowanie do pełnienia tej funkcji (uczestniczył w warsztatach i szkoleniach, zapoznał się z publikacjami dotyczącymi szkoły promującej zdrowie)	5 4 3 2 1		
6. Szkolny koordynator ma satysfakcję z pełnienia swojej roli (podać w uzasadnieniu argumenty)	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

ARKUSZ IV. Działalność szkolnego zespołu promocji zdrowia – Standard drugi
(Arkusz wypełniają członkowie szkolnego zespołu promocji zdrowia)

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
 1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Członkami szkolnego zespołu są przedstawiciele różnych grup społeczności szkolnej, w tym rodzice i w razie potrzeby przedstawiciele społeczności lokalnej (podać w uzasadnieniu argumenty)	5 4 3 2 1		
2. Uczniowie wiedzą kto ich reprezentuje w szkolnym zespole promocji zdrowia (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety U pkt. 7)	5 4 3 2 1		
3. Zasady pracy szkolnego zespołu zostały określone i zapisane (podać w uzasadnieniu gdzie i jakiej formie)	5 4 3 2 1		
4. Istnieje dokumentacja pracy zespołu (podać w uzasadnieniu gdzie i w jakiej formie)	5 4 3 2 1		
5. Członkowie zespołu zostali dobrze przygotowani w zakresie promocji zdrowia do pełnienia swojej roli (uczestniczyli w warsztatach i szkoleniach, zapoznali się z publikacjami dotyczącymi szkoły promującej zdrowie)	5 4 3 2 1		
6. Szkolny zespół ściśle współpracuje z dyrekcją w sprawach dotyczących promocji zdrowia i istnieją ustalone zasady tej współpracy (przeprowadzić wywiad z dyrektorem szkoły jeśli nie jest członkiem zespołu ewaluacyjnego, podać w uzasadnieniu czy zasady współpracy są spisane i w jakiej formie)	5 4 3 2 1		
7. Członkowie szkolnego zespołu mają satysfakcję ze swojej pracy (podać w uzasadnieniu argumenty)	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

ARKUSZ V. Miejsce promocji zdrowia w działalności (polityce) szkoły – Standard drugi (Arkusz wypełnia zespół ewaluacyjny)

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Promocja zdrowia jest wpisana w program rozwoju szkoły (porównać z odpowiednią dokumentacją i podać w uzasadnieniu przykłady)	5 4 3 2 1		
2. Szkoła współpracuje w zakresie promocji zdrowia z różnymi organizacjami i instytucjami w społeczności lokalnej (podać w uzasadnieniu konkretne przykłady)	5 4 3 2 1		
3. Szkoła współpracuje w zakresie promocji zdrowia z innymi szkołami (podać w uzasadnieniu konkretne przykłady)	5 4 3 2 1		
4. Wyniki diagnozy dotyczące potrzeb w zakresie promocji zdrowia społeczności szkolnej są wykorzystywane w planowaniu wewnętrznego doskonalenia nauczycieli (porównać z odpowiednią dokumentacją)	5 4 3 2 1		
5. Dyrekcja szkoły ma satysfakcję z kierowania szkołą promującą zdrowie (przeprowadzić wywiad z dyrektorem szkoły, jeśli nie jest członkiem zespołu ewaluacyjnego, podać w uzasadnieniu argumenty)	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem** pkt. Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia** pkt.

ARKUSZ VI. Diagnozowanie potrzeb społeczności szkolnej w zakresie promocji zdrowia* – Standard drugi

(Arkusze wypełnia zespół ewaluacyjny)

* Pod tym terminem należy rozumieć diagnozę stanu wyjściowego (wstępną) oraz kolejne diagnozy etapowe, cząstkowe dotyczące potrzeb (problemów) społeczności szkolnej w zakresie promocji zdrowia, jako punktu wyjścia do ustalenia priorytetów (patrz s. 35) – **wyjaśnienie dotyczy wszystkich punktów**

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. W ostatnich 3 latach dokonywano całościowej diagnozy dotyczącej potrzeb społeczności szkolnej w zakresie promocji zdrowia (sprawdzić dokumentację, podać w uzasadnieniu najważniejsze wyniki)	5 4 3 2 1		
2. W diagnozie wykorzystuje się różnorodne metody i narzędzia (sprawdzić dokumentację, wymienić w uzasadnieniu metody i narzędzia)	5 4 3 2 1		
3. Zespół przeprowadzający diagnozę składał się z przedstawicieli różnych grup społeczności szkolnej (podać w uzasadnieniu skład)	5 4 3 2 1		
4. Istnieje dokumentacja wyników diagnozy (sprawdzić dokumentację, podać w uzasadnieniu w jakiej formie)	5 4 3 2 1		
5. Wyniki diagnozy są upowszechniane w społeczności szkolnej (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 4 oraz inne przykłady upowszechniania)	5 4 3 2 1		
6. Wyniki diagnozy zostały wykorzystane w planowaniu działań w zakresie promocji zdrowia (sprawdzić dokumentację, podać w uzasadnieniu argumenty)	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem** pkt. Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia** pkt.

ARKUSZ VII. Planowanie działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia – Standard drugi (Arkusz wypełnia zespół ewaluacyjny)

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Istnieje plan działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia na bieżący rok szkolny (sprawdzić dokumentację, podać w uzasadnieniu główny cel/cele)	5 4 3 2 1		
2. Plan działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia zbudowany jest zgodnie z zasadami przyjętymi w szkole promującej zdrowie (porównać z opisem w części pierwszej)	5 4 3 2 1		
3. W budowaniu planu uczestniczyli przedstawiciele różnych grup społeczności szkolnej i w razie potrzeby społeczności lokalnej (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 7 oraz przykłady uczestnictwa innych osób)	5 4 3 2 1		
4. W bieżącym roku szkolnym społeczność szkolna i rodzice zostali zapoznani z planem działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia (podać w uzasadnieniu wyniki ankiet: N pkt. 5, P pkt. 4, U pkt. 3, R pkt. 3)	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

ARKUSZ VIII. Realizacja działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia – Standard drugi
(Arkusze wypełnia zespół ewaluacyjny)

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
 1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. W realizacji planu uczestniczyło dużo osób z różnych grup społeczności szkolnej, w tym rodzice i w razie potrzeby przedstawiciele społeczności lokalnej (podać w uzasadnieniu wyniki ankiet: N pkt. 8, P pkt. 5, U pkt. 4, R pkt. 4 oraz inne argumenty zespołu)	5 4 3 2 1		
2. Dokonuje się systematycznie monitorowania przebiegu realizacji działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia (podać w uzasadnieniu, kto kiedy i w jaki sposób tego dokonuje)	5 4 3 2 1		
3. Pracownicy szkoły i rodzice mają satysfakcję z uczestnictwa w realizacji działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia (podać w uzasadnieniu wyniki ankiet: N pkt. 9, P pkt. 6, R pkt. 5)	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

ARKUSZ IX. Ewaluacja wyników działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia – Standard drugi (Arkusz wypełnia zespół ewaluacyjny)

Dane dotyczą ewaluacji wyników działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia dokonanej w szkole w ubiegłym i/lub wcześniejszych latach szkolnych – **wyjaśnienie dotyczy wszystkich wskaźników**

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Plan ewaluacji wyników działań, w tym projektów został opracowany zgodnie z zasadami przyjętymi w szkole promującej zdrowie (porównać z zapisem podanym w części pierwszej, podać w uzasadnieniu ewentualne odmierności)	5 4 3 2 1		
2. Istnieje dokumentacja ewaluacji wyników działań, w tym projektów w zakresie promocji zdrowia dokonanych w ostatnich 3 latach (sprawdzić czy są raporty z ewaluacji lub inne formy dokumentacji – podać w uzasadnieniu jakie)	5 4 3 2 1		
3. W zespole dokonującym ewaluacji wyników działań, w tym projektów w zakresie promocji zdrowia w ostatnich 3 latach, byli przedstawiciele różnych grup społeczności szkolnej (podać w uzasadnieniu skład zespołu)	5 4 3 2 1		
4. Członkowie społeczności szkolnej zostali zapoznani z wynikami ewaluacji działań, w tym projektów w zakresie promocji zdrowia w ubiegłym roku szkolnym (podać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 6 oraz przykłady innych osób zapoznanych z wynikami)	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

RAPORT Z EWALUACJI
STANDARD PIERWSZY (Wypełnić na podstawie arkuszy I i II)
 Rok szkolny

Wymiar	Średnia liczba punktów
I. Upowszechnianie koncepcji szkoły promującej zdrowie i znajomość tej koncepcji w społeczności szkolnej i lokalnej (arkusz I)	
II. Zrozumienie i akceptacja koncepcji szkoły promującej zdrowie w społeczności szkolnej (arkusz II)	
Ocena łączna (dodać liczbę punktów I i II i podzielić przez 2)	

Chcieliby otrzymywać więcej informacji na temat SzPZ (wypełnić na podstawie wyników Ankiety dla nauczycieli – pkt. 13, Ankiety dla uczniów – pkt. 8., Ankiety dla rodziców – pkt. 7, Ankiety dla innych pracowników szkoły, którzy nie są nauczycielami – pkt. 8):

Nauczyciele %, Uczniowie %, Rodzice %, Inni pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami %

Wnioski

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Problemy priorytetowe wymagające rozwiązania

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

STANDARD DRUGI (Wypełnić na podstawie arkuszy III–IX)

Wymiar	Średnia liczba punktów
III. Działalność szkolnego koordynatora ds. promocji zdrowia (arkusz III)	
IV. Działalność szkolnego zespołu promocji zdrowia (arkusz IV)	
V. Miejsce promocji zdrowia w działalności (polityce) szkoły (arkusz V)	
VI. Diagnozowanie potrzeb społeczności szkolnej w zakresie promocji zdrowia (arkusz VI)	
VII. Planowanie działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia (arkusz VII)	
VIII. Realizacja działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia (arkusz VIII)	
IX. Ewaluacja wyników działań (w tym projektów) w zakresie promocji zdrowia (arkusz IX)	
Ocena łączna (dodać liczbę punktów III–IX i podzielić przez 7)	

Nauczyciele i rodzice dostrzegają możliwość zwiększenia swojego udziału w podejmowanych w szkole działaniach w zakresie promocji zdrowia (wypełnić na podstawie wyników ankiety N pkt. 14 oraz ankiety R pkt. 8)

Nauczyciele TAK % NIE % Rodzice TAK % NIE %

Wnioski

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Problemy priorytetowe wymagające rozwiązania

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

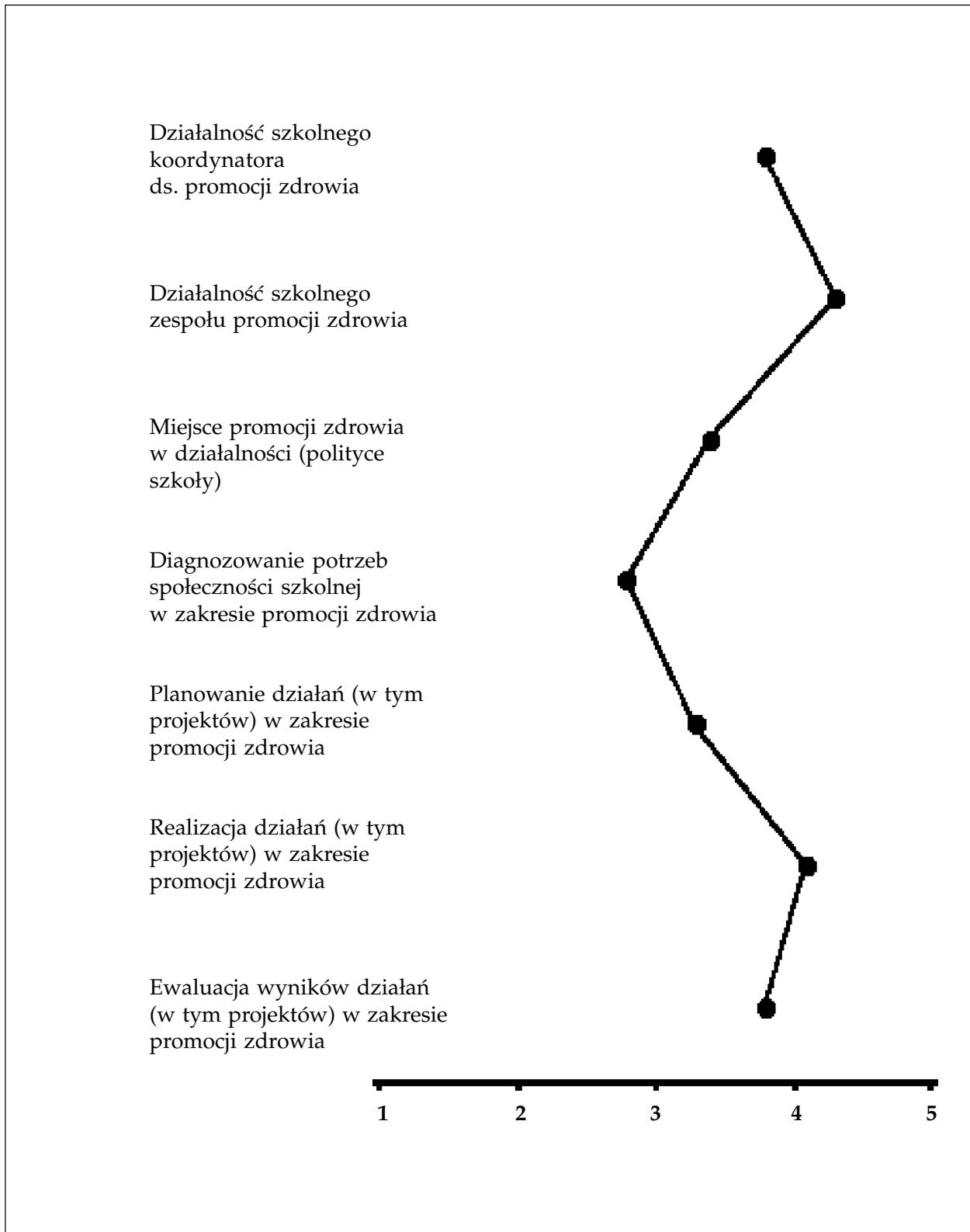
Data

Podpis szkolnego koordynatora

Przykład graficznej prezentacji wyników ewaluacji

STANDARD DRUGI

Szkoła promująca zdrowie zarządza projektami promocji zdrowia w sposób sprzyjający: uczestnictwu, partnerstwu i współdziałaniu społeczności szkolnej, skuteczności i długofalowości działań

STANDARD TRZECI

Szkoła promująca zdrowie prowadzi edukację zdrowotną uczniów i pracowników oraz dąży do zwiększenia jej jakości i skuteczności

Maria Sokołowska, Izabella Lutze

WPROWADZENIE

1. Uzasadnienie wyboru standardu

Edukacja zdrowotna jest nieodłącznym elementem promocji zdrowia i szkoły promującej zdrowie. Przedstawiciele społeczności szkolnej, aby działać na rzecz zdrowia własnego i innych ludzi, muszą zostać wyposażeni w odpowiednie kompetencje. Zgodnie z wieloma dokumentami międzynarodowymi (w tym Konwencją o Prawach Dziecka, Kartą Ottawską Promocji Zdrowia i innymi) edukacja zdrowotna jest podstawowym prawem każdego dziecka.

Stan zdrowia społeczeństwa w Polsce, w tym także dzieci i młodzieży, jest niezadowalający. Wzrasta rozpowszechnienie patologii społecznej: agresji, alkoholizmu, narkomanii i innych ryzykownych zachowań. Sytuacja ta uzasadnia oczekiwania społeczne wobec szkoły, aby poza tradycyjnymi zadaniami dydaktycznymi, włączała się aktywnie do przygotowania dzieci i młodzieży do życia we współczesnym świecie, umożliwiała jej dokonywanie wyborów odpowiednich z punktu widzenia zdrowia i rozwoju oraz tworzyła środowisko wspierające zdrowie.

Dobrze realizowana edukacja zdrowotna to szansa, że uczniowie i absolwenci szkoły będą w przyszłości lepiej rozumieli, umieli i chcieli dbać o zdrowie swoje i innych ludzi oraz o swoje środowisko. Jest to także szansa dla nauczycieli i innych pracowników szkoły. Im także potrzebna jest edukacja zdrowotna, aby dokonywać wyborów sprzyjających zdrowiu, lepiej radzić sobie i kierować zmianami, jakie niesie reforma edukacji i codzienne życie. Zapewnienie odpowiedniej jakości realizacji edukacji zdrowotnej w szkole wymaga określenia standardów i monitorowania stopnia jego osiągnięcia przez realizatorów.

2. Omówienie podstawowych pojęć zawartych w sformułowaniu standardu

Edukacja zdrowotna/edukacja do zdrowia

Edukacja ta dotyczy jednostek i obejmuje przekazywanie i nabywanie (zwiększanie) lub korektę:

- świadomości i rozumienia zdrowia,
- wiedzy o zdrowiu, zasobach dla zdrowia, czyli czynnikach zwiększających jego potencjał i zagrażających zdrowiu,
- postaw wobec zdrowia własnego i innych,
- umiejętności niezbędnych dla kształtowania zachowań sprzyjających zdrowiu i radzeniu sobie z nowymi sytuacjami, podejmowaniu właściwych decyzji i wyborów.

Edukacja zdrowotna jest nie tylko przekazywaniem wiedzy o zdrowiu, ale przygotowaniem do podejmowania działań służących poprawie zdrowia swojego i innych. Wymaga to uwzględnienia następujących założeń:

- uwzględnienie wszystkich aspektów zdrowia (fizycznego, psychicznego, społecznego i duchowego) oraz czynników je warunkujących,
- wykorzystywanie w edukacji wszystkich okoliczności (szkolny program nauczania, projekty, sytuacje edukacyjne, zajęcia pozalekcyjne, oddziaływania wychowawcze, wzorce tworzone przez ludzi); włączanie wielu osób i organizacji w szkole i spoza szkoły,

- branie pod uwagę faktu, że każdy uczeń otrzymuje informacje i wzorce zachowań z różnych źródeł (rodzina, szkoła, rówieśnicy, służba zdrowia, środki społecznego przekazu, reklamy, społeczność lokalna) oraz dążenie do ich spójności lub co najmniej wyjaśnienia i redukcji sprzeczności,
- uwzględnienie faktu, że każdy pracownik szkoły oddziałuje na ucznia werbalnie (informacje) i niewerbalnie (zachowania), dążenie do spójności na obu tych poziomach komunikowania oraz budowanie wiarygodności dorosłych,
- dążenie do tworzenia w szkole środowiska wspierającego edukację zdrowotną,
- uznawanie, że równie ważne jest zdrowie uczniów, jak i pozostałych członków społeczności szkolnej.

Skuteczność edukacji zdrowotnej

Oceniając realizację edukacji zdrowotnej nie warto koncentrować się na tym, ile i jakie działania podjęto, ale na tym, na ile były one skuteczne. Trzeba zdawać sobie sprawę, że możliwość pomiaru skuteczności edukacji zdrowotnej jest ograniczona, ponieważ rzeczywiste efekty tej edukacji są odroczone, sprawdzić je można w codziennych sytuacjach życiowych, a nie na sprawdzianie lub teście. Ponadto na efekty te ma wpływ wiele innych czynników, a nie tylko edukacja w szkole.

3. Wymiary i wskaźniki

Na podstawie dotychczasowych badań przyjęto następujące cztery wymiary tego standardu:

I. Polityka, warunki i organizacja życia szkoły sprzyjają edukacji zdrowotnej

Edukacja zdrowotna nie może być dla ucznia wiarygodna, jeśli to czego się uczy pozostaje w sprzeczności z rzeczywistością szkolną. Dlatego kluczową sprawą jest budowanie odpowiedniego klimatu społecznego szkoły oraz środowiska fizycznego sprzyjającego zdrowiu. Ponieważ te zagadnienia mieszczą się w innych standardach w tym miejscu przedstawiamy warunki bezpośrednio dotyczące realizacji edukacji zdrowotnej. Szkoła musi zapewnić odpowiednie wyposażenie, pomoce naukowe oraz przygotowanych nauczycieli, którzy nie tylko będą posługiwać się odpowiednimi metodami w pracy z młodzieżą, ale będą umieli współpracować ze sobą i współtworzyć prozdrowotną politykę szkoły.

II. Uczeń jest aktywnym uczestnikiem procesu realizacji edukacji zdrowotnej

Uznaje się, że miarą skuteczności edukacji zdrowotnej jest **transfer**, rozumiany jako zastosowanie przez uczniów nabytej wiedzy, umiejętności i zdolności w różnych, nowych sytuacjach, głównie poza szkołą, zarówno teraz, jak i w przyszłości. Nasza uwaga powinna się więc koncentrować na warunkach sprzyjających transferowi, a są nimi warunki **aktywnego uczestnictwa** uczniów w procesie edukacyjnym, które wyraża się w:

- Zaangażowaniu (wykorzystywaniu) refleksyjności uczniów – powinni oni dane zagadnienie zrozumieć, móc przemyśleć, podać własne komentarze, przykłady, muszą być zachęceni, a także zdolni otwarcie wypowiedzieć się, jakie ich zdaniem ogólne zasady wiążą się z danym obszarem tematycznym i gdzie można je zastosować. Powinni poznawać nie tylko określone zagadnienie, ale również własny proces uczenia się czyli mieć szansę doświadczenia tego, co nazywamy meta-poznaniem, w tym aktywnie uczestniczyć w procesie ewaluacji (patrz poniżej – wymiar IV).
- Daniu uczniowi prawa wyboru problematyki, która jest ważna z punktu widzenia realizacji jego osobistych celów.
- Daniu uczniowi możliwości podejmowania i wyboru rodzaju działań w ramach edukacji zdrowotnej – najbardziej odpowiednią formą w tym zakresie jest realizacja projektów edukacyjnych oraz stosowanie aktywizujących metod nauczania.

III. Szkoła współpracuje ze środowiskiem i wykorzystuje jego zasoby

Skuteczność edukacji zdrowotnej zależna jest również od stopnia zgodności pomiędzy edukacją szkolną, a tym czego uczeń doświadcza w codziennym życiu w rodzinie i środowisku dlatego konieczne jest dążenie do:

- Współpracy z rodzicami, których szkoła informuje, zyskuje ich akceptację dla podejmowanych działań, motywuje i daje możliwość współuczestniczenia oraz którym daje możliwość edukacji i samorealizacji.
- Współpracy ze środowiskiem lokalnym – szkoła rozpoznaje jego potrzeby i zasoby, określa możliwości współpracy (prezentacja dorobku szkoły, dzielenie się doświadczeniami, współorganizacja imprez, udział w lokalnych programach i projektach), współpracuje z instytucjami wspierającymi działania szkoły przy realizacji programów i projektów oraz prowadzeniu działań profilaktycznych (Państwowa Inspekcja Sanitarna, policja, specjaliści, organizacje pozarządowe).

IV. Szkoła prowadzi ewaluację i wykorzystuje jej wyniki do podnoszenia jakości edukacji zdrowotnej

Pomimo opisanych wyżej ograniczeń, co do możliwości sprawdzenia skuteczności edukacji zdrowotnej bezpośrednio w procesie edukacyjnym, to jednak możliwe i niezbędne jest podejmowanie działań służących ocenie wartości podejmowanych przez szkołę działań w tym zakresie. To, co jest realne i może być pożyteczne, to zaangażowanie ucznia w proces ewaluacji, czyli odwoływanie się do jego autorefleksji:

- Czy omawianą problematykę uważa za przydatną dla niego osobiście?
- Czy stara się wykorzystywać ją w praktyce i na ile mu się to udaje (autoewaluacja)?
- Co mu w tym pomaga, a co przeszkadza w stosowaniu w praktyce uzyskanej wiedzy i umiejętności?

Opracowanie wspólnie z uczniami prostych technik umożliwiających samoobserwację (proste skale, arkusze obserwacji, dzienniczki prowadzone dla samego siebie i in.), to nie tylko sposób na otrzymanie od uczniów informacji zwrotnej o wartości edukacji zdrowotnej ale także aktywne włączenie uczniów w cały proces edukacyjny, a dodatkowo możliwość pokazania młodemu człowiekowi, że nierzetelność w dokonywaniu samooceny przynosi szkodę przede wszystkim jemu samemu.

Do poszczególnych wymiarów standardu przyjęto następujące wskaźniki:

Wymiary	Wskaźniki
I. Polityka, warunki i organizacja życia szkoły sprzyjają edukacji prozdrowotnej	<ol style="list-style-type: none">1. Dostępność informacji dotyczącej realizacji edukacji zdrowotnej.2. Planowanie działań z zakresu edukacji zdrowotnej w szkole na podstawie wyników przeprowadzonej diagnozy.3. Uczestnictwo przez nauczycieli w szkoleniach z zakresu edukacji zdrowotnej (w tym w ramach wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli – WDN).4. Współpraca nauczycieli przy realizacji edukacji zdrowotnej.5. Traktowanie edukacji zdrowotnej przez dyrekcję szkoły jako jej ważne zadanie.
II. Uczeń jest aktywnym uczestnikiem procesu realizacji edukacji zdrowotnej	<ol style="list-style-type: none">1. Wpływ uczniów na treści realizowane w ramach edukacji zdrowotnej.2. Stwarzanie uczniom przez nauczycieli okazji do wymiany doświadczeń, wiedzy i poglądów dotyczących zagadnień uwzględnianych w edukacji zdrowotnej.3. Możliwość wyboru przez uczniów zadań do wykonania w czasie zajęć edukacji zdrowotnej.

<p>III. Szkoła współpracuje ze środowiskiem i wykorzystuje jego zasoby</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapraszanie rodziców do współpracy przy realizacji edukacji zdrowotnej. 2. Wpływ rodziców na treści realizowane w czasie zajęć z edukacji zdrowotnej uczniów. 3. Organizowanie w szkole zajęć dla rodziców z wybranych zagadnień edukacji zdrowotnej. 4. Dostosowanie zajęć dla rodziców dotyczących zdrowia do ich potrzeb i zainteresowań. 5. Zapraszanie specjalistów do realizacji wybranych zadań w szkolnym programie edukacji zdrowotnej. 6. Podejmowanie przez szkołę różnych form służących edukacji zdrowotnej w środowisku lokalnym.
<p>IV. Szkoła prowadzi ewaluację i wykorzystuje jej wyniki do podnoszenia jakości edukacji zdrowotnej</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kończenie każdego z zajęć z zakresu edukacji zdrowotnej jakąś formą ewaluacji. 2. Wykorzystywanie wniosków z ewaluacji do planowania edukacji zdrowotnej. 3. Przedstawianie wyników ewaluacji dotyczących realizacji edukacji zdrowotnej uczniom, rodzicom i przedstawicielom społeczności lokalnej. 4. Pomaganie uczniom przez nauczycieli w stosowaniu technik umożliwiających samoobserwację.

4. Metody i narzędzia

W celu oceny (mierzenia) poszczególnych wskaźników proponuje się:

- przeprowadzenie badania opinii dotyczących zajęć o zdrowiu wśród chętnych uczniów,
- sondaż wśród nauczycieli, uczniów i rodziców z wykorzystaniem kwestionariuszy ankiet dla standardu trzeciego.

Uzyskane dane posłużą do wypełnienia *Arkuszy oceny realizacji edukacji zdrowotnej* (zał. 3.5).

INSTRUKCJA OGÓLNA DO EWALUACJI DZIAŁAŃ OKREŚLONYCH W STANDARDZIE TRZECIM

Cel: sprawdzenie czy szkoła tworzy warunki dla zapewnienia jakości i skuteczności edukacji zdrowotnej.

Badane osoby i narzędzia

Grupa badanych	Narzędzie
A. Uczniowie	Ankieta „Zajęcia o zdrowiu w mojej szkole”
B. Uczniowie	Arkusz „Badanie opinii uczniów o zajęciach dotyczących zdrowia”
C. Nauczyciele	Ankieta „Realizacja edukacji zdrowotnej w naszej szkole”
D. Rodzice uczniów	Ankieta „Zajęcia o zdrowiu w szkole mojego dziecka”

Liczba badanych zależy od wielkości szkoły lub decyzji zespołu ewaluacyjnego. Należy tak dobrać grupę, aby dane były wiarygodne. Decyzję o liczbie badanych osób podejmuje zespół ewaluacyjny.

Organizacja badań

Całość badania organizuje i koordynuje szkolny koordynator ścieżki edukacyjnej – edukacja prozdrowotna lub osoba wskazana przez dyrektora (zwana dalej koordynatorem ds. ewaluacji). W badaniu przewiduje się cztery etapy:

Etap I – powołanie zespołu ewaluacyjnego i ustalenie zadań

- Zaproś do współpracy następujące osoby: dyrektora szkoły, kilku nauczycieli (w zależności od potrzeb), ew. pielęgniarkę szkolną.
- Zorganizuj pierwsze zebranie zespołu, na którym dokonany zostanie podział zadań:
 - przeprowadzenie badania ankietowego *uczniów* i przeanalizowanie jego wyników (zał. 3.1),
 - zorganizowanie badania *opinii uczniów* i przeanalizowanie jego wyników (zał. 3.2),
 - przeprowadzenie badania ankietowego *nauczycieli* i przeanalizowanie jego wyników (zał. 3.3),
 - przeprowadzenie badania ankietowego *rodziców* i przeanalizowanie jego wyników (zał. 3.4).
- Ustalcie termin drugiego spotkania zespołu w celu podsumowania wyników badań.

Etap II – przeprowadzanie badań

Osoby, które podjęły się tego zadania organizują badania i dokonują analizy ich wyników, zgodnie z instrukcjami. **Wyniki te stanowiąc będą podstawę do pracy zespołowej w etapie III.**

Etap III – praca zespołowa – dokonanie zbiorczej oceny realizacji edukacji zdrowotnej w szkole

Zorganizuj drugie spotkanie zespołu ewaluacyjnego. Poproś, aby grupy przygotowały wyniki swoich analiz. Celem spotkania jest podsumowanie wyników badań i wypełnienie *Arkuszy oceny realizacji edukacji zdrowotnej* (zał. 3.5):

- Zapoznaj członków zespołu z arkuszami I–IV. Wyjaśnij, że zawarte w nich wskaźniki (stwierdzenia) są w większości takie same jak w ankietach dla nauczycieli, rodziców i uczniów.
- Odczytuj kolejne wskaźniki (stwierdzenia) w każdym arkuszu. Poproś, aby grupa, która analizowała odpowiedni wskaźnik w ankiecie (uczniów, nauczycieli lub rodziców) podała wyliczoną średnią arytmetyczną uzyskanych punktów oraz komentarze i uwagi osób uczestniczących w badaniach. Wspólnie ustalcie *oceny poszczególnych*

wskaźników we wszystkich kolejnych arkuszach (zakreślając odpowiednią cyfrę) oraz przedyskutujcie, jakie wpisać uwagi do dwóch ostatnich kolumn.

Etap IV – podsumowanie wyników ewaluacji przez koordynatora ds. ewaluacji

- Wyliczenie punktów dla każdego arkusza I–IV (średnia arytmetyczna). Wyniki te można przedstawić również graficznie (patrz s. 82) lub w inny sposób zaprojektowany przez nauczyciela informatyki.
- Wypełnienie *Raportu z ewaluacji* (zał. 3.6).
- Upowszechnienie wyników ewaluacji w społeczności szkolnej.

A. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO UCZNIÓW

Cel: zbadanie jak uczniowie postrzegają, oceniają realizację zajęć o zdrowiu w szkole.

Narzędzie: ankieta dla uczniów (zał. 3.1). Jej wyniki stanowiąc będą podstawę do wypełnienia *Arkuszy oceny realizacji edukacji zdrowotnej* (zał. 3.5). Ankieta dla uczniów składa się z dwóch części:

- Kwestionariusz ankiety,
- Wykres kołowy – „Tort” .

Badane osoby: Uczniowie klas VI w szkole podstawowej, II w gimnazjum, II w szkole ponadgimnazjalnej. Decyzję o liczbie badanych osób i sposobie ich doboru (wskazany wybór losowy klas lub wybór losowy uczniów) podejmuje zespół ewaluacyjny.

Osoby przeprowadzające badanie: członkowie zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzenia badania

1. Poinformuj uczniów, że będą wypełniali ankietę. Wyjaśnij uczniom cel ankiety (jak wyżej we wstępie) i dodaj, że uzyskane wyniki posłużą do wspólnej dyskusji nad tym, co można zmienić, aby zajęcia o zdrowiu były lepiej realizowane w szkole.
2. Zapytaj czy brali udział w zajęciach o zdrowiu realizowanych w szkole i mogą podać przykłady takich zajęć:
 - **Jeżeli nie**, to podyskutuj z uczniami, dlaczego te zajęcia nie zostały im w pamięci. Podaj przykłady tematów zajęć prowadzonych w szkole z tego zakresu (dotyczące np.: aktywności fizycznej, żywności i żywienia, umiejętności porozumiewania się z innymi ludźmi, rozwiązywania konfliktów itd.). Jeżeli nadal nie przypominają sobie takich zajęć nie dawaj im ankiety. W takiej sytuacji zaproponuj dyskusję nad przyczynami zaistniałej sytuacji w zespole ewaluacyjnym.
 - **Jeżeli tak**, to rozdaj ankietę, poproś, aby przeczytali jej wstęp. Poinformuj uczniów, że ankieta jest anonimowa i poproś ich o samodzielne jej wypełnianie bez porozumiewania się z innymi uczniami.
3. Zbierajankiety do koperty zbiorczej tak, aby uczniowie byli przekonani o zachowaniu anonimowości. Poproś uczniów oddających wypełnioneankiety o sprawdzenie czy zakreślili cyfry przy każdym zdaniu oraz czy wypełnili drugą stronę ankiety – wykres kołowy.
4. Przeanalizuj odpowiedzi uczniów w następujący sposób:
 - wylicz średnią arytmetyczną przy każdym zdaniu 1–5, zapisz wynik obliczenia na marginesie jednej z ankiet (obok każdego zdania),
 - przeanalizuj proporcje dwóch części wykresu kołowego „tort”, ustal jaka część dominuje i u jakiego odsetka uczniów,
 - przeanalizuj to, co napisali uczniowie pod „tortem”.

Wyniki tych analiz będą prezentowane w czasie drugiego spotkania zespołu ewaluacyjnego.

Praktyczne uwagi

- Uczniowie mają prawo odmówić wypełniania ankiety. Aby uzyskać ich świadomą zgodę na udział w tym badaniu, należy bardzo dokładnie wytłumaczyć uczniom, jaki jest cel i podkreślić, że jest ona anonimowa. Należy zachęcić uczniów do jej wypełnienia.
- Niektóre określenia i sformułowania mogą sprawić uczniom trudności i można je wyjaśnić przed rozpoczęciem wypełniania ankiety. Na przykład: Wykres kołowy „Tort”, pytanie 6 – uczniowie mogą mieć problemy z podziałem koła tylko na 2 części. Wyjaśnij im, że lekcja składa się również z innych elementów natomiast ich zadaniem jest ocena **tylko tych dwóch** w stosunku do całości zajęć dotyczących zdrowia. **Celem tego pytania jest ustalenie, w jakim zakresie nauczyciele stosują metody aktywizujące w pracy z uczniami podczas zajęć o zdrowiu.**

B. INSTRUKCJA DO BADANIA OPINII UCZNIOW O ZAJĘCIACH DOTYCZĄCYCH ZDROWIA

Cel: zbadanie, czy uczniowie są aktywnymi uczestnikami procesu edukacji zdrowotnej.

Narzędzie: arkusz badania opinii rówieśników (zał. 3.2) na temat: *Mam wpływ na to, o czym uczę się na zajęciach dotyczących zdrowia* (nauczyciel planując zajęcia i tematy dotyczące zdrowia pyta uczniów o ich potrzeby i zainteresowania. Uczniowie mogą proponować tematy zajęć).

Badane osoby: patrz pkt. 4.

Osoba koordynująca badanie: członkowie zespołu ewaluacyjnego.

Osoby przeprowadzające badanie: po dwie pary uczniów, którzy wyrażą zgodę na wykonanie zadania.

Sposób przeprowadzenia badania

1. Zaproś do współpracy *czterech* uczniów, którzy zechcą w **parach** przeprowadzić wywiady z koleżankami i kolegami ww. klas, według instrukcji podanej w *Arkuszu badania opinii uczniów o zajęciach dotyczących zdrowia* (zał. 3.2).
2. Wykonaj z uczniami to ćwiczenie: pokaż im jak wygląda arkusz, przeczytaj umieszczony w nim temat i poproś, aby zastanowili się jaka jest ich opinia na ten temat i spróbowali wybrać jedną z odpowiedzi, które tworzą skalę od *zdecydowanie tak* do *zdecydowanie nie*, nie informując Cię o tym jaką odpowiedź wybrali.
3. Przekaż arkusz jednej z osób w każdej parze. Poproś, aby przed rozpoczęciem wywiadów zaznaczyli swoją odpowiedź stawiając kreskę w odpowiednim wierszu, przy danej odpowiedzi. Poinformuj uczniów, że w podobny sposób będą przeprowadzać wywiady, z tą różnicą, że w czasie wywiadu sami będą zaznaczali odpowiedzi poszczególnych uczniów. Omów z uczniami instrukcję podaną na arkuszu i sprawdź czy jest zrozumiała.
4. Poinformuj uczniów, że wywiady powinny być przeprowadzone:
 - z **20 uczniami**, którzy zechcą się na podany temat wypowiedzieć, nie należy nikogo nakłaniać do udzielenia odpowiedzi; gdy ktoś odmówi – przeprosić za zajęcie czasu,
 - w czasie przerw między lekcjami,
 - w okresie najbliższego tygodnia.
5. Zachęć ich do zadawania pytań uczniom, z którymi będą prowadzili wywiady, na temat uwag i komentarzy uzasadniających, rozwijających, wyjaśniających wyrażoną

opinię. Wskaż miejsce na arkuszu, gdzie można wpisywać te komentarze. Poproś także, aby wpisali własne komentarze na dole i odwrocie arkusza. Wyniki tego badania mogą służyć jako dodatkowe informacje uzupełniające dane uzyskane z ankiet. Będą one prezentowane w czasie drugiego spotkania zespołu ewaluacyjnego.

C. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO NAUCZYCIELI

Cel badania: zbadanie jak nauczyciele oceniają realizację edukacji zdrowotnej w szkole.

Narzędzie: ankieta dla nauczycieli (zał. 3.3) a jej wyniki stanowiąc będą podstawę do wypełnienia *Arkuszy oceny realizacji edukacji zdrowotnej* (zał. 3.5).

Badane osoby: nauczyciele pracujący w danej szkole. Decyzję o liczbie badanych osób i sposobie ich doboru (wskazany wybór losowy nauczycieli) podejmuje zespół ewaluacyjny.

Osoby przeprowadzające badanie: szkolny koordynator ścieżki edukacyjnej – edukacja prozdrowotna lub inna osoba z zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzania badania

Ankiety najlepiej przeprowadzić metodą audytoryjną w czasie posiedzenia rady pedagogicznej lub innego zebrania nauczycieli.

1. Rozdaj ankietę i wyjaśnij jej cel.
2. Wyjaśnij, że ankieta jest anonimowa, każdy włoży ją do koperty zbiorczej.
3. Poproś o wypełnienie ankiety.
4. Zbierz ankietę do koperty zbiorczej.
5. Przeanalizuj wyniki ankiety w następujący sposób:
 - wylicz **średnią arytmetyczną** punktów przy każdym z 16 zdań (biorąc pod uwagę ogólną liczbę odpowiedzi); zapisz wyniki na marginesie jednej z ankiet (obok każdego zdania);
 - przeanalizuj **treść** zawartą w końcowej części ankiety „Dodatkowe uwagi na temat realizacji edukacji zdrowotnej w szkole” (zapisz je na oddzielnej kartce).

Wyniki tych analiz będą prezentowane w czasie drugiego spotkania zespołu ewaluacyjnego.

D. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO RODZICÓW UCZNIÓW

Cel: zbadanie jak rodzice uczniów danej szkoły oceniają swój udział w realizacji edukacji zdrowotnej w szkole oraz czy szkoła organizuje zajęcia z tego zakresu dla rodziców.

Narzędzie: kwestionariusz ankiety dla rodziców (zał. 3.4). Jej wyniki stanowiąc będą podstawę do wypełnienia *Arkuszy oceny realizacji edukacji zdrowotnej* – (zał. 3.5).

Badane osoby: rodzice uczniów z badanych klas lub innych klas. Decyzję o liczbie badanych osób i sposobie ich doboru (wskazany wybór losowy rodziców) podejmuje zespół ewaluacyjny.

Osoby przeprowadzające badanie: szkolny koordynator ścieżki edukacyjnej – edukacja prozdrowotna lub inna osoba z zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzenia badania

1. Zorganizuj zebranie rodziców.
2. Rozdaj ankietę i wyjaśnij jej cel.

3. Wyjaśnij sposób zakreślania odpowiedzi. Podkreśl to, że ankieta jest anonimowa.
 4. Zbierz ankiety do koperty zbiorczej w sposób zapewniający anonimowość.
 5. Przeanalizuj wyniki ankiety w następujący sposób:
 - wylicz **średnią arytmetyczną** punktów przy każdym z 16 zdań (biorąc pod uwagę ogólną liczbę odpowiedzi); zapisz wyniki na marginesie jednej z ankiet (obok każdego zdania);
 - przeanalizuj **treść** zawartą w końcowej części ankiety „Dodatkowe uwagi na temat realizacji edukacji zdrowotnej w szkole” (zapisz je na oddzielnej kartce).
- Wyniki tych analiz będą prezentowane w czasie drugiego spotkania zespołu ewaluacyjnego.

ZAJĘCIA O ZDROWIU W MOJEJ SZKOLE

Ankieta dla uczniów

Chcemy poznać Twoje opinie o tym, w jaki sposób w naszej szkole realizowane są zajęcia o zdrowiu. Twoje opinie pomogą nam lepiej prowadzić te zajęcia. Ankieta jest anonimowa, to znaczy, że nie podpisujesz się w niej i nikt nie będzie wiedział, kto ją wypełnił. Bardzo prosimy Cię o szczerą odpowiedź.

Poniżej znajduje się lista zdań. Przeczytaj uważnie każde z nich i zastanów się, w jakim stopniu się z nim zgadzasz:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
- 4 = raczej tak
- 3 = trudno mi powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
- 2 = raczej nie
- 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

	Zakreśl wybraną cyfrę				
1. W mojej szkole prowadzone są zajęcia o zdrowiu	5	4	3	2	1
2. Jestem pytany o to, czego chciałbym/chciałabym uczyć się o zdrowiu	5	4	3	2	1
3. Na zajęciach o zdrowiu mogę dzielić się z koleżankami i kolegami swoją wiedzą, doświadczeniami i poglądami	5	4	3	2	1
4. Nauczyciele pomagają mi obserwować czy moje zachowania związane ze zdrowiem zmieniają się	5	4	3	2	1
5. Po zajęciach o zdrowiu nauczyciele pytają mnie i innych uczniów czy były one dla nas ciekawe, wartościowe i potrzebne	5	4	3	2	1

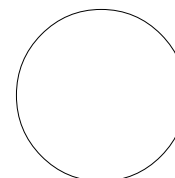
6. Wykres kołowy

Wyobraź sobie, że narysowane poniżej koło to jest tort, który można podzielić na wiele porcji. Umówmy się, że ten „tort” przedstawia zajęcia o zdrowiu prowadzone w Twojej szkole. Zaznacz na nim takie 2 **porcje**, które Twoim zdaniem będą odpowiadały na następujące pytania:

- Jaką część zajęć słucham tego, co mówi nauczyciel (lub inny dorosły np. zaproszony specjalista)?
- Jaką część zajęć wykonuję konkretne zadania, ćwiczenia, dyskutuję z koleżankami i kolegami, wymieniam doświadczenia i poglądy?

Obok każdej z narysowanych porcji (części) napisz, czego dotyczy:

- „słuchanie nauczyciela”,
- „wykonywanie zadań, ćwiczeń, dyskusowanie z kolegami”.

Czy jest jeszcze coś, co chciałbyś/chciałabyś jeszcze napisać na temat zajęć o zdrowiu, prowadzonych w Twojej szkole? Jeśli TAK – wpisz poniżej.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ARKUSZ BADANIA OPINII UCZNIÓW O ZAJĘCIACH DOTYCZĄCYCH ZDROWIA

Waszym zadaniem jest przeprowadzenie wywiadów z 20 uczniami, którzy zechcą wypowiedzieć się na podany niżej temat; nie należy nikogo do tego nakłaniać, gdy ktoś odmówi przeprosić go za zajęcie czasu. Wywiady przeprowadzajcie w czasie przerw między lekcjami, w okresie najbliższego tygodnia.

Instrukcja przeprowadzenia wywiadu

1. Przeczytaj innemu uczniowi stwierdzenie, które znajduje się poniżej i poproś aby spróbował wyrazić na ten temat własną opinię, zaznaczając jedną z odpowiedzi, które tworzą skalę: od *zdecydowanie tak* do *zdecydowanie nie*.
2. Upewnij się czy dany uczeń już wcześniej nie był o to samo pytany, jeśli tak to mu podziękuj.
3. Jeśli rozmówca chciałby powiedzieć coś więcej na ten temat, to zapisz to pod tabelą.
4. Po przeprowadzeniu 20 wywiadów dopisz własne uwagi na temat zebranych opinii.

Mam wpływ na to, o czym uczę się na zajęciach dotyczących zdrowia. (Nauczyciele planując zajęcia i tematy dotyczące zdrowia pytają uczniów o ich potrzeby i zainteresowania. Uczniowie mogą proponować tematy zajęć.)

Skala odpowiedzi	Niżej zaznacz kreską () odpowiedź każdego ucznia w wierszu przy tej odpowiedzi	Liczba odpowiedzi
Zdecydowanie tak		
Raczej tak		
Trudno mi powiedzieć, nie jestem pewny/-a		
Raczej nie		
Zdecydowanie nie		

Uwagi i komentarze odpowiadających uczniów:

.....

.....

.....

.....

Komentarz uczniów prowadzących wywiady:

.....

.....

.....

.....

Dalsze uwagi wpisz na odwrocie kartki

REALIZACJA EDUKACJI ZDROWOTNEJ W NASZEJ SZKOLE

Ankieta dla nauczycieli

Celem tej ankiety jest zebranie opinii nauczycieli na temat realizacji edukacji zdrowotnej w naszej szkole. Opinie te będą wykorzystane w ewaluacji naszych działań w tym zakresie. Ankieta jest anonimowa. Bardzo zależy nam na szczerych odpowiedziach.

Poniżej znajduje się lista zdań. Prosimy o uważne przeczytanie każdego z nich i zastanowienie się, w jakim stopniu Pan/-i zgadza się z nim:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
- 4 = raczej tak
- 3 = trudno mi powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
- 2 = raczej nie
- 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

	Zakreśl wybraną cyfrę				
1. W szkole jest dostępna informacja dotycząca realizacji edukacji zdrowotnej ¹	5	4	3	2	1
2. Działania z zakresu edukacji zdrowotnej planuje się w szkole na podstawie wyników przeprowadzonej diagnozy ²	5	4	3	2	1
3. Nauczyciele regularnie uczestniczą w szkoleniach z zakresu edukacji zdrowotnej (w tym w ramach WDN)	5	4	3	2	1
4. Nauczyciele współpracują przy realizacji edukacji zdrowotnej	5	4	3	2	1
5. Dyrekcja szkoły traktuje edukację zdrowotną jako ważne zadanie szkoły	5	4	3	2	1
6. Uczniowie mają wpływ na treści realizowane w ramach edukacji zdrowotnej ³	5	4	3	2	1
7. W realizacji edukacji zdrowotnej nauczyciele stosują metody aktywizujące	5	4	3	2	1
8. Uczniowie mogą wybierać zadania w czasie zajęć z zakresu edukacji zdrowotnej ⁴	5	4	3	2	1

¹ W bibliotece szkolnej znajdują się przydatne publikacje, materiały, programy związane z edukacją zdrowotną. W szkole jest miejsce, gdzie można uzyskać informacje z zakresu edukacji zdrowotnej, np. skrzynka pytań, gazetka ścienna, strona internetowa.

² Diagnoza ma na celu określenie jakie zagadnienia interesują uczniów (uważają, że są dla nich ważne) oraz rozpoznanie problemów zdrowotnych środowiska szkolnego.

³ Nauczyciel planując edukację zdrowotną pyta uczniów o ich potrzeby i zainteresowania. Uczniowie mogą proponować tematy zajęć.

⁴ Realizacja elementów projektu edukacyjnego, prowadzenie części zajęć, opracowywanie materiałów.

9. Rodzice mają wpływ na treści realizowane w czasie zajęć z edukacji zdrowotnej uczniów	5	4	3	2	1
10. W szkole organizowane są zajęcia dla rodziców z wybranych zagadnień z zakresu edukacji zdrowotnej, dostosowane do ich potrzeb i zainteresowań	5	4	3	2	1
11. Do realizacji wybranych zadań w szkolnym programie edukacji zdrowotnej zaprasza się specjalistów ⁵	5	4	3	2	1
12. Szkoła podejmuje różne formy działań służące edukacji zdrowotnej w środowisku lokalnym ⁶	5	4	3	2	1
13. Każde zajęcia z zakresu edukacji zdrowotnej zakończone są jakąś formą ewaluacji ⁷	5	4	3	2	1
14. Wnioski z ewaluacji są wykorzystywane do planowania edukacji zdrowotnej	5	4	3	2	1
15. Wyniki ewaluacji dotyczące realizacji edukacji zdrowotnej są przedstawiane uczniom, rodzicom i przedstawicielom społeczności lokalnej ⁸	5	4	3	2	1
16. Nauczyciele pomagają uczniom stosować techniki umożliwiające samoobserwację ⁹	5	4	3	2	1

Dodatkowe uwagi na temat realizacji edukacji zdrowotnej w szkole:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

⁵ Szkoła może zaprosić specjalistów do realizacji wybranych zadań z zakresu edukacji zdrowotnej, wynikających z diagnozy potrzeb uczniów.

⁶ Organizacja imprez środowiskowych popularyzujących zdrowy styl życia, otwarte lekcje, prezentacja wyników projektów edukacyjnych i in.

⁷ Nauczyciele zbierają informacje zwrotne o tym na ile treści z zakresu edukacji zdrowotnej były interesujące i przydatne dla uczniów.

⁸ Prezentacja wyników ewaluacji dokonywana jest cyklicznie: na zakończenie semestru, roku szkolnego lub określonego przedsięwzięcia np. projektu edukacyjnego.

⁹ Proste skale, arkusze obserwacji, dzienniczki prowadzone dla samego siebie w celu analizowania zmiany w swoim zachowaniu, umiejętnościach i postawach dotyczących zdrowia.

ZAJĘCIA DOTYCZĄCE ZDROWIA W SZKOLE MOJEGO DZIECKA Ankieta dla rodziców uczniów

Celem tej ankiety jest zebranie opinii rodziców uczniów naszej szkoły na temat realizacji zajęć i tematów dotyczących zdrowia. Opinie te mogą pomóc w doskonaleniu pracy szkoły w zakresie edukacji zdrowotnej. Ankieta jest anonimowa. Bardzo zależy nam na szczerych odpowiedziach.

Poniżej znajduje się lista zdań. Prosimy o uważne przeczytanie każdego z nich i zastanowienie się, w jakim stopniu Pan/Pani zgadza się z nim:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
- 4 = raczej tak
- 3 = trudno mi powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
- 2 = raczej nie
- 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

	Zakreśl wybraną cyfrę				
1. Rodzice są zapraszani do współpracy ¹ przy realizacji zagadnień dotyczących zdrowia	5	4	3	2	1
2. Rodzice mają wpływ ² na tematy realizowane z uczniami w czasie zajęć dotyczących zdrowia	5	4	3	2	1
3. W szkole organizowane są zajęcia dla rodziców z wybranych zagadnień dotyczących zdrowia	5	4	3	2	1
4. Zajęcia dla rodziców, dotyczące zdrowia, są dostosowane do ich potrzeb i zainteresowań	5	4	3	2	1

Dodatkowe uwagi na temat realizacji zajęć dotyczących zdrowia w szkole Pana/Pani dziecka:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

¹ Nauczyciele informują rodziców o podejmowanych działaniach dotyczących zajęć i tematów z zakresu zdrowia, pytają rodziców o akceptację dla podejmowanych działań i dają rodzicom możliwość uczestniczenia w nich (otwarte lekcje, udział w imprezach w szkole lub środowisku lokalnym, pomoc w organizacji i prowadzeniu zajęć i in.) .

² Nauczyciele informują rodziców o treściach podstawy programowej z zakresu edukacji zdrowotnej, pytają ich o zdanie jakie tematy powinny być z dziećmi omawiane i dają możliwość proponowania zagadnień ważnych z punktu widzenia rodziców.

ARKUSZE ZBIORCZE DO OCENY REALIZACJI EDUKACJI ZDROWOTNEJ – STANDARD TRZECI

ARKUSZ I. Polityka, warunki i organizacja życia szkoły sprzyjającej edukacji zdrowotnej

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa

1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. W szkole jest dostępna informacja dotycząca realizacji edukacji zdrowotnej* (podać w uzasadnieniu gdzie i jaka)	5 4 3 2 1		
2. Działania z zakresu edukacji zdrowotnej planuje się w szkole na podstawie wyników przeprowadzonej diagnozy** (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 2)	5 4 3 2 1		
3. Nauczyciele regularnie uczestniczą w szkoleniach z zakresu edukacji zdrowotnej (w tym w ramach WDN) (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 3)	5 4 3 2 1		
4. Nauczyciele współpracują przy realizacji edukacji zdrowotnej (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 4)	5 4 3 2 1		
5. Dyrekcja szkoły traktuje edukację zdrowotną jako ważne zadanie szkoły (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 5)	5 4 3 2 1		

* W bibliotece szkolnej znajdują się przydatne publikacje, materiały, programy związane z edukacją zdrowotną. W szkole jest miejsce, gdzie można uzyskać informacje z zakresu edukacji zdrowotnej np. skrzynka pytań, gazetka ścienna, strona internetowa.

** Diagnoza ma na celu określenie jakie zagadnienia interesują uczniów (uważają, że są dla nich ważne) oraz rozpoznanie problemów zdrowotnych środowiska szkolnego.

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

ARKUSZ II. Uczeń jest aktywnym uczestnikiem procesu realizacji edukacji zdrowotnej

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Uczniowie mają wpływ* na treści realizowane w ramach edukacji zdrowotnej (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety U pkt. 2, wyniki badania opinii uczniów oraz wyniki ankiety N pkt. 6)	5 4 3 2 1		
2. Nauczyciele stwarzają uczniom okazję do wymiany doświadczeń, wiedzy i poglądów dotyczących zagadnień uwzględnianych w edukacji zdrowotnej (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety U pkt. 3)	5 4 3 2 1		
3. Uczniowie mogą wybierać zadania do wykonania w czasie zajęć edukacji zdrowotnej (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 8)	5 4 3 2 1		

* Nauczyciele planując zajęcia i tematy dotyczące zdrowia, pytają uczniów o ich potrzeby i zainteresowania. Uczniowie mogą proponować tematy zajęć.

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

ARKUSZ III. Szkoła współpracuje ze środowiskiem i wykorzystuje jego zasoby

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Rodzice są zapraszani do współpracy* przy realizacji edukacji zdrowotnej (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety R pkt. 1)	5 4 3 2 1		
2. Rodzice mają wpływ** na treści realizowane w czasie zajęć z edukacji zdrowotnej uczniów (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety R pkt. 2)	5 4 3 2 1		
3. W szkole organizowane są zajęcia dla rodziców z wybranych zagadnień edukacji zdrowotnej (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety R pkt. 3)	5 4 3 2 1		
4. Zajęcia dla rodziców dotyczące zdrowia są dostosowane do ich potrzeb i zainteresowań (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety R pkt. 4)	5 4 3 2 1		
5. Do realizacji wybranych zadań w szkolnym programie edukacji zdrowotnej zaprasza się specjalistów*** (wykorzystać dokumentację szkolną np. dzienniki klasowe)	5 4 3 2 1		
6. Szkoła podejmuje różne formy służące edukacji zdrowotnej w środowisku lokalnym**** (wykorzystać dokumentację szkolną np. kroniki szkolne)	5 4 3 2 1		

* Nauczyciele informują rodziców o podejmowanych działaniach z zakresu edukacji zdrowotnej i zapraszają do współuczestniczenia w ich realizacji.

** Nauczyciele informują rodziców o treściach podstawy programowej z zakresu edukacji zdrowotnej, uzyskują ich akceptację dla problematyki, która będzie podejmowana w pracy z uczniami i stwarzają rodzicom możliwość proponowania zagadnień ważnych z ich punktu widzenia.

*** Szkoła może zaprosić specjalistów do realizacji wybranych zadań z zakresu edukacji zdrowotnej, wynikających z diagnozy potrzeb uczniów.

**** Organizacja imprez środowiskowych popularyzujących zdrowy styl życia, otwarte lekcje, prezentacja wyników projektów edukacyjnych i in.

66 Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

ARKUSZ IV. Szkoła prowadzi ewaluację i wykorzystuje jej wyniki dla podnoszenia jakości edukacji zdrowotnej

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Każde zajęcia z zakresu edukacji zdrowotnej zakończone są jakąś formą ewaluacji* (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 13 oraz U pkt. 5)	5 4 3 2 1		
2. Wnioski z ewaluacji są wykorzystywane do planowania edukacji zdrowotnej (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 14)	5 4 3 2 1		
3. Wyniki ewaluacji dotyczące realizacji edukacji zdrowotnej** są przedstawiane uczniom, rodzicom i przedstawicielom społeczności lokalnej (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 15)	5 4 3 2 1		
4. Nauczyciele pomagają uczniom stosować techniki*** umożliwiające samoobserwację (wykorzystać w uzasadnieniu wyniki ankiety N pkt. 16 oraz U pkt. 4)	5 4 3 2 1		

* Nauczyciel zbiera informacje zwrotne o tym, na ile treści z zakresu edukacji zdrowotnej były interesujące i przydatne dla uczniów.

** Prezentacja wyników ewaluacji dokonywana jest cyklicznie: na zakończenie semestru, roku szkolnego lub określonego przedsięwzięcia np. projektu edukacyjnego.

*** Proste skale, arkusze obserwacji, dzienniczki prowadzone dla samego siebie w celu analizowania zmiany w swoim zachowaniu, umiejętnościach, postawach dotyczących zdrowia.

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

**RAPORT Z EWALUACJI
STANDARD TRZECI**
Rok szkolny

Wymiar	Średnia liczba punktów
I. Polityka, warunki i organizacja życia szkoły sprzyjają edukacji zdrowotnej	
II. Uczeń jest aktywnym uczestnikiem procesu realizacji edukacji zdrowotnej	
III. Szkoła współpracuje ze środowiskiem i wykorzystuje jego zasoby	
IV. Szkoła prowadzi ewaluację i wykorzystuje jej wyniki dla podnoszenia jakości edukacji zdrowotnej	
Średnia liczba punktów (łącznie) (Dodać liczbę punktów wyliczoną dla każdego arkusza i podzielić przez 4)	

Wnioski:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Problemy priorytetowe do rozwiązania:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Data

Podpis szkolnego koordynatora

STANDARD CZWARTY

- Szkoła promująca zdrowie tworzy klimat społeczny sprzyjający:
- satysfakcji z nauki i pracy w szkole, osiągnięciu sukcesów oraz wzmacnianiu poczucia własnej wartości u uczniów i pracowników,
 - zdrowiu i rozwojowi uczniów i pracowników,
 - uczestnictwu, partnerstwu i współdziałaniu członków społeczności szkolnej, rodziców i osób ze społeczności lokalnej.

Magdalena Woynarowska-Sołdan

WPROWADZENIE

1. Uzasadnienie wyboru standardu

Tworzenie w szkole pozytywnego klimatu społecznego, sprzyjającego zdrowiu, jest kluczową cechą szkoły promującej zdrowie (SzPZ). Już w pierwszym dokumencie „Zdrowa szkoła” zapisano, że *szkoła taka troszczy się o dobre samopoczucie uczniów i pracowników, tworzy atmosferę, w której uczniowie będą czuli, że szkoła interesuje się wszystkimi uczniami, oferuje pomoc i oczekuje wiele od każdego ucznia*¹. Termin „środowisko społeczne” szkoły lub jego odpowiedniki znajdują się we wszystkich dokumentach Europejskiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie; był także od początku uwzględniony w polskiej koncepcji SzPZ.

W wyniku reformy systemu edukacji podjęto w Polsce prace dotyczące oceny jakości w edukacji. Jednym z elementów mierzenia jakości szkoły jest także ocena jej klimatu (atmosfery)². Klimat szkoły uwzględniono m.in. w standardach szkoły, opracowanych w niektórych województwach³.

2. Omówienie podstawowych pojęć zawartych w sformułowaniu standardu

*Klimat społeczny szkoły*⁴

Termin „klimat społeczny szkoły” ma w piśmiennictwie wiele synonimów:

- klimat psychospołeczny, klimat pedagogiczny, klimat organizacyjny,
- atmosfera szkoły (klasy), atmosfera wychowawcza,
- środowisko psychospołeczne szkoły, środowisko emocjonalne klasy, środowisko społeczne,
- kultura szkoły,
- etos szkoły, ukryty program szkoły.

Analiza piśmiennictwa wskazuje, że klimat społeczny szkoły jest pojęciem złożonym i niejednoznacznym, różnie definiowanym. Uniemożliwia to stworzenie uniwersalnej definicji. Dla potrzeb ewaluacji przyjęto, że *klimat społeczny szkoły* jest pojęciem:

- **subiektywnym** – dotyczy tego jak członkowie społeczności szkolnej postrzegają, oceniają i reagują na to, co się dzieje w szkole, w klasie, w relacjach między członkami społeczności szkolnej. Poszczególne elementy klimatu społecznego szkoły mogą być odmiennie postrzegane przez uczniów, nauczycieli i innych pracowników oraz rodziców i z tego powodu zbierane będą opinie wszystkich tych grup;

¹ Young I., Williams T. (1990), *Zdrowa szkoła*, Wyd. w jęz. polskim Instytut Matki i Dziecka, Warszawa.

² Dzierżogowska I., Wlazło S. (2001), *Mierzenie jakości pracy szkoły podstawowej*, CODN, Warszawa; Wlazło S. (2002), *Jakościowy rozwój szkoły*, Wyd. MarMar, Wrocław.

³ Biblioteczka reformy Nr 29, Ministerstwo Edukacji Narodowej (2000), *O nadzorze pedagogicznym*, część II. *Organizacja nadzoru pedagogicznego*, Warszawa.

⁴ W opracowaniu tym wykorzystano dane z ponad 50 pozycji piśmiennictwa.

- posiadającym **wiele wymiarów**, zależnych m. in. od celu badania i definicję klimatu społecznego szkoły można tworzyć przez wyliczenie wszystkich wymiarów.

Wychodząc z założenia, że klimat społeczny szkoły jest konstruktem subiektywnym i wielowymiarowym, zamiast sformułowania kolejnej, uproszczonej jego definicji, ustalono specyficzne dla SzPZ wymiary klimatu społecznego, sformułowane jako:

- Pozytywne:
 - satysfakcja z nauki lub pracy w szkole,
 - stwarzanie członkom społeczności szkolnej możliwości uczestnictwa w życiu i pracy szkoły,
 - relacje międzyludzkie,
 - wsparcie społeczne,
 - motywowanie do osiągania sukcesów,
 - możliwości efektywnej pracy na lekcjach,
 - przestrzeganie praw uczniów, znajomość reguł i ich ocena.
- Negatywne:
 - przeciążenie nauką i pracą oraz częste odczuwanie stresu w szkole,
 - występowanie przemocy i zachowań aspołecznych wśród uczniów.

Klimat sprzyjający zdrowiu i rozwojowi uczniów oraz pracowników

Termin *zdrowie* traktowany jest holistycznie, z uwzględnieniem wymiaru fizycznego, psychicznego, społecznego i duchowego. Termin *rozwoj* traktowany jest także szeroko i odnosi się:

- u uczniów do:
 - sfery rozwoju somatycznego, psychicznego, społecznego i osiągnięcia optymalnego dla dzieciństwa i młodości poziomu rozwoju tych sfer,
 - przygotowania do dalszych etapów edukacji i pełnienia ról społecznych;
- u pracowników szkoły do ich dalszego rozwoju osobistego, społecznego i zawodowego.

Wyniki wielu badań wskazują, że pozytywny, wspierający klimat społeczny szkoły:

- sprzyja osiągnięciom szkolnym uczniów, ich motywacji do nauki, satysfakcji ze szkoły, a w przypadku nauczycieli – satysfakcji z pracy,
- wpływa korzystnie na zdrowie psychiczne, poczucie własnej wartości, samopoczucie uczniów i pracowników, zmniejsza ryzyko występowania różnych dolegliwości, urazów,
- zmniejsza ryzyko występowania wśród uczniów zachowań ryzykownych (palenie tytoniu, picie alkoholu, używanie innych substancji psychoaktywnych, zachowania związane z przemocą itd.).

Można uznać, że pozytywny klimat społeczny szkoły decyduje o jakości życia szkoły¹ i jest zasobem dla zdrowia uczniów i pracowników.

3. Wymiary i wskaźniki

Poniżej podano **wymiary (podskale)** klimatu społecznego szkoły w poszczególnych kwestionariuszach. Niektóre wymiary są wspólne dla wszystkich grup, inne nieco różnią się lub nie występują. Przyjęto zasadę, że w kwestionariuszach na początku znalazły się dwie podskale powtarzające się we wszystkich kwestionariuszach, a na końcu dwie pod-

¹ Koncepcję jakości życia szkoły (Quality of school life) wprowadzili w 1976 r. Epstein i MacPartland. Zdefiniowali ją jako wielowymiarowy konstrukt, z trzema podstawowymi wymiarami: satysfakcja uczniów, zaangażowanie i uczestnictwo w życiu klasy, relacje z nauczycielami. [Epstein J.L., McPartland J.M. (1976) *The concept and measurement of the quality of school life*, American Educational Research Journal, 13(1), 15–30.]

skale zawierające stwierdzenia negatywne. Dla każdego wymiaru (podskali) opracowano **wskaźniki**, którym odpowiadają stwierdzenia w kwestionariuszu.

Tabela 1. Wymiary (podskale) klimatu społecznego szkoły uwzględnione w kwestionariuszach dla różnych grup społeczności szkolnej

Uczniowie	Nauczyciele	Pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami	Rodzice
Satysfakcja ze szkoły	Satysfakcja z pracy w szkole	Satysfakcja z pracy w szkole oraz wsparcie ze strony dyrekcji	Satysfakcja ze szkoły dziecka
Stwarzanie uczniom możliwości uczestnictwa w życiu klasy	Stwarzanie nauczycielom możliwości uczestnictwa w życiu i pracy szkoły oraz wsparcie ze strony dyrekcji	Stwarzanie pracownikom szkoły, którzy nie są nauczycielami możliwości uczestnictwa w życiu i pracy szkoły	Stwarzanie rodzicom możliwości uczestnictwa w życiu klasy/szkoły
Wsparcie uczniów ze strony nauczycieli	Wsparcie uczniów ze strony nauczycieli	Relacje między pracownikami, którzy nie są nauczycielami	Wsparcie uczniów ze strony nauczycieli
Podejście uczniów do nauki i zachowania na lekcjach	Podejście uczniów do nauki i zachowania na lekcjach	Stosunek uczniów do pracowników, którzy nie są nauczycielami	Uczestnictwo rodziców w życiu i pracy klasy/szkoły
Motywowanie do osiągania sukcesów	Relacje nauczyciele–nauczyciele	Poczucie przeciążenia pracą w szkole i stres w pracy	Wsparcie dla rodziców
Przestrzeganie praw ucznia, znajomość reguł i ich ocena	Uczestnictwo rodziców uczniów z klasy wychowawczej w życiu klasy/szkoły	Występowanie przemocy i zachowań aspołecznych wśród uczniów	Przeciążenie dziecka pracą szkolną i stres w szkole
Relacje między uczniami	Poczucie przeciążenia pracą szkolną i stres w pracy		
Poczucie przeciążenia pracą szkolną i stres w szkole	Występowanie przemocy i zachowań aspołecznych wśród uczniów		
Występowanie przemocy i zachowań aspołecznych wśród uczniów			

4. Metody badania klimatu społecznego szkoły

Ze względu na złożoność i niejednoznaczność pojęcia „klimat społecznego szkoły” istnieją trudności w jego pomiarze. Dla potrzeb ewaluacji w SzPZ proponuje się zastosowanie metod jakościowych i ilościowych.

Metody jakościowe

Metody jakościowe badań polegają na dokonywaniu analizy badanych zjawisk, faktów i procesów w ich kontekście sytuacyjnym. Pozwalają „zobaczyć” te zjawiska z perspektywy osób, których dotyczą. Badania jakościowe „są zazwyczaj opisem i interpretacją pewnego ciągu zdarzeń, w tym także subiektywnych doświadczeń i odczuć zarówno osób badanych, jak i osoby je przeprowadzającej”¹.

Proponuje się wykorzystanie metod jakościowych w badaniach uczniów młodszych. Przyjęto, że w przypadku tych uczniów należy ograniczyć się do badania percepcji tego co dzieje się w **klasie**, a nie w całej szkole. Poniżej opisano dwie proponowane techniki badania.

Technika „Narysuj i napisz”

Technika ta polega na rysowaniu i opisywaniu (nazywaniu) rysunku. Jest ona stosowana w edukacji zdrowotnej do badania percepcji zdrowia i choroby przez dzieci i ludzi dorosłych². Jest to technika łatwa, umożliwia (lepiej niż wybór kategorii odpowiedzi ustalonych przez dorosłych) poznanie, w jaki sposób dzieci interpretują otaczający je świat i doświadczenia. Przydatność jej sprawdzili w Wielkiej Brytanii T. Williams (jeden z twórców koncepcji SzPZ) i jego współpracownicy, w badaniach ok. 23 tys. dzieci w wieku 4–11 lat³. Może ona być wykorzystana u najmłodszych uczniów, którzy mają trudności w czytaniu i wypełnianiu kwestionariuszy.

Dla potrzeb ewaluacji klimatu społecznego klasy proponuje się analizę prac plastycznych uczniów klas III szkoły podstawowej, wykonanych zgodnie z zasadami ww. techniki, na temat: *Co lubię w mojej klasie, a czego nie lubię w mojej klasie?*

Analiza wypracowań (prac pisemnych) uczniów

W klasach V szkoły podstawowej proponuje się wykorzystanie treści zawartych w wypracowaniach (pracach pisemnych) uczniów na temat *Jak mi się żyje w mojej klasie?* (lub alternatywnie *Jak się czuję w mojej klasie?*).

Metody ilościowe

Badania ilościowe polegają na ilościowym opisie i analizie zjawisk, faktów i procesów. Przedstawiają je w postaci zestawień i obliczeń, z zastosowaniem statystyki opisowej i matematycznej. Przedmiotem ich może być wszystko, co da się zmierzyć i policzyć. Są one ściśle powiązane z pomiarem badanych zjawisk⁴.

Zaproponowano metodę sondażu, z wykorzystaniem jako narzędzi badawczych kwestionariuszy ankiety, dla czterech grup społeczności szkolnej (patrz tab. 1). Potrzeba objęcia badaniami wszystkich grup wynika z faktu, że istnieją wyraźne różnice w percepcji klimatu społecznego szkoły różnych grup społeczności szkolnej. Kwestionariusze zostały opracowane z wykorzystaniem licznych propozycji zawartych w piśmiennictwie (głównie w jęz. angielskim), dostosowane do koncepcji i specyfiki SzPZ oraz sprawdzone w Polsce w dwukrotnych badaniach, łącznie w 22 szkołach różnych typów.

¹ Łobocki M. (2003), *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, s. 92.

² Opis tej techniki w piśmiennictwie polskim: K. Weare, G. Gray (1996), *Promocja zdrowia psychicznego w Europejskiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie*, Instytut Matki i Dziecka, Warszawa.

³ Williams D. T., Wetton N., Moon A. (1989), *A way*. In: *Five key areas of health education*, Health Education Authority, London.

⁴ Łobocki M., op. cit., s. 59.

INSTRUKCJA OGÓLNA DO BADANIA KLIMATU SPOŁECZNEGO W KLASIE I SZKOLE

Cel: zbadanie percepcji klimatu społecznego szkoły/klasy przez różne grupy społeczności szkolnej.

Badanie osoby i metody

Grupa badana	Metoda i technika
METODY JAKOŚCIOWE	
A. Uczniowie klas III szkoły podstawowej	Technika „Narysuj i napisz” – temat: „Co lubię w mojej klasie?” „Czego nie lubię w mojej klasie?”
B. Uczniowie klas V szkoły podstawowej	Praca pisemna na temat: „Jak mi się żyje w mojej klasie”
METODY ILOŚCIOWE	
C. Uczniowie klas: VI szkoły podstawowej, II gimnazjum, II szkoły ponadgimnazjalnej	Ankieta dla uczniów „Klimat w mojej szkole?”
D. Nauczyciele	Ankieta dla nauczycieli „Klimat społeczny w mojej szkole”
E. Pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami	Ankieta dla pracowników, którzy nie są nauczycielami „Klimat społeczny w szkole”
F. Rodzice uczniów	Ankieta dla rodziców uczniów „Klimat społeczny w szkole mojego dziecka”

Metody i techniki omówiono w instrukcjach A–F

Organizacja badań

Badania organizuje i koordynuje szkolny koordynator ds. promocji zdrowia. Praca obejmuje 3 etapy:

Etap I – powołanie zespołu ewaluacyjnego i podział zadań:

- Zaproś do współpracy kilka osób, które przeprowadzą badania ewaluacyjne. W zespole ewaluacyjnym powinni być też uczniowie, którzy będą uczestniczyć w analizie wyników badań ankietowych uczniów.
- Ustalcie, kto przeprowadzi badania w grupach A–F i w jakim terminie; prześlij odpowiednie instrukcje szczegółowe i ankiety; wyjaśnij sposób analizy wyników.
- Ustalcie termin spotkania, na którym analizowane będą wyniki badań ankietowych.

Etap II – przeprowadzenie badań i obliczenie wyników – zgodnie z instrukcją.

Etap III – podsumowanie wyników badań:

- Zbierz wcześniej wyniki analiz z poszczególnych ankiet i wypełnij pierwszą stronę *Raportu z ewaluacji* (zał. 4.7). Wykreśl graficzne profile klimatu społecznego (patrz przykład wykresu s. 82).

- Zorganizuj spotkanie zespołu ewaluacyjnego. Przeanalizujcie wspólnie wyniki badań, ustalcie wnioski i problemy priorytetowe wymagające rozwiązania.
- Upowszechnij wyniki ewaluacji w społeczności szkolnej.

Uwagi

W szkole podstawowej, gdzie bada się klimat społeczny w klasach III i V do *Raportu z ewaluacji* należy załączyć wypełnione Arkusze (zał. 4.1 i zał. 4.2).

A. INSTRUKCJA DO BADANIA KLIMATU SPOŁECZNEGO W KLASIE III SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Cel badania: zbadanie, jak uczniowie postrzegają to, co się dzieje w ich klasie – co w niej lubią, a czego nie lubią i chcieliby zmienić.

Temat: *Co lubię w mojej klasie? Czego nie lubię w mojej klasie?*

Technika badania: „Narysuj i napisz”, która polega na tym, że uczeń wykonuje rysunki odnoszące się do danego tematu, a następnie je opisuje (nazywa).

Osoba przeprowadzająca badanie i analizę wyników: nauczyciel danej klasy.

Sposób przeprowadzania badania

1. Zapowiedz uczniom, że będą wykonywać pracę plastyczną. Wyjaśnij, że:
 - praca nie jest sprawdzianem i nie będzie oceniana,
 - nie ma znaczenia, czy ładnie rysują i piszą, czy robią błędy,
 - powinni pracować samodzielnie, nie dzielić się z kolegami swoimi pomysłami; jeśli potrzebna będzie im pomoc powinni poprosić o nią szeptem,
 - nie podpisują prac imieniem i nazwiskiem, poproś aby napisali, czy jest to praca dziewczynki czy chłopca.
2. Poproś uczniów, aby przygotowali ołówek, kredki i/lub flamastry. Rozdaj uczniom białe kartki formatu A4 i poproś, aby ułożyli je w poprzek.
3. Opowiedz następującą historyjkę: *Wyobraźcie sobie, że jeden z waszych kolegów wyjechał po zakończeniu klasy drugiej z rodzicami za granicę i nie chodził z wami do szkoły przez ostatnie miesiące. Chciałby jednak bardzo dowiedzieć się, co się dzieje w naszej klasie. Spróbujcie to narysować.*
4. Podaj polecenie do pierwszej części pracy:
 - a) wpiszcie na górze strony tytuł pracy: *Co lubię w mojej klasie?* (zapisz tytuł na tablicy);
 - b) najpierw niech każdy pomyśli o tym, **co lubi w klasie, co mu sprawia radość, jest miłe i dobre, co powoduje, że w klasie dobrze się czuje**. Mogą to być zdarzenia, przedmioty, sytuacje, osiągnięcia, zajęcia, zachowania różnych osób itd.;
 - c) poproś, aby każdy narysował wszystko to, o czym pomyślał, zostawiając obok rysunku wolne miejsce, a następnie napisał obok nazwę każdej z narysowanej rzeczy, osoby, zjawiska, zdarzenia (może napisać obok lub w „chmurce”) tak, aby wasz kolega dobrze zrozumiał, co dana osoba lubi w swojej klasie. Powiedz, że jeśli ktoś prosi o pomoc w pisaniu powinien podnieść rękę, a wtedy podejdziesz i pomożesz zapisać wszystko to, co wyraził w swym rysunku. W czasie pracy uczniów zwracaj uwagę na opisywanie rysunków. Przykład rysunku i jego opisu podano na następnej stronie;
 - d) zwróć uwagę, aby kolorowanie rysunków zostawili na koniec tzn. po ich narysowaniu i opisanie.

5. Następnie poproś uczniów, aby odwrócili kartkę na drugą stronę i podaj polecenia do drugiej części pracy:
 - a) wpiszcie na górze strony drugi tytuł pracy: *Czego nie lubię w mojej klasie?* (zapisz ten tytuł na tablicy);
 - b) poproś, aby każdy pomyślał, **czego nie lubi w swojej klasie, co mu sprawia przykrość, jest trudne, smutne, sprawia, że czuje się źle.** Mogą to być również zdarzenia, przedmioty, zajęcia, sytuacje, zachowania różnych osób;
 - c) poproś, aby narysowali i opisali wszystko to, czego nie lubią i chcieliby zmienić w klasie w podobny sposób jak w części pierwszej zadania.
6. Zbierz rysunki. Zapytaj uczniów o ich odczucia w czasie wykonywania pracy

Ryc. 6. Przykład rysunków uczniów i ich opisów

Sposób analizy prac uczniów

Prace uczniów należy przeanalizować, kwalifikując zawarte na rysunkach i ich opisach treści do odpowiednich kategorii odpowiadających wymiarom klimatu społecznego klasy. Najczęściej pojawiają się wymiary klimatu społecznego, podane w tabeli 2 wraz z przykładami treści (wskaźników), zakwalifikowanych do poszczególnych wymiarów, które podzielono na pozytywne – to, co uczniowie lubią w klasie i negatywne – to, czego nie lubią w klasie i chcieliby zmienić.

Tabela 2. Przykład wymiarów klimatu społecznego klasy i treści (wskaźników) zawartych w rysunkach i opisach uczniów klas III

Wymiary klimatu społecznego klasy	Przykłady treści (wskaźników) zawartych w rysunkach i opisach	
	Pozytywne (Co uczniowie lubią w klasie?)	Negatywne (Czego uczniowie nie lubią w klasie i co chcieliby zmienić?)
1. Relacje nauczyciele–uczniowie	Sympatia do wychowawczynie (pani) Niechęć do rozstania z panią Uśmiech i zadowolenie pani	Krzyczenie przez nauczyciela Opuszczanie przez nauczyciela klasy
2. Relacje między uczniami	Sympatia do kolegów/koleżanek Posiadanie przyjaciela Życzliwość innych uczniów Zgoda Wspólne zabawy Wspólne zainteresowania Dzielenie się z innymi	Agresja słowna (kłótnie, przezywanie) Bójki Obgadywanie Przechwalanie Zabieranie rzeczy
3. Zachowanie uczniów: – na lekcjach – na przerwach	Cisza	Na lekcjach: – rozmowy na lekcjach – przeszkadzanie innym przez odwracanie się – niesłuchanie pani Na przerwach: – śmiecenie – bieganie – hałas
4. Przedmioty, zadania i czynności w szkole	Nazwy lubianych przedmiotów, zadań, czynności	Nazwy nie lubianych przedmiotów, zadań, czynności Nadmiar prac domowych
5. Wyjazdy i imprezy	Rodzaje lubianych wyjazdów i imprez szkolnych	Rodzaje nie lubianych wyjazdów i imprez szkolnych
6. Inne sprzęt	Dekoracje, wystrój klasy	Nieporządek w klasie, popsuty i wyposażenie klasy

Kolejne kroki analizy prac uczniów

- Przejrzyj wstępnie wszystkie prace, odłóż te, które nie zawierają opisów rysunku i trudno je będzie interpretować.
- Przygotuj załączony niżej *Arkusz do kodowania i analizy wyników badania techniką „Narysuj i napisz”* (zał. 4.1).

- c) Analizuj kolejno każdą pracę i wpisuj w odpowiednim wierszu i kolumnie zawarte w rysunkach i ich opisach treści. Przy powtarzających się treściach zaznaczaj kreskami każdą kolejną treść. Większość prac zawiera wiele rysunków, są one proste i odpowiadają „realnym” przedmiotom, osobom, zjawiskom itd. Trudności mogą stwarzać rysunki „abstrakcyjne”, zwłaszcza, gdy nie są opisane. Zwróć też uwagę na kolorystykę rysunków.
- d) Jeśli chcesz przeanalizować opinie dziewcząt i chłopców podziel prace na odpowiednie grupy i wpisuj zawarte w nich treści na osobnych arkuszach lub podzielonych kolumnach, albo z użyciem dwóch kolorów długopisów.
- e) Jeśli w rysunkach i opisach powtarzają się imiona i nazwiska uczniów (zwłaszcza w kontekście negatywnym) wypisz je pod tabelą, z zaznaczeniem, czego dotyczą.
- f) Oblicz liczbę powtarzających się treści i wpisuj je w kolumnie obok.
- g) Zwróć uwagę na treści wpisane w wierszu „Inne”, być może grupują się one w sposób wskazujący na potrzebę wyodrębnienia nowej, specyficznej dla danej klasy, kategorii.
- h) Przeanalizuj całość formularza, podsumuj wyniki w sposób opisowy i ustal (zapisz) problemy, które wymagają rozwiązania. Wypełniony formularz należy dołączyć do *Raportu z ewaluacji* (zał. 4.7).

Wykorzystanie wyników

Zastanów się, które wyniki, komu i jak należy przekazać. Ostrożnie należy traktować dane dotyczące poszczególnych osób. Ważne jest, aby uczniowie mieli poczucie anonimowości i poufności informacji przekazywanych na rysunku i/lub w jego opisie. Niektóre informacje nie powinny być ujawniane publicznie, ale powinny stanowić podstawę do planowania pracy wychowawczej z uczniami, indywidualnej pomocy uczniom, współpracy z rodzicami itd.

**ARKUSZ DO KODOWANIA I ANALIZY WYNIKÓW BADANIA
TECHNIKA „NARYSUJ I NAPISZ”**

Temat: Co lubię w mojej klasie? Czego nie lubię w mojej klasie?

Liczba badanych uczniów.....

Wymiary klimatu społecznego klasy	Treści rysunków i ich opisu (wskaźniki)			
	Pozytywne (Co lubię w klasie?)		Negatywne (Czego nie lubię w klasie?)	
	Rodzaj	Liczba uczniów	Rodzaj	Liczba uczniów
1. Relacje nauczyciele–uczniowie				
2. Relacje między uczniami				
3. Zachowanie uczniów – na lekcjach – na przerwach				
4. Przedmioty, zadania i czynności w szkole				
5. Wyjazdy i imprezy szkolne				
6. Inne				

Często wymieniani uczniowie:

Podsumowane wyników:

Problemy wymagające rozwiązania:

Data

Podpis nauczyciela

B. INSTRUKCJA DO BADANIA KLIMATU SPOŁECZNEGO W KLASIE V SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Cel badania: zbadanie jak uczniowie postrzegają to, co dzieje się w ich klasie, jak się w niej czują, jaka panuje w niej atmosfera.

Technika badania: analiza prac pisemnych (wypracowań) uczniów na temat: *Jak mi się żyje w mojej klasie?* (lub *Jak się czuję w mojej klasie?*). Praca powinna być napisana przez uczniów w czasie lekcji, a nie w domu.

Osoba przeprowadzająca badanie i analizę wyników: wychowawca klasy.

Sposób przeprowadzenia badania

1. Poinformuj uczniów, że zadaniem ich będzie napisanie wypracowania na powyższy temat (zapisz go na tablicy). Wyjaśnij:
 - jaki jest cel pracy (jak wyżej); dodaj, że uzyskane wyniki posłużą do wspólnej dyskusji nad tym co można zmienić, aby wszyscy lepiej czuli się w klasie;
 - prace są anonimowe; poproś, aby tylko napisali czy jest to praca dziewczynki, czy chłopca;
 - prace nie będą oceniane i nie ma znaczenia czy ładnie piszą lub robią błędy,
 - prace należy wykonać bez pośpiechu i samodzielnie, bez porozumiewania się z innymi uczniami.
2. Zapytaj uczniów czy i jak rozumieją tytuł pracy. Przedyskutuj z nimi zagadnienia, o których mogą pisać (np. ogólna ocena samopoczucia, atmosfery w klasie, relacje z nauczycielami, innymi uczniami, konflikty, jak im się pracuje na lekcjach, jakie mają dodatkowe zajęcia, co lubią, a co im przeszkadza? itd.). Staraj się jednak nie sugerować treści i układu pracy. Poproś, aby uzasadniali swoje opinie. Staraj się stworzyć życzliwą i bezpieczną atmosferę.
3. Poproś aby uczniowie wyjęli kartki (lub przekaż im odpowiednie arkusze) i długopisy i przystąpili do pracy.
4. Po zebraniu prac wszystkich uczniów zapytaj o ich odczucia na temat tego, o czym pisali. Poinformuj uczniów kiedy przedstawiś im wyniki analizy ich prac.

Sposób analizy treści prac pisemnych

Wypracowania należy przeanalizować kwalifikując zawarte w nich treści do odpowiednich kategorii, odpowiadających wymiarom klimatu społecznego klasy. W tabeli 3 podano najczęściej powtarzające się wymiary oraz przykłady pozytywnych i negatywnych treści (wskaźników) wchodzących w ich skład. W analizowanych pracach mogą się pojawić także inne wymiary i należy je wyodrębnić.

Tabela 3. Przykłady wymiarów i treści (wskaźników) klimatu społecznego klasy zawartych w pracach pisemnych uczniów klas V

Wymiary klimatu społecznego klasy	Przykłady treści (wskaźników) zawartych w pracach pisemnych	
	Pozytywne	Negatywne
1. Samopoczucie i ogólna ocena atmosfery w klasie	Samopoczucie dobre i bardzo dobre Atmosfera dobra i bardzo dobra Radość z chodzenia do klasy Duma z klasy (osiągnięć) Niechęć rozstania się z klasą	Samopoczucie nie najlepsze lub złe Atmosfera nie najlepsza lub zła Chęć zmiany klasy

2. Relacje uczniowie–nauczyciele	Sympatia do nauczycieli Sprawiedliwe traktowanie Życzliwość Wsparcie i pomoc Analiza i rozwiązywanie trudności	Antypatia do nauczycieli Niesprawiedliwe traktowanie Agresja słowna Brak zainteresowania Brak reakcji na niewłaściwe zachowania uczniów
3. Relacje między uczniami	Integracja klasy Rozwiązywanie konfliktów Współpraca Poczucie akceptacji Wsparcie Posiadanie przyjaciół	Konflikty Rywalizacja Agresja (bójki, przezywanie, zabieranie rzeczy) Poczucie odrzucenia, izolacji Brak przyjaciół, samotność
4. Możliwości efektywnej pracy na lekcjach i obciążenie pracą szkolną	Porządek Cisza Przykładanie się uczniów do nauki Motywowanie uczniów do nauki	Bałagan na lekcji Hałas Niechęć do nauki Zbyt wiele sprawdzianów Strata lekcji z powodów organizacyjnych Zbyt krótkie przerwy
5. Wyjazdy, imprezy i inne zajęcia w szkole	Dużo wycieczek Ciekawe wycieczki Imprezy szkolne Dostępne zajęcia pozalekcyjne	Brak wycieczek Nudne wycieczki Brak zajęć pozalekcyjnych
6. Inne	Ładny wystrój klasy	Ciasnota w klasie

Kolejne kroki analizy prac pisemnych uczniów:

- Przygotuj załączony niżej *Arkusz do kodowania i analizy prac pisemnych uczniów* (zał. 4.2).
- Czytaj kolejno każdą pracę i wpisuj w odpowiednim wierszu i kolumnie zawarte w niej treści. Przy powtarzających się treściach zaznaczaj kreskami każdą kolejną treść.
- Jeśli chcesz przeanalizować opinie dziewcząt i chłopców, podziel prace na odpowiednie grupy i wpisuj zawarte w nich treści na osobnych arkuszach lub podzielonych kolumnach, albo z użyciem dwóch kolorów długopisów. Opinie dziewcząt i chłopców różnią się ze względu na różnice w zaawansowaniu w dojrzewaniu płciowym i zmianę relacji między obu płciami.
- Jeśli w pracach powtarzają się imiona i nazwiska uczniów (zwłaszcza w kontekście negatywnym) wypisz je pod tabelą, z zaznaczeniem czego dotyczą.
- Oblicz liczbę powtarzających się treści i wpisz ją w kolumnie obok.
- Zwróć uwagę na treści wpisane w wierszu „Inne”, być może grupują się one w sposób wskazujący na potrzebę wyodrębnienia nowej, specyficznej dla danej klasy kategorii.
- Przeanalizuj całość formularza, podsumuj wyniki w sposób opisowy i ustal (zapisz) problemy, które wymagają rozwiązania. Wypełniony formularz należy dołączyć do *Raportu z ewaluacji* (zał. 4.7).

Wykorzystanie wyników

Zastanów się, które wyniki, komu i jak należy przekazać. Ostrożnie należy traktować dane dotyczące poszczególnych osób. Niektóre informacje nie powinny być ujawniane publicznie, ale powinny stanowić podstawę do planowania pracy wychowawczej z uczniami, indywidualnej pomocy uczniom, współpracy z rodzicami i innymi nauczycielami.

ARKUSZ DO KODOWANIA I ANALIZY WYNIKÓW PRAC PISEMNYCH UCZNIÓW
Temat: *Jak mi się żyje w mojej klasie?*

Liczba badanych uczniów.....

Wymiary klimatu społecznego klasy	Treści rysunków i ich opisu (wskaźniki)			
	Pozytywne (Co lubię w klasie?)		Negatywne (Czego nie lubię w klasie?)	
	Rodzaj	Liczba uczniów	Rodzaj	Liczba uczniów
1. Samopoczucie i ogólna ocena atmosfery w klasie				
2. Relacje uczniowie–nauczyciele				
3. Relacje między uczniami				
4. Możliwości efektywnej pracy na lekcjach i obciążenie pracą szkolną				
5. Wyjazdy, imprezy i inne zajęcia w szkole				
6. Inne				

Często wymieniani uczniowie:

Podsumowane wyników:

Problemy wymagające rozwiązania:

Data.....

Podpis nauczyciela

C. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO UCZNIÓW W WIEKU 12–18 LAT

Cel: zbadanie jak uczniowie postrzegają, oceniają i reagują na to, co się dzieje w ich klasie i w szkole.

Narzędzie: kwestionariusz ankiety *Klimat w mojej szkole* (zał. 4.3) obejmujący dziewięć wymiarów (podskal): *satysfakcja uczniów ze szkoły (zdanie 1–6), stwarzanie uczniom możliwości uczestnictwa w życiu klasy i w podejmowaniu decyzji (7–11), wsparcie uczniów ze strony nauczycieli (12–16), podejście uczniów do nauki i zachowania na lekcjach (17–20), motywowanie do osiągania sukcesów (21–24), przestrzeganie praw ucznia, znajomość reguł i ich ocena (25–28), relacje między uczniami (29–32), poczucie przeciążenia pracą szkolną i stres w szkole (33–36), występowanie przemocy i zachowań społecznych wśród uczniów (37–40)*. Wymiary (podskale) w kwestionariuszu rozdzielono szarymi wierszami.

Badane osoby: uczniowie klas VI szkoły podstawowej, II gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych. Decyzję o liczbie badanych osób i sposobie ich doboru (wskazany wybór losowy klas lub wybór losowy uczniów) podejmuje szkolny koordynator ds. promocji zdrowia i zespół ewaluacyjny.

Osoba przeprowadzająca badanie: wychowawca klasy lub członek zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzania badania

1. Poinformuj uczniów, że będą wypełniali ankietę. Wyjaśnij jej cel (jak wyżej i we wstępie do ankiety) i dodaj, że uzyskane wyniki posłużą do wspólnej dyskusji nad tym, co można zmienić, aby wszyscy lepiej czuli się w szkole.
2. Poinformuj uczniów o tym, że:
 - ankieta jest **anonimowa**; wyjaśnij dokładnie co to znaczy, zapewnij, że po jej wypełnieniu każdy włoży ankietę do dużej koperty zbiorczej,
 - wypełnienie ankiety jest **dobrowolne**,
 - ankietę należy wypełnić samodzielnie, bez porozumiewania się z innymi uczniami,
 - należy udzielić odpowiedzi (zakreślić kółkiem cyfrę) przy wszystkich zdaniach,
 - przekażesz im informację o wynikach ankiety i wspólnie je przedyskutujecie.
3. Poproś o przygotowanie ołówków (lub długopisów) i gumek.
4. Rozdaj ankietę, poproś, aby przeczytali jej wstęp i wyjaśnij sposób jej wypełniania zgodnie z instrukcją podaną na początku ankiety. Poproś, aby:
 - w razie wątpliwości podnosili rękę, a wtedy podejdziesz i udzielisz informacji,
 - w przypadku pomyłki w zakreślaniu cyfry, gdy używa się długopisu, dokładnie zamazać błędną cyfrę i zakreślić kółkiem właściwą cyfrę.
5. Poproś uczniów, aby przystąpili do pracy.
6. Zbierz wypełnione ankietę do koperty zbiorczej tak, aby uczniowie byli przekonani o zachowaniu anonimowości. Poproś uczniów oddających wypełnione ankietę o sprawdzenie czy zakreślili cyfry przy każdym zdaniu.
7. Porozmawiaj z uczniami o ich odczuciach w czasie wypełniania ankiety.

Praktyczne uwagi

- Uczniowie mają prawo odmówić wypełnienia ankiety. Aby uzyskać ich *świadomą zgodę* na udział w tym badaniu, należy bardzo dokładnie wytłumaczyć uczniom, jaki jest jej cel i podkreślić, że jest ona anonimowa. Należy zachęcić uczniów do jej wypełnienia.

- Czas wypełniania ankiety wynosi przeciętnie 20–25 minut; badanie najkorzystniej przeprowadzić na lekcji wychowawczej, co najmniej po upływie 2–3 miesięcy danego roku szkolnego.
- Niektóre określenia i sformułowania mogą sprawiać uczniom trudności i można je wyjaśnić przed rozpoczęciem wypełniania ankiety. Na przykład:
 - „**reguły (zasady)**” – zdanie nr 8, 27, 28; należy wyjaśnić, że dotyczy to regulaminu szkolnego oraz innych reguł ustalanych w klasie, na wybranych przedmiotach, określających zasady pracy, sprawdzianów, obowiązki uczniów i ich zachowanie oraz postępowanie innych osób;
 - „**moi nauczyciele interesują się mną jako człowiekiem**” – zdanie nr 21 oznacza to, że nauczyciele zwracają uwagę nie tylko na wyniki w nauce, postępy i zachowanie ucznia, lecz także jego samopoczucie, wygląd, emocje, uzdolnienia, zainteresowania poza szkolne, sytuację rodzinną, trudności;
 - „**moi nauczyciele...**”, „**uczniowie w mojej klasie...**” – uczniowie zwracają uwagę, że często dana kwestia dotyczy niektórych nauczycieli lub uczniów; należy wyjaśnić, że przy tych stwierdzeniach należy zróżnicować swoją ocenę korzystając z punktacji 5–1.

Sposób analizy wyników badania ankietowego i ich wykorzystanie – patrz s. 118.

D. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO NAUCZYCIELI

Cel: zbadanie, jak nauczyciele (w tym członkowie dyrekcji) postrzegają, oceniają i reagują na to, co się dzieje w szkole i czy mają satysfakcję z pracy w szkole.

Narzędzie: kwestionariusz ankiety *Klimat społeczny w szkole* (zał. 4.4) obejmujący osiem wymiarów (podskal): *satysfakcja z pracy w szkole* (zdanie 1–4), *stwarzanie nauczycielom możliwości uczestnictwa w życiu i pracy szkoły oraz wsparcie ze strony dyrekcji* (5–12), *wsparcie uczniów ze strony nauczycieli* (13–17), *podejście uczniów do nauki i zachowania na lekcjach* (18–21), *relacje między nauczycielami* (22–27), *uczestnictwo rodziców z klasy wychowawczej w życiu i pracy klasy/szkoły* (28–32), *poczucie przeciążenia pracą szkolną i stres w pracy* (33–36), *występowanie przemocy i zachowań agresywnych wśród uczniów* (37–40). W kwestionariuszu podskale oddzielono szarymi wierszami.

Badane osoby: nauczyciele pracujący w danej szkole (co najmniej 80% ogółu nauczycieli).

Osoba przeprowadzająca badanie: członek zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzania badania

Ankiety należy przeprowadzić metodą audytoryjną, w czasie posiedzenia rady pedagogicznej lub innego zebrania nauczycieli. Należy wcześniej uprzedzić nauczycieli o planowanym badaniu.

1. Wyjaśnij cel badania (jak wyżej). Podkreśl, że jest to element autoewaluacji w szkole promującej zdrowie. Zaproponuj termin i sposób przekazania wyników badania lub ustalcie to wspólnie.
2. Wyjaśnij, że ankieta jest anonimowa, a jej wypełnienie jest dobrowolne.
3. Rozdaj ankietę i poproś o zapoznanie się z podaną na jej wstępie instrukcją jej wypełniania. Wyjaśnij wątpliwości. Poproś o zakreślenie odpowiedniej cyfry obok każdego zdania.
4. Zbierz wypełnione ankiety, wkładając je do koperty zbiorczej.
5. Zachęć nauczycieli do wypowiedzi na temat ich odczuć przy wypełnianiu ankiety.

Sposób analizy wyników badania ankietowego i ich wykorzystanie – patrz s. 118.

E. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO PRACOWNIKÓW SZKOŁY, KTÓRZY NIE SĄ NAUCZYCIELAMI

Cel: zbadanie, jak pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami postrzegają, oceniają i reagują na to, co się dzieje w szkole i czy mają satysfakcję z pracy w szkole.

Narzędzie: kwestionariusz ankiety *Klimat społeczny w szkole* – zał. (4.5) obejmujący sześć wymiarów (podskal): *satysfakcja z pracy w szkole oraz wsparcie ze strony nauczycieli i dyrekcji (zdanie 1–6), stwarzanie pracownikom, którzy nie są nauczycielami, możliwości uczestnictwa w życiu i pracy szkoły (7–9), relacje między pracownikami (10–12), stosunek uczniów do pracowników, którzy nie są nauczycielami (13–15), poczucie przeciążenia pracą i stres w pracy (16–18), występowanie przemocy i zachowań aspołecznych wśród uczniów (19–21)*. W kwestionariuszu podskale te oddzielono szarymi wierszami.

Badane osoby: pracownicy administracji, obsługi, biblioteki, pielęgniarka/higienistka szkolna.

Osoba przeprowadzająca badanie: członek zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzania badania

1. Zorganizuj spotkanie tej grupy pracowników. Uprzedź, że jego celem będzie wypełnienie ankiety dotyczącej klimatu społecznego szkoły. Zachęć, aby w spotkaniu tym uczestniczyło jak najwięcej osób.
2. Wyjaśnij:
 - cel badania (jak wyżej); podkreśl, że jest to element autoewaluacji w szkole promującej zdrowie; pracownicy uzyskają informacje o wynikach tego badania i zostaną one wspólnie przedyskutowane,
 - że ankieta jest anonimowa i zależy ci na szczerych odpowiedziach,
 - że wypełnienie ankiety jest dobrowolne.
3. Rozdaj ankiety i poproś o przeczytanie podanych we wstępie informacji. Wyjaśnij sposób zakreszania odpowiedzi, zapytaj, czy jest on dla wszystkich jasny. Poproś o zakreszenie odpowiedniej cyfry obok każdego zdania.
4. Poproś, aby rozpoczęli wypełnianie ankiety, wyjaśniaj w razie potrzeby wątpliwości.
5. Zbierz wypełnione ankiety do koperty zbiorczej.
6. Zachęć wszystkie osoby do wypowiedzi na temat ich odczuć przy wypełnianiu ankiety.

Sposób analizy wyników badania ankietowego i ich wykorzystanie – patrz s. 118.

F. INSTRUKCJA DO BADANIA ANKIETOWEGO RODZICÓW UCZNIÓW

Cel: zbadanie, jak rodzice uczniów postrzegają, oceniają i reagują na to, co się dzieje w szkole i czy są zadowoleni ze szkoły swojego dziecka.

Narzędzie: kwestionariusz ankiety *Klimat społeczny w szkole mojego dziecka* (zał. 4.6) obejmujący sześć wymiarów (podskal): *satysfakcja ze szkoły dziecka (zdanie 1–5), stwarzanie rodzicom możliwości uczestnictwa w życiu klasy i/lub szkoły i w podejmowaniu decyzji (6–11), wsparcie uczniów ze strony nauczycieli (12–17), uczestnictwo rodziców w życiu klasy/szkoły (18–21), wsparcie dla rodziców (22–25), przeciążenie dziecka pracą szkolną i stres w szkole (26–29)*. W kwestionariuszu podskale te oddzielono szarymi wierszami.

Badane osoby: rodzice uczniów z klas, w których uczniowie wypełniali ankiety (lub innych klas w zależności od decyzji szkolnego koordynatora ds. promocji zdrowia lub zespołu ewaluacyjnego).

Osoba przeprowadzająca badanie: członek zespołu ewaluacyjnego.

Sposób przeprowadzania badania

1. Zorganizuj spotkanie rodziców wybranych klas. Uprzedź, że jego celem będzie wypełnienie ankiety dotyczącej klimatu społecznego szkoły. Zachęć, aby w spotkaniu tym uczestniczyło jak najwięcej osób.
 2. Wyjaśnij:
 - cel badania (jak wyżej); podkreśl, że jest to element autoewaluacji w szkole promującej zdrowie, rodzice otrzymają informacje o wynikach tego badania i zostaną one wspólnie przedyskutowane,
 - że ankieta jest anonimowa i zależy ci na szczerych odpowiedziach,
 - że wypełnienie ankiety jest dobrowolne.
 3. Rozdaj ankietę i poproś o przeczytanie podanej na jej wstępie informacji. Wyjaśnij sposób zakreszania odpowiedzi, zapytaj, czy jest on dla wszystkich jasny. Poproś o zakreszenie odpowiedniej cyfry przy każdym zdaniu.
 4. Poproś, aby rozpoczęli wypełnianie ankiety, wyjaśnij w razie potrzeby wątpliwości.
 5. Zbierz wypełnione ankiety do koperty zbiorczej.
 6. Zachęć rodziców do wypowiedzi na temat ich odczuć przy wypełnianiu ankiety.
- Sposób analizy wyników badania ankietowego i ich wykorzystanie** – patrz poniżej.

SPOSÓB ANALIZY WYNIKÓW BADAŃ ANKIETOWYCH I ICH WYKORZYSTANIE (dotyczy wszystkich kwestionariuszy)

Cztery kwestionariusze ankiety tworzą „Skalę klimatu szkoły”, składającą się z kilku podskal. Liczba podskal, a także treść zawartych w nich zdań (stwierzeń) w kwestionariuszach dla poszczególnych grup badanych, różni się i dlatego należy analizować je oddzielnie. Analizy wyników można dokonać posługując się kalkulatorem lub programem komputerowym Excel (można zwrócić się o pomoc do nauczyciela informatyki). Kolejne kroki:

1. Dla **każdego badanego** należy wyliczyć średnią arytmetyczną liczbę punktów dla każdej podskali – zsumować zakreszone cyfry i podzielić przez liczbę zdań w danej podskali; w przypadku, gdy cyfra przy danym zdaniu nie została zakreszona, w dzieleniu, bierzemy pod uwagę liczbę zdań z zakreszonymi cyframi.
2. Dla **całej badanej grupy** należy wyliczyć średnią arytmetyczną liczbę punktów dla każdej podskali – zsumować wyliczone średnie arytmetyczne dla poszczególnych osób i podzielić przez liczbę osób, które wypełniły ankietę.
3. Uzyskane wyniki należy wpisać do tabeli w **Raporcie z ewaluacji** (zał. 4.7), w tym także liczbę osób (N), które wypełniły ankietę. Można także dane liczbowe przedstawić na wykresie. Na s. 82 podano przykład prezentacji graficznej uzyskanych wyników. Wykresy takie należy sporządzić dla wszystkich badanych grup osób. Można zastosować także inną formę graficznej prezentacji wyników.
4. Należy także zapisać i przeanalizować to, co badani napisali w pytaniu otwartym, zamieszczonym na zakończenie ankiety: „Dodatkowe uwagi na temat klimatu społecznego w szkole”.

Można także analizować odpowiedzi na poszczególne (lub wybrane) zdania (stwierzenia), wyliczając średnią arytmetyczną dla danego zdania w całej grupie badanych lub rozkład procentowy poszczególnych kategorii odpowiedzi.

Interpretując uzyskane wyniki należy odróżnić podskale, w których stwierdzenia (zdania) sformułowano jako:

- **pozytywne** – im większa średnia liczba punktów (linia łącząca poszczególne punkty przesunięta w prawo), tym korzystniejszy wynik;
- **negatywne** (poczucie przeciążenia pracą i stres w szkole oraz występowanie przemocy i zachowań społecznych wśród uczniów) – im mniejsza średnia liczba punktów, tym korzystniejszy wynik; na wykresie odwrócono punktację, aby łatwiej porównać ustawienie obu linii.

Na podstawie danych liczbowych (średnie arytmetyczne liczby punktów) lub ich prezentacji na wykresach można porównywać średnie dla podobnych podskal w różnych grupach badanych.

Wnioski wynikające z tych analiz należy zapisać w *Raporcie z ewaluacji* (zał. 4.7) i określić problemy priorytetowe do rozwiązania w dalszych działaniach szkoły.

Profile klimatu społecznego szkoły (dane liczbowe i ich graficzna prezentacja) powinny być szczegółowo analizowane i interpretowane w danej szkole z uwzględnieniem całego kontekstu warunków i organizacji pracy danej szkoły, wyników diagnozy potrzeb (problemów) zdrowotnych społeczności szkolnej, realizowanych projektów promocji zdrowia. Powinny być one przedyskutowane z przedstawicielami poszczególnych grup społeczności szkolnej i stanowić podstawę do planowania działań praktycznych: pracy wychowawczej z uczniami, indywidualnej pomocy uczniom, w współpracy z rodzicami itd.

KLIMAT W MOJEJ SZKOLE

Ankieta dla uczniów

Chcemy wiedzieć, jak czujesz się w swojej szkole. Twoje opinie mogą pomóc zmienić coś w szkole na lepsze. Ankieta jest **anonimowa**, to znaczy, że nie podpisujesz się w niej i nikt nie będzie wiedział, kto ją wypełnił. Bardzo prosimy Cię o szczerą odpowiedź.

Poniżej znajduje się lista zdań. Przeczytaj uważnie każde z nich i zastanów się, w jakim stopniu się z nim zgadzasz:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
- 4 = raczej tak
- 3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
- 2 = raczej nie
- 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

Zakreśl kółkiem odpowiednią cyfrę w kolumnie obok każdego zdania.

	Zakreśl wybraną cyfrę				
1. Cieszę się, że uczę się w tej szkole	5	4	3	2	1
2. Chętnie idę do szkoły	5	4	3	2	1
3. Lubię być w szkole	5	4	3	2	1
4. Lubię zajęcia w szkole	5	4	3	2	1
5. Lekcje w szkole są ciekawe	5	4	3	2	1
6. Dużo nauczyłem się w tej szkole	5	4	3	2	1
7. W mojej klasie nauczyciele pytają nas o zdanie w sprawach, które nas dotyczą	5	4	3	2	1
8. W mojej klasie nauczyciele ustalają z nami reguły pracy na lekcjach	5	4	3	2	1
9. W mojej klasie nauczyciele pytają nas, czego i jak chcielibyśmy się uczyć na lekcjach	5	4	3	2	1
10. W mojej klasie nauczyciele zachęcają nas do wyrażania własnych poglądów	5	4	3	2	1
11. W mojej klasie uczniowie są zachęceni do wymyślania i realizacji różnych własnych pomysłów	5	4	3	2	1
12. Moi nauczyciele traktują nas dobrze i sprawiedliwie	5	4	3	2	1
13. Nauczyciele są dla nas życzliwi	5	4	3	2	1
14. Nauczyciele starają się, abyśmy dobrze o sobie myśleli	5	4	3	2	1
15. Uczniowie mogą otrzymać dodatkową pomoc w nauce od nauczycieli, gdy jej potrzebują	5	4	3	2	1
16. Nauczyciele pomagają uczniom, którzy mają jakieś kłopoty lub są zestresowani	5	4	3	2	1
17. W mojej klasie większość uczniów jest zainteresowana nauką	5	4	3	2	1
18. W mojej klasie większość uczniów przykłada się do nauki	5	4	3	2	1
19. W mojej klasie na lekcjach uczniowie zachowują się właściwie (nie przeszkadzają w prowadzeniu lekcji) i można się uczyć	5	4	3	2	1
20. W mojej klasie większość uczniów przestrzega ustalonych reguł pracy na lekcjach	5	4	3	2	1

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
 4 = raczej tak
 3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
 2 = raczej nie
 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

21. Moi nauczyciele interesują się mną jako człowiekiem	5	4	3	2	1
22. Moi nauczyciele pomagają uczniom odkryć to, w czym są dobrzy, to co im się udaje	5	4	3	2	1
23. Moi nauczyciele zachęcają, aby każdy uczeń pracował najlepiej jak potrafi	5	4	3	2	1
24. Moi nauczyciele dbają o to, aby każdy uczeń osiągał jakieś sukcesy	5	4	3	2	1
25. W mojej szkole zapoznano nas z prawami ucznia	5	4	3	2	1
26. W mojej szkole przestrzegane są prawa ucznia	5	4	3	2	1
27. W mojej szkole zapoznano nas z regułami (zasadami), których uczniowie powinni przestrzegać	5	4	3	2	1
28. Reguły obowiązujące w naszej szkole są sprawiedliwe i słuszne	5	4	3	2	1
29. Uczniowie w mojej klasie lubią przebywać ze sobą	5	4	3	2	1
30. Większość uczniów w mojej klasie to osoby życzliwe i chętne do pomocy	5	4	3	2	1
31. Inni uczniowie akceptują (przyjmują) mnie takim, jakim jestem	5	4	3	2	1
32. Gdy jakiś uczeń w mojej klasie jest przygnębiony, ktoś z klasy stara się mu pomóc	5	4	3	2	1
33. Mam zbyt dużo pracy związanej ze szkołą	5	4	3	2	1
34. Nauka w szkole jest trudna	5	4	3	2	1
35. Nauka w szkole jest męcząca	5	4	3	2	1
36. W szkole często czuję się zestresowany/-a	5	4	3	2	1
37. Uczniowie w mojej szkole często biją się ze sobą, popychają, szturchają	5	4	3	2	1
38. Uczniowie w mojej szkole często przezywają się złośliwie, robią sobie przykre żarty i ośmieszają się nawzajem	5	4	3	2	1
39. Niektórzy uczniowie w mojej klasie są pozostawieni na uboczu spraw i lekceważeni przez innych	5	4	3	2	1
40. W mojej szkole uczniowie często powodują zniszczenia, np. ścian, sprzętu, pomocy naukowych, okien itd.	5	4	3	2	1

Dodatkowe uwagi na temat mojej klasy lub szkoły

.....

.....

.....

.....

Zaznacz krzyżykiem czy jesteś dziewczynką , czy chłopcem

KLIMAT SPOŁECZNY W MOJEJ SZKOLE

Ankieta dla nauczycieli

Celem tej ankiety jest zebranie opinii nauczycieli na temat klimatu społecznego w naszej szkole. Opinie te mogą pomóc w doskonaleniu szkoły, w poprawie jakości jej pracy i samopoczucia pracowników i uczniów. Ankieta jest **anonimowa**. Bardzo zależy nam na szczerych odpowiedziach.

Poniżej znajduje się lista zdań. Prosimy o uważne przeczytanie każdego z nich, zastanowienie się, w jakim stopniu Pan/Pani zgadza się z nim:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
- 4 = raczej tak
- 3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
- 2 = raczej nie
- 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

	Zakreślić wybraną cyfrę				
1. Cieszę się, że pracuję w tej szkole	5	4	3	2	1
2. Chętnie idę do pracy w szkole	5	4	3	2	1
3. Lubię prowadzić lekcje w szkole	5	4	3	2	1
4. Mam poczucie, że uczniowie dużo nauczyli się na moich lekcjach	5	4	3	2	1
5. Czuję się doceniany/-a w szkole	5	4	3	2	1
6. Dyrekcja szkoły pyta nauczycieli o opinie w sprawach dotyczących życia i pracy szkoły	5	4	3	2	1
7. Moje zdanie na temat życia i pracy szkoły jest brane pod uwagę	5	4	3	2	1
8. Dyrekcja jest otwarta na propozycje i pomysły nauczycieli	5	4	3	2	1
9. Dyrekcja szkoły interesuje się mną jako człowiekiem	5	4	3	2	1
10. Dyrekcja szkoły jest życzliwa wobec nauczycieli	5	4	3	2	1
11. Dyrekcja udziela nauczycielom konstruktywnych informacji zwrotnych dotyczących ich pracy	5	4	3	2	1
12. Dyrekcja udziela pomocy nauczycielom, gdy jej potrzebują	5	4	3	2	1
13. Nauczyciele traktują uczniów dobrze i sprawiedliwie	5	4	3	2	1
14. Nauczyciele są dla uczniów życzliwi	5	4	3	2	1
15. Nauczyciele starają się, aby uczniowie dobrze myśleli o sobie (mieli poczucie własnej wartości)	5	4	3	2	1
16. Nauczyciele udzielają uczniom dodatkowej pomocy w nauce, gdy ci jej potrzebują	5	4	3	2	1
17. Nauczyciele pomagają uczniom, którzy mają jakieś kłopoty lub są zestresowani	5	4	3	2	1
18. Większość moich uczniów jest zainteresowana nauką	5	4	3	2	1
19. Większość moich uczniów przykłada się do nauki	5	4	3	2	1
20. Na moich lekcjach uczniowie zachowują się właściwie (nie przeszkadzają w ich prowadzeniu) i można pracować	5	4	3	2	1
21. Większość uczniów przestrzega ustalonych reguł pracy na lekcjach	5	4	3	2	1

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
 4 = raczej tak
 3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
 2 = raczej nie
 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

22. Relacje między nauczycielami są dobre	5	4	3	2	1
23. Nauczyciele chętnie współpracują ze sobą	5	4	3	2	1
24. Nauczyciele chętnie uczestniczą we wspólnych spotkaniach, imprezach, wyjazdach	5	4	3	2	1
25. Mam zaufanie do większości nauczycieli w mojej szkole	5	4	3	2	1
26. Czuję się akceptowany przez innych nauczycieli	5	4	3	2	1
27. Mogę otrzymać pomoc od innych nauczycieli, gdy jej potrzebuję	5	4	3	2	1
<i>Zdania 28–32 dotyczą tylko wychowawców klas, jeśli nie jest Pan/Pani wychowawcą, proszę przejść do zdania 33</i>					
28. Rodzice uczniów z klasy, której jestem wychowawcą, aktywnie uczestniczą w życiu i pracy klasy lub szkoły	5	4	3	2	1
29. Rodzice uczniów z klasy, której jestem wychowawcą, chętnie przychodzą do szkoły w sprawach swoich dzieci	5	4	3	2	1
30. Rodzice uczniów z klasy, której jestem wychowawcą, często pomagają w organizacji różnych prac i imprez w szkole	5	4	3	2	1
31. Rodzice uczniów z klasy, której jestem wychowawcą, mają pomysły dotyczące życia i pracy klasy lub szkoły	5	4	3	2	1
32. Rodzice uczniów z klasy, której jestem wychowawcą, są otwarci na propozycje nauczycieli i dyrekcji	5	4	3	2	1
33. Mam zbyt dużo pracy związanej ze szkołą	5	4	3	2	1
34. Praca w szkole jest trudna	5	4	3	2	1
35. Praca w szkole jest męcząca	5	4	3	2	1
36. W szkole często czuję się zestresowany/-a	5	4	3	2	1
37. Uczniowie często biją się ze sobą, popychają, szturchają	5	4	3	2	1
38. Uczniowie często przezywają się złośliwie, robią sobie przykre żarty i ośmieszają się nawzajem	5	4	3	2	1
39. Niektórzy uczniowie są pozostawieni na uboczu różnych spraw i zupełnie lekceważeni przez innych	5	4	3	2	1
40. Uczniowie często powodują zniszczenia, np. ścian, sprzętu, pomocy naukowych, okien, itd.	5	4	3	2	1

Dodatkowe uwagi na temat klimatu społecznego w Pana/Pani szkole

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

KLIMAT SPOŁECZNY W MOJEJ SZKOLE

Ankieta dla pracowników szkoły, którzy nie są nauczycielami

Celem tej ankiety jest zebranie Państwa opinii na temat klimatu panującego w naszej szkole. Opinie te mogą pomóc w doskonaleniu szkoły, w poprawie jakości jej pracy i samopoczucia pracowników i uczniów. Ankieta jest **anonimowa**, nie będzie możliwa identyfikacja wypełniających ją osób. Bardzo zależy nam na szczerych odpowiedziach.

Poniżej znajduje się lista zdań. Prosimy o uważne przeczytanie każdego z nich, zastanowienie się, w jakim stopniu Pan/Pani zgadza się z nim:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
- 4 = raczej tak
- 3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
- 2 = raczej nie
- 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

	Zakreślić wybraną cyfrę				
1. Cieszę się, że pracuję w tej szkole	5	4	3	2	1
2. Chętnie idę do pracy w szkole	5	4	3	2	1
3. Czuję się doceniany/-a w szkole	5	4	3	2	1
4. Nauczyciele i dyrekcja szkoły są dla mnie życzliwi	5	4	3	2	1
5. Dyrekcja szkoły interesuje się mną jako człowiekiem	5	4	3	2	1
6. Dyrekcja szkoły udziela mi pomocy (wsparcia), gdy jej potrzebuję	5	4	3	2	1
7. Jestem włączany do realizacji programu wychowawczego szkoły	5	4	3	2	1
8. Jestem pytany o zdanie w sprawach dotyczących życia i pracy szkoły	5	4	3	2	1
9. Moje zdanie na temat życia i pracy szkoły jest brane pod uwagę	5	4	3	2	1
10. Pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami, są dla siebie życzliwi	5	4	3	2	1
11. Pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami, chętnie współpracują ze sobą	5	4	3	2	1
12. Pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami, pomagają sobie wzajemnie	5	4	3	2	1
13. Większość uczniów reaguje na moje prośby i zalecenia	5	4	3	2	1
14. Uczniowie są dla mnie życzliwi	5	4	3	2	1
15. Uczniowie szanują moją pracę	5	4	3	2	1
16. Mam zbyt dużo pracy do wykonania w szkole	5	4	3	2	1
17. Praca w szkole jest męcząca	5	4	3	2	1
18. W mojej pracy często czuję się zestresowany/-a	5	4	3	2	1
19. Uczniowie często biją się ze sobą, popychają, szturchają	5	4	3	2	1
20. Uczniowie często przezywają się złośliwie, robią sobie przykre żarty i ośmieszają się nawzajem	5	4	3	2	1
21. Uczniowie często powodują zniszczenia, np. ścian, sprzętu, pomocy naukowych, okien, itd.	5	4	3	2	1

KLIMAT SPOŁECZNY W SZKOLE MOJEGO DZIECKA

Ankieta dla rodziców

Celem tej ankiety jest zebranie opinii rodziców uczniów naszej szkoły na temat klimatu w niej panującego. Opinie te mogą pomóc w doskonaleniu szkoły, w poprawie jakości jej pracy oraz samopoczucia pracowników, uczniów i ich rodziców. Ankieta jest anonimowa. Bardzo zależy nam na szczerych odpowiedziach.

Poniżej znajduje się lista zdań. Prosimy o uważne przeczytanie każdego z nich, zastanowienie się, w jakim stopniu Pan/Pani zgadza się z nim:

- 5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
- 4 = raczej tak
- 3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
- 2 = raczej nie
- 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

	Zakreślić wybraną cyfrę				
1. Cieszę się, że moje dziecko uczy się w tej szkole	5	4	3	2	1
2. Czuję się miło przyjmowany/-a w szkole mojego dziecka	5	4	3	2	1
3. Czuję się potrzebny/-a w szkole	5	4	3	2	1
4. Szkołę mojego dziecka poleciłbym/-abym znajomym	5	4	3	2	1
5. Mam poczucie, że moje dziecko dużo nauczyło się w szkole	5	4	3	2	1
6. W szkole mojego dziecka jasno określono zasady współpracy z rodzicami	5	4	3	2	1
7. Rodzice są informowani o programie szkoły i ich roli w jego realizacji	5	4	3	2	1
8. Rodzice są pytani o zdanie w sprawach dotyczących życia i pracy klasy lub szkoły	5	4	3	2	1
9. Zdanie rodziców na temat życia i pracy szkoły lub klasy jest brane pod uwagę	5	4	3	2	1
10. Rodzice są zachęceni do udziału w życiu i pracy szkoły lub klasy	5	4	3	2	1
11. Nauczyciele udzielają rodzicom pełnych informacji o postępach i zachowaniu ich dziecka w szkole	5	4	3	2	1
12. Nauczyciele starają się, aby nauka była dla uczniów atrakcyjna	5	4	3	2	1
13. Nauczyciel traktują uczniów dobrze i sprawiedliwie	5	4	3	2	1
14. Nauczyciele są dla uczniów życzliwi	5	4	3	2	1
15. Nauczyciele starają się, aby uczniowie dobrze myśleli o sobie (mieli poczucie własnej wartości)	5	4	3	2	1
16. Nauczyciele udzielają uczniom dodatkowej pomocy w nauce, gdy ci jej potrzebują	5	4	3	2	1
17. Nauczyciele pomagają uczniom, którzy mają jakieś kłopoty lub są zestresowani	5	4	3	2	1

5 = zdecydowanie tak (ocena najwyższa)
 4 = raczej tak
 3 = trudno powiedzieć (nie jestem pewny/-a)
 2 = raczej nie
 1 = zdecydowanie nie (ocena najniższa)

18. Większość rodziców aktywnie uczestniczy w życiu klasy i/lub szkoły	5	4	3	2	1
19. Rodzice mają pomysły dotyczące życia i pracy klasy i/lub szkoły	5	4	3	2	1
20. Rodzice chętnie przychodzą do szkoły w sprawach swoich dzieci	5	4	3	2	1
21. Rodzice często pomagają w organizacji różnych prac i imprez w szkole	5	4	3	2	1
22. Nauczyciele udzielają wskazówek, jak rodzice mogą pomóc dziecku uczyć się	5	4	3	2	1
23. Dyrekcja i nauczyciele udzielają rodzicom pomocy w sprawach ich dzieci, gdy ci jej potrzebują	5	4	3	2	1
24. Dyrekcja i nauczyciele są życzliwi wobec rodziców	5	4	3	2	1
25. Dyrekcja i nauczyciele są otwarci na propozycje i pomysły rodziców	5	4	3	2	1
26. Moje dziecko ma zbyt dużo pracy związanej ze szkołą	5	4	3	2	1
27. Nauka w szkole jest dla mojego dziecka trudna	5	4	3	2	1
28. Nauka w szkole jest dla mojego dziecka męcząca	5	4	3	2	1
29. Moje dziecko często czuje się zestresowane w szkole	5	4	3	2	1

Dodatkowe uwagi na temat klimatu społecznego w szkole Pana/Pani dziecka

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

**RAPORT Z EWALUACJI
STANDARD CZWARTY
Rok szkolny**

Lp.	Podskale* i badane osoby <i>(N – wpisać liczbę badanych osób; cyfry w nawiasach przy nazwie podskali odpowiadają numerom zdań w kwestionariuszach)</i>	Średnia liczba punktów
Uczniowie (N=)		
I.	Satysfakcja ze szkoły (1–6)	
II.	Stwarzanie uczniom możliwości uczestnictwa w życiu klasy (7–11)	
III.	Wsparcie uczniów ze strony nauczycieli (12–16)	
IV.	Podejście uczniów do nauki i zachowania na lekcjach (17–20)	
V.	Motywowanie do osiągania sukcesów (21–24)	
VI.	Przestrzeganie praw ucznia, znajomość reguł i ich ocena (25–28)	
VII.	Relacje między uczniami (29–32)	
VIII.	Poczucie przeciążenia pracą szkolną i stresu w szkole (33–36)	
IX.	Występowanie przemocy i zachowań społecznych wśród uczniów (37–40)	
Nauczyciele (N=)		
I.	Satysfakcja z pracy w szkole (1–4)	
II.	Stwarzanie nauczycielom możliwości uczestnictwa w życiu i pracy szkoły oraz wsparcie ze strony dyrekcji (5–12)	
III.	Wsparcie uczniów ze strony nauczycieli (13–17)	
IV.	Podejście uczniów do nauki i zachowania na lekcjach (18–21)	
V.	Relacje nauczyciele–nauczyciele (22–27)	
VI.	Uczestnictwo rodziców uczniów z klasy wychowawczej w życiu klasy/szkoły (28–32)	
VII.	Poczucie przeciążenia pracą szkolną i stres w pracy (33–36)	
VIII.	Występowanie przemocy i zachowań społecznych wśród uczniów (37–40)	
Pracownicy szkoły, którzy nie są nauczycielami (N=)		
I.	Satysfakcja z pracy w szkole oraz wsparcie ze strony dyrekcji (1–6)	
II.	Stwarzanie pracownikom, którzy nie są nauczycielami, możliwości uczestnictwa w życiu i pracy szkoły (7–9)	
III.	Relacje między pracownikami, którzy nie są nauczycielami (10–12)	
IV.	Stosunek uczniów do pracowników, którzy nie są nauczycielami (13–15)	
V.	Poczucie przeciążenia pracą w szkole i stres w pracy (16–18)	
VI.	Występowanie przemocy i zachowań społecznych wśród uczniów (19–21)	
Rodzice (N=)		
I.	Satysfakcja ze szkoły dziecka (1–5)	
II.	Stwarzanie rodzicom możliwości uczestnictwa w życiu klasy/szkoły (6–11)	
III.	Wsparcie uczniów ze strony nauczycieli (12–17)	
IV.	Uczestnictwo rodziców w życiu i pracy klasy/szkoły (18–21)	
V.	Wsparcie dla rodziców (22–25)	
VI.	Przeciążenie dziecka pracą szkolną i stres w szkole (26–29)	

* We wszystkich badanych grupach osób podskale: **powyżej** zacytowanego wiersza zawierają sformułowania pozytywne – im większa średnia liczba punktów, tym korzystniejszy wynik; **poniżej** zacytowanego wiersza zawierają sformułowania negatywne – im mniejsza średnia liczba punktów, tym korzystniejszy wynik.

Wnioski:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Problemy priorytetowe wymagające rozwiązania:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Inne uwagi:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Data

Podpis szkolnego koordynatora

Lista wymiarów i wskaźników klimatu społecznego szkoły

Kwestionariusze ankiety dla uczniów w wieku 12–18 lat

Wymiary	Wskaźniki (numery stwierdzeń w kwestionariuszu)
I. Satysfakcja ze szkoły	Zadowolenie z nauki w tej szkole (1) Chęć pójścia do szkoły (2) Poczucie, że lubi się być w szkole (3) Poczucie, że lubi się zajęcia w szkole (4) Ciekawe zajęcia (5) Poczucie uczenia się (6)
II. Stwarzanie uczniom możliwości uczestnictwa w życiu klasy	Pytanie o opinie w ważnych sprawach (7) Ustalanie zasad pracy na lekcjach (8) Uwzględnianie zainteresowań i preferencji uczniów (treść, formy pracy) (9) Zachęcanie do wyrażania poglądów (10) Pobudzanie kreatywności (11)
III. Wsparcie uczniów ze strony nauczycieli	Dobre i sprawiedliwe traktowanie (12) Życzliwość nauczycieli (13) Wspieranie poczucia własnej wartości (14) Udzielanie dodatkowej pomocy w nauce (15) Udzielanie dodatkowej pomocy w kłopotach, stresie (16)
IV. Podejście uczniów do nauki i zachowania na lekcjach	Zainteresowanie uczniów nauką (17) Przykładanie się do nauki (18) Spokój na lekcjach (19) Przestrzeganie przez uczniów ustalonych reguł pracy (20)
V. Motywowanie do osiągania sukcesów	Podejście do ucznia jako człowieka (21) Pomoc w odkrywaniu mocnych stron (22) Zachęcanie każdego do wysiłków (23) Stwarzanie możliwości osiągania sukcesów (24)
VI. Przestrzeganie praw ucznia, znajomość reguł i ich ocena	Zapoznanie z prawami ucznia (25) Przestrzeganie praw ucznia (26) Zapoznanie uczniów z regułami (27) Poczucie, że szkolne reguły są słuszne i sprawiedliwe (28)
VII. Relacje między uczniami	Poczucie, że lubi się przebywać razem (29) Życzliwość i chęć pomocy (30) Akceptacja przez innych (31) Udzielanie pomocy uczniom w kłopotach (32)
VIII. Poczucie przeciążenia pracą szkolną i stres w szkole	Poczucie nadmiaru pracy (33) Poczucie, że nauka jest trudna (34) Poczucie, że nauka jest męcząca (35) Częste odczuwanie (poczucie) stresu w szkole (36)
IX. Występowanie przemocy i zachowań społecznych wśród uczniów	Bójki i inne formy przemocy fizycznej (37) Przemoc psychiczna (werbalna) (38) Izolowanie niektórych uczniów (39) Akty wandalizmu (40)

Kwestionariusze ankiet dla nauczycieli

Wymiary	Wskaźniki (numery stwierdzeń w kwestionariuszu)
I. Satysfakcja z pracy w szkole	Radość z pracy w szkole (1) Chęć przyjscia do pracy w szkole (2) Poczucie, że lubi się prowadzić lekcje w szkole (3) Poczucie efektywności pracy (4)
II. Stwarzanie nauczycielom możliwości uczestnictwa w życiu i pracy szkoły oraz wsparcie ze strony dyrekcji	Poczucie bycia docenionym w szkole (5) Pytanie nauczycieli o opinie w sprawach dotyczących życia i pracy szkoły (6) Uwzględnianie zdania nauczycieli na temat życia i pracy szkoły (7) Zainteresowanie nauczycielem jako człowiekiem (8) Życzliwość dyrekcji wobec nauczycieli (9) Otwartość dyrekcji na pomysły nauczycieli (10) Udzielanie przez dyrekcję konstruktywnych informacji zwrotnych (11) Udzielanie pomocy nauczycielom w razie potrzeby (12)
III. Wsparcie uczniów ze strony nauczycieli	Dobre i sprawiedliwe traktowanie uczniów przez nauczycieli (13) Życzliwość nauczycieli wobec uczniów (14) Wspieranie przez nauczycieli poczucia własnej wartości u uczniów (15) Dodatkowa pomoc w nauce (16) Wsparcie ze strony nauczycieli (17)
IV. Podejście uczniów do nauki i zachowania na lekcjach	Zainteresowanie uczniów nauką (18) Przykładanie się uczniów do nauki (19) Niezakłócanie lekcji przez uczniów, atmosfera pracy (20) Przestrzeganie przez uczniów reguł pracy na lekcjach (21)
V. Relacje nauczyciele–nauczyciele	Ocena relacji między nauczycielami (22) Chęć współpracy (23) Chęć uczestnictwa we wspólnych spotkaniach, imprezach (24) Zaufanie do nauczycieli (25) Akceptacja (26) Możliwość otrzymania pomocy od nauczycieli w razie potrzeby (27)
VI. Uczestnictwo rodziców uczniów z klasy wychowawczej w życiu klasy/szkoły	Aktywne uczestnictwo rodziców w życiu i pracy szkoły lub klasy (28) Chęć przychodzenia do szkoły w sprawach dzieci (29) Pomoc w organizacji prac i imprez w szkole (30) Pomysły rodziców dotyczące życia i pracy szkoły lub klasy (31) Otwartość rodziców na propozycje nauczycieli i dyrekcji (32)
VII. Poczucie przeciążenia pracą w szkole i stres w pracy	Poczucie nadmiaru pracy (33) Poczucie, że praca jest trudna (34) Poczucie, że praca jest męcząca (35) Częste odczuwanie (poczucie) stresu w pracy (36)
VIII. Występowanie przemocy i zachowań społecznych wśród uczniów	Bójki i inne formy przemocy fizycznej (37) Przemoc psychiczna (werbalna) (38) Izolowanie niektórych uczniów (39) Akty wandalizmu (40)

Kwestionariusze dla pracowników szkoły, którzy nie są nauczycielami

Wymiary	Wskaźniki (numery stwierdzeń w kwestionariuszu)
I. Satysfakcja z pracy w szkole oraz wsparcie ze strony dyrekcji	Zadowolenie z pracy w szkole (1) Chęć pójścia do pracy (2) Poczucie bycia docenianym (3) Zainteresowanie pracownikiem jako człowiekiem (4) Życzliwość ze strony dyrekcji i nauczycieli (5) Udzielanie pomocy (6)
II. Stwarzanie pracownikom, którzy nie są nauczycielami, możliwości uczestnictwa w życiu i pracy szkoły	Włączanie do realizacji działań wychowawczych w szkole (7) Pytanie o opinie w sprawach dotyczących życia i pracy szkoły (8) Uwzględnianie zdania (9)
III. Relacje między pracownikami, którzy nie są nauczycielami	Życzliwość (10) Chęć współpracy (11) Chęć udzielania wzajemnej pomocy (12)
IV. Stosunek uczniów do pracowników, którzy nie są nauczycielami	Reagowanie uczniów na prośby i zalecenia pracowników (13) Życzliwość ze strony uczniów (14) Szacunek ze strony uczniów (15)
V. Poczucie przeciążenia pracą w szkole i stres w pracy	Poczucie nadmiaru pracy w szkole (16) Poczucie, że praca jest męcząca (17) Częste odczuwanie (poczucie) stresu w pracy (18)
VI. Występowanie przemocy i zachowań społecznych wśród uczniów	Bójki i inne formy przemocy fizycznej (19) Przemoc psychiczna (werbalna) (20) Akty wandalizmu (21)

Kwestionariusze dla rodziców uczniów

Wymiary	Wskaźniki (numery stwierdzeń w kwestionariuszu)
I. Satysfakcja ze szkoły dziecka	Zadowolenie, że dziecko uczy się w tej szkole (1) Poczucie, że jest się miło przyjmowanym w szkole (2) Poczucie, że jest się potrzebnym w szkole (3) Chęć polecenia tej szkoły innym (4) Poczucie, że dziecko dużo się nauczyło w szkole (5)
II. Stwarzanie rodzicom możliwości uczestnictwa w życiu klasy/szkoły	Istnienie zasad współpracy z rodzicami (6) Informowanie rodziców o programie szkoły i ich roli w jego realizacji (7) Pytanie o opinie w sprawach dotyczących życia i pracy szkoły (8) Uwzględnianie zdania (9) Zachęcanie rodziców do udziału w życiu i pracy szkoły lub klasy (10) Udzielanie rodzicom informacji o postępach i zachowaniu dziecka (11)
III. Wsparcie uczniów ze strony nauczycieli	Ocena starań nauczycieli o zapewnienie atrakcyjności lekcji (12) Dobre i sprawiedliwe traktowanie uczniów przez nauczycieli (13) Życzliwość nauczycieli wobec uczniów (14) Budowanie poczucia własnej wartości u uczniów (15) Udzielanie dodatkowej pomocy w nauce (16) Udzielanie uczniom wsparcia w razie kłopotów, stresu (17)
IV. Uczestnictwo rodziców w życiu i pracy klasy/szkoły	Aktywne uczestnictwo w życiu i pracy klasy i/lub szkoły (18) Pomysły rodziców (19) Chętne przychodzenie do szkoły w sprawach dzieci (20) Pomoc rodziców w organizacji prac i imprez w szkole (21)
V. Wsparcie dla rodziców	Udzielanie wskazówek, jak pomóc dziecku uczyć się (22) Udzielanie pomocy w sprawach dzieci (23) Życzliwość wobec rodziców (24) Otwartość na propozycje rodziców (25)
VI. Przeciążenie dziecka pracą szkolną i stres w szkole	Nadmiar pracy związanej ze szkołą (26) Poczucie, że nauka jest dla dziecka trudna (27) Poczucie, że nauka jest dla dziecka męcząca (28) Częstość odczuwania przez dziecko stresu w szkole (29)

STANDARD PIĄTY

Szkoła promująca zdrowie tworzy środowisko fizyczne sprzyjające zdrowiu, bezpieczeństwu i dobremu samopoczuciu uczniów i pracowników

Barbara Woynarowska

WPROWADZENIE

1. Uzasadnienie wyboru standardu

Uczniowie i pracownicy spędzają w szkole, przez wiele lat, 4–8 godzin dziennie, przez około 9 miesięcy w roku. Różnorodne czynniki w środowisku szkolnym mogą wpływać bezpośrednio na samopoczucie członków społeczności szkolnej oraz wyniki ich pracy, a wszelkie nieprawidłowości mogą być przyczyną zaburzeń w stanie zdrowia i urazów, a nawet stanowić zagrożenie dla życia. W minionych 150 latach specjaliści z zakresu higieny szkolnej nagromadzili wiele dowodów na istnienie związku między środowiskiem szkolnym a zdrowiem uczniów i nauczycieli oraz opracowali normy i zalecenia dotyczące różnych elementów higieny środowiska szkolnego. W praktyce istnieje jednak nadal wiele niedostatków w tym zakresie.

Warunki, w jakich pracuje szkoła tworzą także:

- wzorce, które uczniowie i pracownicy mogą przynieść w życie poza szkołą;
- kontekst, w którym prowadzona jest edukacja zdrowotna i jej skuteczność zależy także od spójności między tym czego uczniowie uczą się, a tym co widzą wokół siebie i co mogą praktykować w szkole.

Jednym z głównych obszarów strategii promocji zdrowia, określonych w Karcie Ottawskiej (1986), jest tworzenie środowisk wspierających zdrowie. Założenie to przyjęto także w koncepcji szkoły promującej zdrowie (SzPZ) w Polsce i Europejskiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie. Do zapewnienia uczniom i pracownikom odpowiednich warunków środowiska fizycznego, bezpieczeństwa i przestrzegania ustalonych przepisów prawnych i norm higienicznych zobowiązane są wszystkie szkoły. Nadzór nad przestrzeganiem tych norm i przepisów sprawują powiatowe stacje sanitarno-epidemiologiczne. Szkoły promujące zdrowie powinny starać się, aby warunki środowiska fizycznego szkoły były jak najlepsze.

2. Omówienie podstawowych pojęć zawartych w sformułowaniu standardu

Środowisko fizyczne szkoły

Tradycyjnie środowisko fizyczne szkoły utożsamia się z warunkami technicznymi budynku, jego pomieszczeń i wyposażenia oraz warunkami higieniczno-sanitarnymi. Takie tradycyjne podejście przyjęła również Kwatera Główna Światowej Organizacji Zdrowia¹, adresując swe zalecenia głównie do krajów rozwijających się. Założono w nich, że środowisko fizyczne szkoły tworzą:

- **budynek i jego zawartość** – struktura i infrastruktura, wyposażenie (umeblowanie), stosowanie i obecność czynników chemicznych i biologicznych,
- **teren szkoły,**
- **otaczające środowisko**, w tym powietrze, woda, materiały, z którymi mogą mieć kontakt uczniowie oraz ruch uliczny i inne zagrożenia (np. sąsiedztwo zakładu przemysłowego, innych źródeł zanieczyszczenia i hałasu).

¹ The World Health Organization (2003), *The physical school environment. An essential component of health-promoting school*. Information Series on School Health. Document 2 WHO, Geneva.

Szerszą definicję podaje Amerykańska Akademia Pediatrii¹: *zdrowe środowisko (fizyczne) szkoły chroni uczniów i pracowników przed nagłymi urazami i zachorowaniami oraz wspiera działania w celu zapobiegania znanym czynnikom ryzyka, które mogą w przyszłości być przyczyną chorób lub niepełnosprawności*. To szersze ujęcie powinno stanowić punkt wyjścia do określania wymiarów i wskaźników do oceny środowiska fizycznego w szkołach promujących zdrowie.

Środowisko fizyczne szkoły a zdrowie, bezpieczeństwo i samopoczucie członków społeczności szkolnej

Należy przyjąć, że zdrowe i bezpieczne środowisko fizyczne szkoły powinno:

1. Sprzyjać **dobrej dyspozycji do nauki i pracy oraz dobremu samopoczuciu** uczniów i pracowników, zapewniając: nie przeludniony budynek i pomieszczenia dydaktyczne; odpowiedni mikroklimat i wyposażenie; organizację pracy i rozkład lekcji dostosowane do fizjologicznych rytmów biologicznych (dobowego i tygodniowego); możliwość rekreacji, zaspokojenia głodu, pragnienia i innych potrzeb fizjologicznych.
2. Zabezpieczać (chronić) uczniów i pracowników przed:
 - **urazami² i zatruciami** zaistniałymi w następstwie wypadków³,
 - **chorobami zakaźnymi i pasożytniczymi**, w tym chorobami szerzącymi się: drogą kropelkową (infekcje układu oddechowego, grypa), pokarmową (salmonellozy, czerwonka, zatrucia pokarmowe bakteryjne, wirusowe zapalenie wątroby typu A) i przez kontakt z ciałem lub odzieżą osób zarażonych np. świerzbem i wszawicą,
 - **występowaniem niektórych zaburzeń**, w tym układu ruchu (odpowiednie meble), wzroku (odpowiednie oświetlenie), słuchu (ograniczanie hałasu), zaburzeń głosu u nauczycieli,
 - **zaostrzeniem przewlekłych chorób** występujących u uczniów i pracowników, w tym zwłaszcza często występującej astmy (napady astmy wywoływać mogą: kurz, nieodpowiednia wentylacja, dym tytoniowy, farby i lakiery itd.).
3. Zapewniać uczniom i pracownikom **możliwość uzyskania pierwszej pomocy** w przypadkach urazów i nagłych zachorowań.

Podejście do środowiska fizycznego w szkołach promujących zdrowie

W działaniach na rzecz tworzenia w SzPZ środowiska fizycznego sprzyjającego bezpieczeństwu, zdrowiu i dobremu samopoczuciu uczniów i pracowników należy założyć, że:

- środowisko fizyczne postrzegane jest nie tylko w aspekcie ochrony zdrowia (profilaktyki) lecz także doskonalenia zdrowia,
- środowisko fizyczne w istotnym stopniu wpływa na skuteczność edukacji zdrowotnej,
- pracownicy SzPZ posiadają kompetencje do diagnozowania różnych elementów środowiska fizycznego szkoły i uczestniczą w działaniach dla jego poprawy,
- uczniowie są włączani do działań na rzecz poprawy środowiska fizycznego szkoły,
- SzPZ dokonuje we własnym zakresie okresowej oceny warunków tego środowiska we współpracy z powiatową stacją sanitarno-epidemiologiczną,
- SzPZ tworzy dla innych szkół wzorce w działaniach dla poprawy środowiska fizycznego szkoły.

¹ American Academy of Pediatrics (1993), *Committee on School Health. School Health Policy and Practice*, Fifth Edition.

² Uraz to uszkodzenie tkanek ciała lub narządów wskutek działania czynnika zewnętrznego – Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 1999, poz. 1673 z późn. zmianami).

³ Wypadek, według definicji Światowej Organizacji Zdrowia, jest nagłym, nieprzewidzianym zdarzeniem, powodującym określone uszkodzenie organizmu.

3. Wymiary środowiska fizycznego szkoły i wskaźniki do ich oceny

Ustalono osiem **wymiarów** środowiska fizycznego szkoły i opisujące je **wskaźniki**, które stanowiły podstawę do sformułowania stwierdzeń zawartych w *Arkuszach do oceny środowiska fizycznego szkoły* (zał. 5.1).

Wymiar	Wskaźniki
I. Budynek i teren szkoły	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dobry stan techniczny budynku i jego pomieszczeń. 2. Nie przeludnienie szkoły. 3. Nie ma zagrożeń dla zdrowia uczniów (hałasu, zanieczyszczenia powietrza, dużego ruchu ulicznego) w otoczeniu szkoły. 4. Możliwość rekreacji i bezpieczeństwo na terenie szkoły. 5. Wygląd zewnętrzny budynku i utrzymanie terenu szkoły. 6. Warunki architektoniczne umożliwiające naukę uczniom niepełnosprawnym ruchowo. 7. Zadawalająca wielkość i wyposażenie pokoju nauczycielskiego.
II. Warunki sanitarne, czystość i estetyka pomieszczeń	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dobry stan techniczny ustępów i umywalni. 2. Zapewnienie intymności w kabinach ustępowych. 3. Ustępy utrzymywane na bieżąco w czystości. 4. Stałe zaopatrzenie w mydło, ręczniki i papier toaletowy. 5. Prawidłowo rozwiązane usuwanie odpadków i śmieci. 6. Segregacja śmieci. 7. Korytarze i inne pomieszczenia utrzymywane na bieżąco w czystości. 8. Pomieszczenia szkoły estetyczne, kolorowe i ukwiecone. 9. Uczestnictwo uczniów w utrzymaniu czystości i estetyki.
III. Mikroklimat, oświetlenie, ochrona przed hałasem	<ol style="list-style-type: none"> 1. Systematycznie wietrzenie pomieszczeń dydaktycznych. 2. Przechowywanie odzieży wierzchniej poza salami dydaktycznymi. 3. Nie ma narażenia na dym tytoniowy. 4. Temperatura w pomieszczeniach zapewnia komfort cieplny. 5. Ochrona pomieszczeń dydaktycznych przed dużym nasłonecznieniem. 6. Oświetlenie naturalne zgodne z normami. 7. Oświetlenie sztuczne zgodne z normami. 8. Zabezpieczenie przed hałasem zewnętrznym. 9. Zabezpieczenie przed hałasem wewnątrz budynku. 10. Edukacja uczniów do zachowania ciszy w miejscach publicznych.
IV. Meble dla uczniów i nauczycieli	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dobry stan techniczny stołów i krzeseł dla uczniów. 2. Oznakowanie numerami wszystkich stolików i ławek. 3. Zróżnicowanie rozmiarów mebli w klasach. 4. Wykorzystanie sal umożliwiające dobór mebli do wzrostu uczniów. 5. Znajomość wśród uczniów odpowiedniego do wzrostu rozmiaru mebla. 6. Dobry stan techniczny i jakość mebli w pokoju nauczycielskim. 7. Możliwość pozostawiania podręczników i innych materiałów w szkole.

<p>V. Organizacja lekcji i przerw międzylekcyjnych</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stałość godzin rozpoczynania lekcji. 2. Równomierność rozłożenia lekcji w poszczególnych dniach tygodnia. 3. Rozkład lekcji ułożony zgodnie z zasadami higieny. 4. Czas trwania przerw międzylekcyjnych. 5. Przerwy na posiłki. 6. Zmniejszanie zagrożenia wypadkowego w czasie przerw międzylekcyjnych. 7. Aktywność ruchowa w czasie przerw międzylekcyjnych. 8. Organizacja ćwiczenia śródlekcyjnych.
<p>VI. Warunki i organizacja zajęć ruchowych</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sala gimnastyczna i inne pomieszczenia do zajęć ruchowych zgodne z normami. 2. Pomieszczenia do gimnastyki korekcyjnej. 3. Boisko sportowe zgodne z normami. 4. Lekcje wf na powietrzu. 5. Dobre wyposażenie w sprzęt sportowy. 6. Stwarzanie wszystkim uczniom możliwości osiągnięcia sukcesów. 7. Dostępność dodatkowych zajęć ruchowych dla uczniów o różnym poziomie sprawności fizycznej. 8. Działania dla ograniczenia zwolnień z lekcji wf. 9. Oferta zajęć ruchowych dla pracowników/rodziców.
<p>VII. Organizacja posiłków i dostępność napojów</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Warunki do przygotowania/wydania ciepłego posiłku dla zainteresowanych uczniów. 2. Spożywanie posiłku przez wszystkich uczniów. 3. Organizacja bezpłatnych posiłków dla uczniów z ubogich rodzin z poszanowaniem ich godności. 4. Dostępność nieodpłatnych napojów dla uczniów. 5. Dokonywanie diagnozy spożycia przez uczniów pierwszego śniadania i posiłku w szkole. 6. Korzystny dla zdrowia asortyment sklepiku szkolnego. 7. Wpływ na asortyment sklepiku szkolnego i automatów.
<p>VIII. Zabezpieczenie przed wypadkami i urazami oraz dostępność pierwszej pomocy</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zabezpieczenie terenu szkoły i znajdujących się tam urządzeń. 2. Zabezpieczenie wyjścia ze szkoły i okolicznej ulicy (drogi). 3. Zabezpieczenie przestrzeni komunikacyjnych. 4. Zabezpieczenie sal gimnastycznych i innych pomieszczeń do zajęć ruchowych. 5. Bezpieczny sprzęt sportowy. 6. Stan boisk sportowych eliminujący zagrożenie wypadkowe. 7. Nadzór w miejscach, w których przebywają uczniowie. 8. Dokonywanie okresowej oceny warunków bezpieczeństwa i analizy wypadków uczniów i pracowników oraz ich przyczyn. 9. Prowadzenie edukacji do bezpieczeństwa dla uczniów. 10. Dokonywanie diagnozy występowania przemocy i przeciwdziałanie jej. 11. Przeszkolenie nauczycieli w zakresie udzielania pierwszej pomocy w urazach i stanach zagrożenia życia. 12. Nauczanie uczniów zasad pierwszej pomocy. 13. Dostępność pomocy pielęgniarstwa szkolnej. 14. Liczba i wyposażenie apteczek pierwszej pomocy. 15. Współpraca z rodzicami w zakresie zapobiegania urazom uczniów.

4. Metody oceny środowiska fizycznego szkoły

Wykorzystano tu metodę, zaproponowaną w Walii¹, w której oceny dokonuje zespół przedstawicieli różnych grup społeczności szkolnej, posługując się arkuszami z wyróżnionymi podstawowymi wymiarami środowiska fizycznego szkoły i wskaźnikami służącymi do ich opisu (pomiaru).

Oceny tej należy dokonać na podstawie:

- **obserwacji bezpośredniej** poszczególnych elementów środowiska fizycznego szkoły,
- **analizy dokumentów** – rozkładów lekcji, protokołów przeglądów technicznych, kontroli dokonanych przez pracowników stacji sanitarno-epidemiologicznej itd.

Narzędziem badawczym są *Arkusze oceny środowiska fizycznego szkoły* (zał. 5.1). Składają się one z ośmiu części odpowiadających wymiarom wymienionym w tabeli na s. 135. Każdy ze wskaźników oceniany jest w skali od 5 (max.) do 1 (min.) punktów. Przygotowano także materiały pomocnicze *Warunki środowiska fizycznego szkoły* (zał. 5.3).

¹ Stears D., Holland J., Parsons C. (1999), *Investment opportunities for health promoting schools in Wales: A valuation of assets*, Health Promotion Wales, Caroliff.

INSTRUKCJA DO OCENY ŚRODOWISKA FIZYCZNEGO SZKOŁY

Cel: dokonanie przez przedstawicieli społeczności szkolnej samooceny podstawowych elementów środowiska fizycznego szkoły.

Narzędzia:

- Arkusze oceny środowiska fizycznego szkoły (osiem arkuszy) – zał. 5.1,
- Raport z ewaluacji – zał. 5.2.

Materiały pomocnicze: opracowanie *Warunki środowiska fizycznego szkoły* (zał. 5.3). Należy także zapoznać się z ostatnimi protokołami kontroli dokonywanej przez pracowników stacji san.-epid. oraz wynikami przeglądów technicznych dokonanych w danym roku szkolnym.

Zespół ewaluacyjny: przewodniczący – szkolny koordynator ds. promocji zdrowia, członkowie – dyrektor szkoły lub jego zastępca, kierownik administracyjny lub inny pracownik pełniący tę funkcję, nauczyciel zajmujący się sprawami bhp, nauczyciel wf, pielęgniarka lub higienistka szkolna, przewodniczący rady rodziców i samorządu uczniowskiego. Skład i liczebność zespołu ewaluacyjnego zależy od decyzji szkoły. W jego pracach powinny uczestniczyć osoby chętne i zaangażowane (zbyt duża liczba osób może utrudniać pracę).

Organizacja badania

Etap I – przygotowawczy

Celem tego etapu jest zebranie danych i dokonanie wstępnej oceny poszczególnych elementów środowiska fizycznego szkoły. Na pierwszym zebraniu zespołu przewodniczący zapoznaje członków z zadaniem, arkuszami i materiałami pomocniczymi. Zespół wspólnie ustala sposób wykonania zadania. Mogą być różne warianty:

- a) praca w 4 grupach (np. 2 osobowych) – każda grupa wypełnia przydzielone dwa arkusze (wariant najczęściej wybierany przez szkoły),
- b) praca w 2 grupach – każda wypełnia wszystkie osiem arkuszy,
- c) praca indywidualna – każdy członek zespołu wypełnia jeden arkusz (lub więcej),

W zależności od przyjętego wariantu należy powielić odpowiednią liczbę części arkusza.

W pracach tych należy posługiwać się opracowaniem pt. *Warunki środowiska fizycznego szkoły*.

W ocenie poszczególnych elementów należy: dokonać wizji lokalnej, zapoznać się z ww. protokołami, porozmawiać z odpowiednimi osobami w szkole. Efektem tej pracy powinny być: zakreślona ocena punktowa i wypełnione ostatnie dwie kolumny arkusza (uzasadnienie oceny; co należy poprawić?). Jest to materiał do wykorzystania w II etapie.

Etap II – praca zespołowa pod kierunkiem szkolnego koordynatora promocji zdrowia

Na spotkaniu wszystkich członków zespołu omawia się i dyskutuje kolejne stwierdzenia każdego z ośmiu arkuszy i wspólnie ustala się ocenę w punktach oraz tekst do wpisania w dwóch ostatnich kolumnach. Zapisów tych dokonuje się w nowym arkuszu. Wydaje się, że korzystniej jest rozłożyć tę pracę na więcej niż jedno spotkanie.

Praktyczne uwagi:

- Członkowie zespołu mają często rozbieżne opinie co do oceny (punktacji) analizowanych wskaźników; wymaga to negocjowania i odwoływania się do obowiązujących norm i zasad opisanych w opracowaniu pt. „Warunki środowiska fizycznego szkoły”, protokołów san.-epid. i przeglądów technicznych.

- Istnieje tendencja do „zawyżania” wyniku oceny; należy pamiętać, że wyniki oceny służą społeczności szkolnej i stanowią podstawę do dalszych działań dla poprawy warunków środowiska fizycznego szkoły.
- W dokonywaniu oceny nie należy porównywać się z innymi szkołami lecz odwoływać się do potrzeb danej społeczności szkolnej.
- Niezbędne jest wypełnianie wszystkich kolumn arkusza, a nie tylko zakreślenie odpowiedniej cyfry; należy też zwracać uwagę na spójność wpisanej treści ze sformułowaniem stwierdzenia.

Etap III – posumowanie wyników oceny

Na podstawie wypełnionych arkuszy szkolny koordynator wylicza dla każdego arkusza średnią (arytmetyczną) liczbę punktów (zgodnie z instrukcją podaną na dole każdej strony), a następnie wypełnia *Raport z ewaluacji* (zał. 5.2). Wyniki te można przedstawić również graficznie w sposób podany na s. 82, lub w inny sposób zaprojektowany przez nauczyciela informatyki.

Z wynikami tej oceny należy zapoznać społeczność szkolną. Cała dokumentację oceny należy zabezpieczyć (można włączyć do dokumentacji mierzenia jakości pracy szkoły).

ARKUSZE ZBIORCZE DO OCENY ŚRODOWISKA FIZYCZNEGO SZKOŁY – STANDARD PIĄTY

ARKUSZ I. Budynek i teren szkoły

Dany element odpowiada wymaganiom, normom lub potrzebom:
w pełni = 5; w niewielkim stopniu = 1

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Budynek szkoły i jego pomieszczenia są w dobrym stanie technicznym (wykorzystać protokoły przeglądów technicznych)	5 4 3 2 1		
2. Liczba uczniów w szkole odpowiada wielkości budynku (szkoła nie jest przeludniona)	5 4 3 2 1		
3. W najbliższym otoczeniu szkoły nie ma zagrożeń dla zdrowia uczniów (hałasu z zewnątrz, zanieczyszczeń powietrza, dużego ruchu ulicznego)	5 4 3 2 1		
4. Teren szkoły jest ogrodzony i stwarza dobre warunki do rekreacji	5 4 3 2 1		
5. Wygląd zewnętrzny budynku i utrzymanie jego terenu są dobrą „wizytówką” szkoły	5 4 3 2 1		
6. Szkoła ma warunki architektoniczne dla uczniów niepełnosprawnych ruchowo	5 4 3 2 1		
7. Wielkość i wyposażenie pokoju nauczycielskiego stwarza warunki do pracy i odpoczynku nauczycieli	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem** pkt. Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia** pkt.

ARKUSZ II. Warunki sanitarne, czystość i estetyka pomieszczeń

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Ustępy i umywalnie są w dobrym stanie technicznym	5 4 3 2 1		
2. Liczba oczek ustępowych i umywalek jest wystarczająca	5 4 3 2 1		
3. Kabiny ustępowe mają drzwi zamykane od wewnątrz	5 4 3 2 1		
4. Ustępy są utrzymywane na bieżąco w czystości	5 4 3 2 1		
5. W ustępach dostępny jest papier toaletowy	5 4 3 2 1		
6. W umywalniach dostępne jest mydło i ręczniki lub suszarki	5 4 3 2 1		
7. Usuwanie odpadków i śmieci jest prawidłowo zorganizowane	5 4 3 2 1		
8. W szkole prowadzona jest segregacja śmieci	5 4 3 2 1		
9. Korytarze i klatki schodowe są utrzymywane na bieżąco w czystości	5 4 3 2 1		
10. Pomieszczenia w szkole są estetyczne, kolorowe i ukwiecone	5 4 3 2 1		
11. Większość uczniów aktywnie uczestniczy w utrzymaniu czystości i estetyki w klasach	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

ARKUSZ III. Mikroklimat, oświetlenie, ochrona przed hałasem

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa

1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Sale lekcyjne i inne pomieszczenia dydaktyczne są systematycznie wietrzone	5 4 3 2 1		
2. Odzież wierzchnią uczniowie pozostawiają poza salami lekcyjnymi	5 4 3 2 1		
3. Szkoła jest wolna od dymu tytoniowego	5 4 3 2 1		
4. Temperatura we wszystkich pomieszczeniach w szkole jest zgodna z normami i zapewnia komfort cieplny	5 4 3 2 1		
5. Istnieje możliwość zasłaniania okien w pomieszczeniach o dużym nasłonecznieniu	5 4 3 2 1		
6. Oświetlenie naturalne we wszystkich pomieszczeniach dydaktycznych jest zgodne z normami	5 4 3 2 1		
7. Oświetlenie sztuczne we wszystkich pomieszczeniach dydaktycznych jest zgodne z normami (sprawdzić z oceną stacji san.-epid.)	5 4 3 2 1		
8. Budynek szkolny jest zabezpieczony przed hałasem z zewnątrz szkoły	5 4 3 2 1		
9. Eliminuje się lub co najmniej ogranicza źródła hałasu wewnątrz szkoły (w tym w czasie przerw)	5 4 3 2 1		
10. Prowadzi się edukację uczniów w zakresie poszanowania ciszy w miejscach publicznych	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem** pkt. Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia** pkt.

ARKUSZ IV. Wyposażenie w meble dla uczniów i nauczycieli

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Stoły i krzesła dla uczniów są w dobrym stanie technicznym	5 4 3 2 1		
2. Wszystkie stoły i krzesła dla uczniów są oznakowane numerami	5 4 3 2 1		
3. Każde pomieszczenie dydaktyczne wyposażone jest w stoły i krzesła w co najmniej 3 rozmiarach	5 4 3 2 1		
4. Ogranicza się częstą zmianę sal lekcyjnych, a przy zmianach, bierze się pod uwagę wiek (wzrost) uczniów	5 4 3 2 1		
5. Na początku każdego roku dobiera się numer stołu i krzesła dla każdego ucznia	5 4 3 2 1		
6. Uczniowie znają numer stołu i krzesła odpowiedni do swojego wzrostu (zapytać ok. 20 uczniów z różnych klas)	5 4 3 2 1		
7. Krzesła dla nauczycieli w salach lekcyjnych i w pokoju nauczycielskim zapewniają prawidłową pozycję i komfort	5 4 3 2 1		
8. Uczniowie mają możliwość pozostawiania w szkole swoich rzeczy (np. podręczników, pomocy)	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem** pkt. Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia** pkt.

ARKUSZ V. Organizacja lekcji i przerw międzylekcyjnych

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Każdy oddział ma stałe godziny rozpoczynania lekcji w każdym dniu tygodnia	5 4 3 2 1		
2. W każdym oddziale liczba lekcji rozłożona jest równomiernie w ciągu tygodnia	5 4 3 2 1		
3. W układaniu rozkładu lekcji przestrzega się zasad higieny (sprawdzić opis w „Materiałach pomocniczych”)	5 4 3 2 1		
4. Przerwy międzylekcyjne trwają co najmniej 10 minut	5 4 3 2 1		
5. Czas trwania długiej przerwy umożliwia uczniom spożycie bez pośpiechu drugiego śniadania lub obiadu	5 4 3 2 1		
6. Przerwy międzylekcyjne organizowane są w sposób zmniejszający zagrożenie wypadkami wśród uczniów	5 4 3 2 1		
7. W czasie przerw międzylekcyjnych uczniowie mają możliwość rekreacji ruchowej i pobytu na powietrzu	5 4 3 2 1		
8. We wszystkich oddziałach organizowane są systematycznie przerwy śródlekcyjne	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem** pkt. Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia** pkt.

ARKUSZ VI. Warunki i organizacja zajęć ruchowych

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Szkoła posiada (lub ma możliwości korzystania) zgodną/-e z normami salę/-e gimnastyczną/-e i inne pomieszczenia do prowadzenia lekcji WF	5 4 3 2 1		
2. Szkoła posiada (lub możliwości korzystania) pomieszczenia do prowadzenia gimnastyki korekcyjnej	5 4 3 2 1		
3. Szkoła posiada boisko/-a sportowe o zgodnej z normami wielkości i wyposażeniu, w dobrym stanie technicznym (w tym nawierzchni)	5 4 3 2 1		
4. Prowadzone są lekcje WF na powietrzu i inne formy zajęć rozwijające umiejętności całodziwowej aktywności fizycznej	5 4 3 2 1		
5. Wyposażenie w sprzęt sportowy jest dobre i jest on dostępny dla wszystkich oddziałów	5 4 3 2 1		
6. Nauczyciele WF stwarzają wszystkim uczniom możliwości osiągnięcia sukcesu na miarę ich możliwości	5 4 3 2 1		
7. Organizuje się dodatkowe zajęcia ruchowe dla uczniów o różnym poziomie sprawności fizycznej (nie tylko uzdolnionych sportowo)	5 4 3 2 1		
8. Podejmuje się działania dla ograniczania liczby uczniów zwolnionych z lekcji WF	5 4 3 2 1		
9. Szkoła zachęca pracowników, uczniów i rodziców do zwiększania aktywności fizycznej	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem** pkt. Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia** pkt.

ARKUSZ VII. Organizacja posiłków i dostępność napojów dla ucznia

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Ciepłe posiłki są przygotowywane lub wydawane dla wszystkich zainteresowanych uczniów	5 4 3 2 1		
2. Każdy uczeń spożywa w czasie pobytu w szkole jakiś posiłek	5 4 3 2 1		
3. Organizowane są posiłki (bezpłatne) dla uczniów z rodzin ubogich z poszanowaniem ich godności	5 4 3 2 1		
4. Uczniowie mogą w szkole wypić nieodpłatnie jakiś napój (poza wodą z kranu)	5 4 3 2 1		
5. Dokonuje się okresowo diagnozy spożywania przez uczniów pierwszego śniadania i posiłku w szkole	5 4 3 2 1		
6. W sklepiku szkolnym są produkty korzystne dla zdrowia (np. kanapki, owoce, warzywa, napoje mleczne)	5 4 3 2 1		
7. Dyrekcja szkoły kontroluje i ma wpływ na asortyment produktów spożywczych w sklepiku szkolnym i/lub w automatach	5 4 3 2 1		
8. Organizacja posiłków szkolnych uczniów jest omawiana na radach pedagogicznych	5 4 3 2 1		
9. Organizacja posiłków szkolnych uczniów jest omawiana na zebraniach rodziców	5 4 3 2 1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

ARKUSZ VIII. Zabezpieczenie przed wypadkami i urazami oraz dostępność pierwszej pomocy

Oceń w skali: 5 – ocena najwyższa
1 – ocena najniższa

Wskaźniki (stwierdzenia)	Ocena (zakreśl)	Uzasadnienie oceny (wpisać liczbę punktów z badań ankietowych i/lub argumenty)	Co należy poprawić? (wpisać)
1. Teren szkoły jest ogrodzony i wszystkie znajdujące się na nim obiekty i urządzenia odpowiednio zabezpieczone i konserwowane	5 4 3 2 1		
2. Wyjście ze szkoły na ulicę (drogę) jest zabezpieczone, a okoliczne ulice oznakowane zgodnie z obowiązującymi przepisami	5 4 3 2 1		
3. Korytarze i schody zabezpieczone w sposób zmniejszający zagrożenie wypadkowe	5 4 3 2 1		
4. Sale gimnastyczne i inne pomieszczenia do zajęć ruchowych posiadają niezbędne zabezpieczenia przed urazami	5 4 3 2 1		
5. Stan sprzętu sportowego nie stanowi zagrożenia urazami	5 4 3 2 1		
6. Stan boisk sportowych (nawierzchnia, zamocowanie bramek do gry i innego sprzętu) nie stanowi zagrożenia wypadkowego	5 4 3 2 1		
7. Nauczyciele lub inni pracownicy szkoły systematycznie nadzorują miejsca, w których przebywają uczniowie	5 4 3 2 1		

8. Dokonuje się okresowej oceny warunków bezpieczeństwa w szkole i analizy wypadków uczniów i pracowników oraz ich przyczyn	5	4	3	2	1		
9. Prowadzona jest edukacja uczniów do bezpieczeństwa	5	4	3	2	1		
10. Dokonuje się diagnozy występowania przemocy między uczniami w szkole i podejmuje się działania dla przeciwdziałania jej	5	4	3	2	1		
11. Wszyscy nauczyciele zostali przeszkoleni w zakresie udzielania pierwszej pomocy w urazach i stanach zagrożenia życia	5	4	3	2	1		
12. Uczniowie są systematycznie uczeni zasad udzielania pierwszej pomocy	5	4	3	2	1		
13. Pielęgniarka (higienistka szkolna) ma stałe dni i godziny pracy w szkole	5	4	3	2	1		
14. Apteczki pierwszej pomocy w szkole są dostępne (istnieje informacja o ich lokalizacji) i są one odpowiednio wyposażone (<i>należy sprawdzić</i>)	5	4	3	2	1		
15. Omawia się na zebraniach rodziców sprawy zapobiegania urazom u ich dzieci	5	4	3	2	1		

Zsumuj zakreślone cyfry w poszczególnych wierszach **Razem pkt.** Podziel tę liczbę przez liczbę wskaźników (wierszy) **Średnia pkt.**

**RAPORT Z EWALUACJI
STANDARD PIĄTY – OCENA ŚRODOWISKA FIZYCZNEGO SZKOŁY**
Rok szkolny

Wymiar	Średnia liczba punktów
I. Budynek i teren szkoły	
II. Warunki sanitarne, czystość i estetyka pomieszczeń	
III. Mikroklimat, oświetlenie, ochrona przed hałasem	
IV. Meble dla uczniów i nauczycieli	
V. Organizacja lekcji i przerw międzylekcyjnych	
VI. Warunki i organizacja zajęć ruchowych	
VII. Organizacja posiłków i dostępność napojów dla uczniów	
VIII. Zabezpieczenie przed wypadkami, urazami i dostępność pierwszej pomocy	
Średnia liczba punktów łącznie (zsumować liczbę punktów w poszczególnych wymiarach i podzielić przez liczbę wymiarów)	

Wnioski:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Problemy priorytetowe wymagające rozwiązania:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Data Podpis szkolnego koordynatora

MATERIAŁY POMOCNICZE DO OCENY ŚRODOWISKA FIZYCZNEGO SZKOŁY

Barbara Woynarowska

Niniejsze opracowanie zawiera podstawowe informacje o wymaganiach i normach dotyczących różnych elementów środowiska fizycznego szkoły. Stanowi ono pomoc w dokonywaniu autoewaluacji w szkole promującej zdrowie. Układ treści odpowiada ośmiu *Arkuszom oceny środowiska fizycznego szkoły* (zał. 5.1). Dodatkowe informacje mogą zawierać protokoły z kontroli przeprowadzanych przez pracowników stacji sanitarno-epidemiologicznej oraz przeglądów technicznych.

I. BUDYNEK I TEREN SZKOŁY

- Szkoła powinna mieścić się w budynku odpowiednio zaprojektowanym i wybudowanym z zachowaniem następujących zasad¹:
 - wysokość najwyżej trzy kondygnacje,
 - lokalizacja poza zasięgiem szkodliwego promieniowania i oddziaływania pól elektromagnetycznych, hałasu i drgań (wibracji), zanieczyszczenia powietrza, wód gruntowych, zalewania wodami opadowymi itd.,
 - budynek i jego urządzenia powinny być tak zaprojektowane i wykonane, aby w pomieszczeniach zawartość w powietrzu stężeń czynników szkodliwych dla zdrowia, wydzielanych przez grunt, materiały i stałe wyposażenie nie przekraczały dopuszczalnych wartości.
- Zaleca się, aby w pomieszczeniu do nauki na jednego ucznia przypadało, **co najmniej 2,5 m²** powierzchni. Pomieszczenia do nauki i stałej pracy nie mogą być w piwnicach i suterrenach.
- Pomieszczenia do nauki powinny posiadać kolory ścian i wystrój sprzyjające dobremu samopoczuciu uczniów i nauczycieli.
- Wielkość, umeblowanie i wystrój pokoju nauczycielskiego powinny stwarzać warunki do pracy i odpoczynku, dyskusji i sprzyjać dobremu samopoczuciu oraz integracji i współpracy zespołu nauczycieli. Jest to istotne dla tworzenia pozytywnego klimatu społecznego szkoły. Korzystne jest wydzielenie w szkole miejsca do spotkań i rozmów z rodzicami.
- Na terenie szkolnym powinna być wyznaczona część rekreacyjna dla uczniów (jeśli to możliwe oddzielna dla młodszych), część gospodarcza, obiekty sportowe oraz drogi dojazdowe. Zaleca się, aby na jednego ucznia przypadało 4 m² placu rekreacyjnego i aby był na niej urządzonego ogródek szkolny o powierzchni 200–800 m².

II. WARUNKI SANITARNO-HIGIENICZNE

Zaopatrzenie w wodę

- Studnie i wodociągi szkół należy poddawać kontroli sanitarno-technicznej co najmniej raz w roku.

¹ Szczegółowe zasady określono w następujących opracowaniach i aktach prawnych:

- Ministerstwo Edukacji Narodowej (1990), *Wymagania użytkowo-funkcjonalne budynków szkolnych*, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 75, poz. 690).
- Zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 marca 1996 r. w sprawie dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia, wydzielanych przez materiały budowlane, urządzenia i elementy wyposażenia w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi (Mon. Pol. Nr 19, poz. 113).

- Woda ze studni i wodociągów (poza siecią miejską) – powinna być zbadana laboratoryjnie przez powiatową stację san.-epid. W razie stwierdzenia, że nie nadaje się do picia i potrzeb gospodarczych:
 - studnie lub krany należy zamknąć, aby uniemożliwić korzystanie z wody,
 - szkołę należy codziennie zaopatrywać w wodę zdatną do picia i potrzeb gospodarczych.
- Wobec pogłębiającego się deficytu wody istnieje konieczność jej oszczędzania przez:
 - sprawne technicznie krany i rezerwuary (automaty do spłukiwania muszli ustępowych i pisuarów),
 - uświadomienie uczniom i pracownikom ilości zużywanej wody i zachęcanie ich do ograniczenia niepotrzebnego użycia (warto dla celów dydaktycznych zaopatrzyć krany w licznik poboru wody, co najmniej jednego w każdej umywalni).

Usuwanie odpadków, śmieci i nieczystości

- Śmietnik – powinien być:
 - zlokalizowany na podwórku gospodarczym, co najmniej 10 m od budynku szkoły,
 - szczelnie zamknięty, aby nie zanieczyszczał powietrza, nie był wylęgarnią much, uniemożliwiał rozwiewanie i rozrzucanie śmieci np. przez zwierzęta,
 - regularnie oczyszczany,
 - zadrzewiony lub zakrzewiony (ochrona przed nagrzewaniem, mnożeniem się much).
- Należy dążyć do segregacji śmieci jako ważnego elementu edukacji zdrowotnej i włączyć uczniów do realizacji tego zadania.

Pomieszczenia sanitarne

Pomieszczenia sanitarne powinny:

- być zlokalizowane na każdej kondygnacji budynku,
- być pomalowane farbą olejną lub wyłożone glazurą do wysokości 1,8 m,
- mieć podłogę zmywalną, gładką (lastryko, terakota), łatwą do utrzymania w czystości, z kratką ściekową,
- mieć łatwo otwierające się okna (umożliwia to skuteczne wietrzenie), na parterze z szybami okiennymi, pomalowanymi do połowy białą farbą oraz mieć sprawną wentylację grawitacyjną.

Umywalnie

- pomieszczenie umywalni powinno sąsiadować z ustępami,
- zgodnie z obowiązującymi normami 1 umywalka powinna przypadać na 20 uczniów,
- w umywalniach dostępne powinno być mydło (najlepiej w płynie) i ręczniki papierowe lub suszarki.

Ustępy

- normy higieniczne przewidują 1 miskę ustępową na 20 dziewcząt i 1 pisuar na 30 chłopców,
- miski ustępowe muszą mieć zamknięcia i sprawne, nie przeciekające spłuczki,
- każde oczko ustępowe powinno być oddzielone kabiną (ze ścianami pomalowanymi farbą olejną lub pokrytymi glazurą),
- drzwi kabiny ustępowej powinny być zamykane od wewnątrz,
- pisuary instaluje się na wysokości dostosowanej do wzrostu uczniów, wzdłuż ściany pokrytej glazurą lub malowanej farbą olejną,
- w pomieszczeniach sanitarnych powinny znajdować się zamykane kubły na odpadki, w kabinach ustępowych dla dziewcząt – kubły pedałowe.

Stan sanitarny ustępów i umywalni. Pomieszczenia sanitarne i znajdujące się tam urządzenia powinny być utrzymane w stanie nienaganej czystości:

- umywalki, muszle ustępowe i pisuary powinny być czyste; nie mogą mieć plam i rdzy, kamienia, brudnych, starych zacieków,
- deski sedesowe nie mogą być popękane, uszkodzone, muszą być gładkie, łatwe do zmywania,
- urządzenia sanitarne powinny być szczelne; przykry zapach świadczy o niedostatecznej wentylacji, nieszczelności urządzeń sanitarnych lub rzadkim albo niedokładnym sprzątaniam,
- pomieszczenia sanitarne i urządzenia tam się znajdujące powinny być utrzymywane w czystości, przy użyciu środków czyszczących (past, proszków, płynów), zawierających często, obok detergentów, także środki dezynfekujące (nie zaleca się stosowania wapna chlorowanego).

III. MIKROKLIMAT, OŚWIETLENIE, OCHRONA PRZED HAŁASEM

Mikroklimat pomieszczeń lekcyjnych

- **Wietrzenie.** We wszystkich pomieszczeniach dydaktycznych konieczna jest wymiana powietrza za pomocą systemu wentylacyjnego (grawitacyjnego) i przez ciągłe lub okresowe wietrzenie: w czasie przerw „na przestrzał” – przy otwartych drzwiach i oknach, w czasie lekcji bez większych przeciągów (przez wietrzenie usuwa się dwutlenek węgla oraz parę wodną pochodzące z powietrza wydychanego przez osoby przebywające w danym pomieszczeniu). W gabinetach nauczania specjalistycznego (np. chemii) oraz w pomieszczeniach warsztatowych należy zapewnić wietrzenie mechaniczne za pomocą odpowiednich urządzeń. W przypadku zastosowania w pomieszczeniach okien o dużej szczelności należy przewidzieć nawiewną wentylację mechaniczną.
- **Temperatura** w pomieszczeniach powinna wynosić:
 - w pomieszczeniach do nauki i ustępach – 20°C,
 - w szatniach, korytarzach, klatkach schodowych, salach gimnastycznych – 16°C,
 - rozbieralniach, natryskowniach, gabinecie medycznym – 24°C.

Należy dążyć, aby w każdym pomieszczeniu dydaktycznym znajdował się termometr, umieszczony na wysokości ok. 1,5 m nad podłogą, z dala od źródeł ciepła. W okresie letnim, przy dużym nasłonecznieniu, należy stosować żaluzje lub białe zasłony przeciwsłoneczne.

Oświetlenie

- **Oświetlenie naturalne** uznaje się za prawidłowe, gdy stosunek powierzchni oszkłonej okien do powierzchni podłogi, przy typowym rozmieszczeniu okien, wynosi od 1:4 do 1:5. Światło powinno padać z lewej strony uczniów. Szyby w oknach muszą być czyste, myte co najmniej 1 raz na kwartał. Niepożądane stosowanie kolorowych zasłon i firanek (pochłaniają światło, osiada na nich kurz).
- **Oświetlenie sztuczne** powinno wynosić: w salach lekcyjnych – 300 lx¹; w salach gimnastycznych i innych pomieszczeniach do zajęć ruchowych – 200 lx, w pomieszczeniach sanitarnych, na schodach i korytarzach – 100 lx (Polska Norma PN-84/E-02033):
 - Punkty świetlne (lampy) powinny być równomiernie rozmieszczone, a oprawy zapewniać światło rozproszone, zbliżone do dziennego. Zawieszenie lamp – 1,8–1,9 m nad powierzchnią roboczą; światło powinno padać na miejsce pracy (stół) z lewej strony i z przodu. Punkty świetlne powinny być prawidłowo osłonięte, aby

¹ Luks (lx) jest miarą ilości światła padającego na 1 m² powierzchni. Pomiaru oświetlenia dokonuje się luksomierzem; przyrząd ten powinien znajdować się w stacji sanitarno-epidemiologicznej.

chronić wzrok przed olśnieniem (nie dopuszczalne jest używanie nieosłoniętych źródeł światła).

- Dla wyrównania niedoborów światła dziennego dopuszcza się stosowanie świetlówek (barwa światła bardziej zbliżona do światła naturalnego niż żarówek). Instalacja świetlówek powinna być nienaganna technicznie, bez widzialnego migotania i brzęczenia. Przy oświetleniu lampami jarzeniowymi, dla ograniczenia niewidocznego migotania (skutek wahań napięcia) należy zastosować oprawy z dwoma lub więcej świetlówkami, których fazy przesunięto o 120° lub układy dwu- lub trzyfazowe. W pomieszczeniach, w których użytkownicy przebywają dłużej niż kilka minut nie należy stosować pojedynczych świetlówek, lecz układy dwu lub więcej lamp jarzeniowych z przesunięciem fazowym.
- Rzędy świetlówek powinny być rozmieszczone segmentowo, równolegle do ściany z oknami, a nie w poprzek pod kątem 90° do okien. Kontakty powinny pozwalać na włączanie i wyłączanie rzędów świetlówek segmentowo. W ciągu dnia nie zawsze zachodzi potrzeba oświetlania całego pomieszczenia światłem sztucznym. Doświetlenia mogą wymagać, w zależności od pory dnia i pogody, stanowiska oddalone od okien, w głębi pomieszczenia.
- **Tablica** i miejsca demonstracji powinny być oświetlone dodatkowo odpowiednio osłoniętymi punktami świetlnymi. Należy wystrzegać się olśnień, wywołanych przez źle osłonięte źródła światła lub jego odbicie z błyszczących płaszczyzn. Dla zminimalizowania odbić uczniowie powinni siadać w odległości nie mniejszej niż 2,2 m od tablicy. Odległość ostatnich ławek od tablicy nie powinna być większa niż 9,6 m.
- **Uczniowie i rodzice** powinni otrzymać informację o konieczności ergonomicznego oświetlenia stanowiska pracy w szkole i domu, a także o konieczności ograniczania nadmiaru bodźców i zjawisk świetlnych: długotrwałe oglądanie TV, praca na komputerze, częste długotrwałe pobyty w dyskotecie. Nadmiar tych bodźców, określanych jako stres świetlny, zaburza funkcje całego organizmu.

Ochrona przed hałasem

Pod pojęciem hałasu rozumie się każdy przeszkadzający dźwięk. Hałas utrudnia koncentrację uwagi, wpływa niekorzystnie na wiele funkcji organizmu oraz samopoczucie ludzi i trzeba mu przeciwdziałać.

- **Źródłem zewnętrznym hałasu** jest najczęściej hałas komunikacyjny. Ochronę przed nim mogą stanowić ekrany akustyczne i szerokie pasy zieleni. W otoczeniu budynku szkoły dopuszczalne jest natężenie hałasu: ze strony dróg i linii kolejowych, torowisk tramwajowych – 55 decybeli, ze strony innych źródeł – 45 decybeli¹. Należy zastosować dostępne obecnie środki i techniki wyciszania źródeł hałasu z zewnątrz (dźwiękochłonne drzwi i okna) oraz przeciwdziałać odbijaniu się dźwięków lub ich intensyfikacji w obrębie pomieszczeń szkolnych.
- **Hałas wewnętrzny.** Należy dokonać pomiaru hałasu w szkole w czasie wolnym od pracy i w czasie zajęć, zwracając się o pomoc w dokonaniu tych pomiarów do powiatowej stacji sanitarno-epidemiologicznej.
 - Instalacje szkolne powinny być dobrze konserwowane, aby nie zakłócały ciszy. Należy wyeliminować brzęczące świetlówki, wyjące lub piszczące hydrofony, trzaskające automaty drzwiowe, skrzypiące zawiasy.
 - Przerwy międzylekcyjne powinny być tak organizowane, aby hałas w czasie przerw nie przeszkadzał innym uczniom odbywającym lekcje. Należy unikać nadawania głośnej muzyki w czasie przerw.

¹ Polska Norma PN – 87/B-0215/02 – Akustyka budowlana. Ochrona przed hałasem pomieszczeń w budynkach. Dopuszczalne wartości poziomu dźwięku w pomieszczeniach.

- **Edukacja do poszanowania ciszy.** U uczniów należy, we współpracy z rodzicami, kształtować poszanowanie ciszy i spokoju oraz tworzyć właściwe wzorce zachowań, w tym uświadamiać im konieczność:
 - cichych rozmów, nie używania telefonów komórkowych i walkmanów w pomieszczeniach publicznych (w tym także środkach transportu),
 - ograniczania głośnej muzyki w czasie imprez szkolnych i w domu.

Uczniowie nie powinni przynosić do szkoły odbiorników radiowych i walkmanów. Problemem do rozwiązania jest korzystanie w szkole z telefonów komórkowych.

IV. MEBLE DLA UCZNIÓW I NAUCZYCIELI

Uczeń spędza w szkole większość czasu w pozycji siedzącej. Stoły i krzesła konstruowane są z myślą o wyeliminowaniu negatywnych skutków tej wymuszonej pozycji i odpowiadają określonym normom¹.

- Meble szkolne powinny w dobrym stanie technicznym.
- Meble szkolne powinny być **dostosowane do wysokości ciała uczniów**, co umożliwia odpowiednią pozycję przy pracy, zapobiega zmęczeniu i zaburzeniom postawy ciała. Produkowane jest sześć rozmiarów stołów i krzeseł, oznakowanych numerami, dostosowanych do wysokości ciała uczniów (tab. 1). Stół i krzesło powinny mieć ten sam rozmiar (numer).

Tabela 1. Dobór wielkości stołów i krzeseł do wzrostu uczniów

	Numer stołu i krzesła					
	1	2	3	4	5	6
Wzrost ucznia – cm						
Średnia	105	120	135	150	165	180
Zakres	98–111	112–127	128–142	143–157	158–172	>172
Wysokość siedziska – cm (od górnej powierzchni)						
	26	30	34	38	42	46
Wysokość stolika – cm (od górnej powierzchni płyty)						
	46	52	58	64	70	76

- Przy **prawidłowo dopasowanym stole i krześle** układ poszczególnych części ciała powinien być następujący²:
 - podeszwy stóp (w butach) na całej powierzchni dotykają podłogi,
 - między tułowiem a udami jest kąt prosty,
 - między udami, a płytą stołu zachowany jest prześwit, umożliwiający swobodne poruszanie nogami,
 - uda nie powinny być od spodu uciśnięte przez krawędź siedziska,
 - przednia krawędź siedziska nie dotyka tylnej powierzchni podudzi,
 - wysokość stołu powinna być tak dobrana, aby płyta stołu, znajdowała się poziomie łokci, przy swobodnie opuszczonych przedramionach,

¹ Aktualnie obowiązują dwie normy: PN-ISO 5970:1994 – „Meble. Krzesła i stoły szkolne. Wymiary funkcjonalne” oraz PN 90/F-06009 – „Meble szkolne i przedszkolne. Wymagania i badania” określająca wymagania jakie powinny spełnić meble z punktu widzenia bezpieczeństwa uczestnika, odporności użytkowej powierzchni, funkcjonalności, doboru materiałów itd.

² Krzepakowska H, Nikołowa-Burzyńska I. (1996), *Ogólne zasady prawidłowego wyposażenia w meble sal dydaktycznych w szkołach podstawowych*. MEN, Warszawa.

- oparcie krzesła podpira plecy w odcinku lędźwiowym kręgosłupa, nie dochodząc do łopatek,
- pomiędzy oparciem a siedziskiem krzesła zachowana jest przestrzeń pozwalająca na swobodne ruchy dolnej części tułowia.
- Stoliki i krzesła we wszystkich salach dydaktycznych powinny być **oznakowane** w widoczny sposób. W każdej sali powinny być **meble o 3–4 rozmiarach** (z uwagi na zróżnicowanie wzrostu uczniów w każdym roczniku). Na początku każdego roku szkolnego należy dobrać odpowiednie meble dla każdego ucznia i numer wpisać w dzienniku, przy jego nazwisku. Uczeń powinien znać numer stołu właściwego dla jego wzrostu.
- **Zmiana sal lekcyjnych** na każdej lekcji uniemożliwia dostosowanie mebli do wzrostu uczniów. Należy dążyć do tego, aby każdy oddział miał własną salę lekcyjną (sprzyja to także integracji uczniów i poczuciu odpowiedzialności za wspólną salę). Zmiana pomieszczeń powinna dotyczyć tylko niektórych przedmiotów.
- Uczniowie i rodzice powinni być **zaznajomieni z zasadami właściwego doboru mebli** do pracy w szkole i w domu oraz konieczności częstej zmiany pozycji przy pracy.
- **Nauczyciele** spędzają również wiele czasu w pozycji siedzącej. Należy zadbać o zapewnienie im odpowiednich stołów i krzesel w salach lekcyjnych oraz w pokoju nauczycielskim.

V. ORGANIZACJA LEKCJI I PRZERW MIĘDZYLEKCYJNYCH

- Dla **zaspokojenia podstawowych potrzeb fizjologicznych** uczniów przy układaniu planów lekcji należy przestrzegać następujących zasad:
 - stałe godziny rozpoczynania lekcji w każdym dniu tygodnia,
 - równomierne rozłożenie liczby lekcji w poszczególnych dniach tygodnia (różnice nie większe niż jedna lekcja),
 - unikanie łączenia 2–3 jednostek tego samego przedmiotu, zwłaszcza wyeliminowanie podwójnego zdwojenia lekcji,
 - uwzględnienie w planie lekcji naprzemiennie zajęć o różnej skali trudności i o różnym charakterze.
- Należy brać pod uwagę **zmiany dyspozycji do pracy uczniów** w czasie każdej lekcji, dnia i tygodnia:
 - okres **wdrażania do pracy**: pierwsza lekcja, kilka minut początkowych każdej lekcji, poniedziałek; stopniowo narastająca wydajność pracy,
 - okres **stabilizacji wydajności pracy**: środkowa część lekcji, 2–3 lekcja, wtorek i środa,
 - okres **spadku wydajności**, związany z narastającym zmęczeniem: końcowa część lekcji, 4–6 lekcja (w zależności od wieku), czwartek (w piątek pewna mobilizacja przed weekendem).
- Na każdej lekcji należy wprowadzać **ćwiczenia śródlekcyjne** przy otwartych oknach, bez względu na porę roku (eliminowanie znużenia i zmęczenia; zmiana pozycji ciała; tworzenie wzorców właściwych zachowań w czasie pracy umysłowej). Ćwiczenia te powinny być organizowane dla uczniów wszystkich klas, a nie tylko w klasach nauczania początkowego.
- **Czas trwania przerw międzylekcyjnych** powinien zapewnić uczniom i nauczycielom możliwość odpoczynku:
 - czas trwania przerw nie może być krótszy niż 10 minut – niedopuszczalne są przerwy 5 minutowe – brak czasu na odpoczynek, opóźnienia w rozpoczynaniu kolejnych lekcji;
 - co najmniej jedna przerwa powinna trwać 20 minut, po trzeciej lekcji (przerwa śniadaniowa); jeśli liczba lekcji w danym dniu przekracza sześć należy po szóstej

lekcji zorganizować dodatkową przerwę 20 minutową; jeśli w szkole wydawane są ciepłe posiłki należy zorganizować przerwy w taki sposób, aby uczniowie mogli je spożyć bez pośpiechu.

- **Organizacja przerw międzylekcyjnych** powinna zapewniać uczniom możliwość wypoczynku w warunkach: eliminujących zagrożenia wypadkowe, hałas, umożliwiających „wyżycie ruchowe” (zwłaszcza u młodszych uczniów); najlepszą formą jest spędzanie przerw na powietrzu; można rozważyć także zaoferowanie uczniom tańca lub innych form sprzyjających zwiększeniu aktywności fizycznej.

VI. WARUNKI I ORGANIZACJA ZAJĘĆ RUCHOWYCH

*Sale sportowe*¹

W skład budynków szkoły powinien wchodzić blok sportowy, połączony łącznikiem z budynkiem głównym, składający się z sali lub sal sportowych i pomieszczeń pomocniczych: rozbieralnia, natryskownia, ustępy, przechowalnia sprzętu sportowego i gimnastycznego. Zgodnie z zaleceniami przewiduje się dla szkół z liczbą oddziałów:

- do 7 oddziałów – sala rekreacyjna o powierzchni 36 m², wysokości 3 m,
- 8–23 oddziałów – sala sportowa o powierzchni 288 m², wysokości 6 m,
- 24–32 oddziały – sala sportowa o powierzchni 540 m², wysokości 7,2 m,
- 33 oddziały lub więcej – dwie sale sportowe o powierzchni 540 i 216 m², wysokości 7,2 m.

W większych szkołach (trzy ciągi nauczania lub więcej) przewiduje się salę do gimnastyki korekcyjnej. Sale sportowe powinny być wyposażone w standardowy sprzęt sportowy.

*Boiska sportowe*²

Zgodnie z zaleceniami przewiduje się dla szkół z liczbą oddziałów:

- do 7 oddziałów – boisko wielofunkcyjne o powierzchni 200 m²,
- 8–23 oddziały – boisko wielofunkcyjne o powierzchni 450 m², boisko do siatkówki o powierzchni 286 m², boisko do koszykówki o powierzchni 608 m², boisko do gier sportowych o powierzchni 2376 m²,
- 24 oddziały lub więcej – boisko wielofunkcyjne o powierzchni 450 m², dwa boiska do siatkówki, każde o powierzchni 286 m², dwa boiska do koszykówki, każde o powierzchni 608 m², boisko do gier sportowych o powierzchni 2376 m²

Polityka szkoły na rzecz aktywizacji ruchowej społeczności szkolnej

- **Organizacja zajęć ruchowych w kontakcie z otwartą przestrzenią**

Dotyczy to szkół, które nie posiadają wystarczających sal gimnastycznych, innych pomieszczeń i obiektów sportowych, ale zajęcia te są także niezbędne dla uczniów szkół, których „baza” sportowa jest zadawalająca. Mają one istotne walory zdrowotne³, a także sprzyjają kształtowaniu potrzeby i umiejętności całościowej aktywności fizycznej.

- **Przeciwdziałanie hipokinezji**

Dla większości uczniów lekcje wychowania fizycznego w szkole stanowią jedyną formę zorganizowanych systematycznych zajęć ruchowych. Aktywność ruchowa większości nauczycieli jest niewystarczająca dla utrzymania zdrowia. Dla przeciwdziałania hipokinezji członków społeczności szkolnej należy:

- stwarzać wszystkim uczniom (a nie tylko uzdolnionym sportowo) możliwości osiągnięcia sukcesów na miarę ich możliwości i zachęcać ich do podejmowania prób ich osiągnięcia,

¹ Ministerstwo Oświaty i Wychowania (1980), *Wytyczne programowo-funkcjonalne projektowania szkolnych sal sportowych*, Warszawa.

² Ministerstwo Oświaty i Wychowania (1986), *Wytyczne programowo-funkcjonalne projektowania szkolnych terenowych urzędzeń kultury fizycznej*, Warszawa.

³ Pańczyk W. (1999), *Zielona recepta. Aktywność fizyczna w terenie jako środek wspomagający rozwój i zdrowie młodego pokolenia*, Zamość–Warszawa.

- organizować w szkole dodatkowe zajęcia ruchowe nie tylko dla uczniów osiągających sukcesy sportowe,
 - ograniczyć do minimum liczbę uczniów zwolnionych długotrwale z lekcji wychowania fizycznego, współpracować w tym zakresie z rodzicami i pielęgniarką szkolną; należy dokonywać okresowej analizy liczby uczniów zwalnianych długotrwale i często z lekcji wf,
 - zachęcać pracowników szkoły i rodziców do zwiększenia aktywności fizycznej i jeśli jest to możliwe organizować takie zajęcia w szkole.
- **Rozwijanie umiejętności sprzyjających całodziwnej aktywności fizycznej**
Aktywność fizyczna jest niezbędna człowiekowi przez całe życie. Zmniejsza się ona gwałtownie, po zakończeniu nauki w szkole. Uczeń kończąc szkołę powinien uzyskać umiejętności, które zachęcą go lub umożliwią systematyczną aktywność fizyczną bez dostępu do sal sportowych i zorganizowanych zajęć ruchowych.

VII. ORGANIZACJA POSIŁKÓW I DOSTĘPNOŚĆ NAPOJÓW DLA UCZNIÓW

Żywnienie w szkole jest integralną częścią prozdrowotnego stylu życia. Wszyscy uczniowie powinni spożywać posiłki średnio, co 4 godz. i wypijać w szkole ok. 0,5 l płynu. Zbyt długie przerwy między posiłkami (powodujące uczucie głodu) oraz odwodnienie obniżają dyspozycję do nauki (zmniejszają koncentrację, aktywność), pogarszają samopoczucie i nastrój (ból głowy, brzucha, drażliwość). Szkoła jest zobowiązana do tworzenia, *wspólnie z uczniami i rodzicami*, polityki i warunków, dla zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych uczniów: sytości i dostarczenia organizmowi płynów. Głównymi elementami tej polityki są:

- **Prowadzenie diagnozy spożywania posiłków przez uczniów**
 - okresowe badanie spożywania przez uczniów pierwszego śniadania (lub innego posiłku przed rozpoczęciem lekcji, przy nauce zmianowej),
 - analiza posiłków spożywanych przez uczniów w szkole,
 - identyfikacja uczniów wymagających dożywiania¹ (bezpłatnych posiłków).
- **Zapewnienie każdemu uczniowi możliwości spożycia odpowiednich warunkach jakiegoś posiłku w szkole:**
 - w szkołach, które mają zaplecze kuchenne należy umożliwić spożycie ciepłego posiłku wszystkim zainteresowanym tym posiłkiem uczniom,
 - dostępną w każdych warunkach formą powszechnego posiłku szkolnego jest **drugie śniadanie** tzn. kanapka własna ucznia (lub przygotowana w szkole dla uczniów z rodzin ubogich) oraz napój przygotowany w szkole; śniadanie powinno być spożywane wspólnie, w odpowiednich warunkach, w czasie 20 minut przerwy, wspólnie z nauczycielem (np. wychowawcą klasy),
 - warunki, w jakich spożywane są posiłki szkolne i ich organizacja powinny stanowić ważny element edukacji zdrowotnej.
- **Zapewnienie uczniom możliwości wypicia jakiegoś napoju nieodpłatnie** (poza wodą z kranu). Rodzaj napoju zależy od możliwości i środków, jakimi dysponuje szkoła. Zalecane mleko lub napoje mleczne; może być także przegotowana woda.
- **Organizacja posiłków bezpłatnych dla uczniów z ubogich rodzin.** Należy poszukiwać różnych środków i możliwości dla organizacji tych posiłków. Przy wydawaniu posiłków stworzyć warunki i atmosferę, w której uczniowie ci nie będą czuć się „etykietowani” (dzieci są bardzo wrażliwe na punkcie własnego ubóstwa).
- **Wpływanie na asortyment produktów w sklepiku szkolnym i/lub w automatach.** Powinny być tam produkty sprzyjające zdrowiu: kanapki, owoce, warzywa, napoje mleczne i owocowe. Należy zachęcać uczniów do ich kupowania, przez odpowied-

¹ Termin „dożywianie” dotyczy wyłącznie uczniów z rodzin ubogich („dożyć” tzn. uzupełnić niedobory w żywnieniu); termin ten błędnie używany jest w odniesieniu do organizacji posiłków w szkole, dotyczących wszystkich uczniów.

nią reklamę, politykę cenową itd. Dyrekcja szkoły powinna systematycznie kontrolować asortyment produktów spożywczych w sklepiku szkolnym i automatach, w celu eliminowania słodczy i słodkich napojów gazowanych. Zakaz sprzedaży w szkole tych produktów, ze względu na zwiększanie się odsetka uczniów otyłych, wprowadzono w 2005 r. w USA i Anglii; podobne próby podejmują niektóre szkoły w Polsce.

- **Traktowanie posiłków szkolnych jako stałego elementu działalności wychowawczo-opiekuńczej szkoły:**
 - prowadzenie systematycznej edukacji żywieniowej uczniów wszystkich klas, wykorzystywanie w tym celu imprez szkolnych i współpraca z rodzicami,
 - omawianie sprawy organizacji posiłków szkolnych przez radę pedagogiczną i radę rodziców co najmniej raz w roku,
 - omawianie spraw związanych z żywieniem uczniów na zebraniach rodziców na początku roku szkolnego i powracanie do tych spraw w razie potrzeby.

VIII. ZABEZPIECZENIE PRZED WYPADKAMI I URAZAMI ORAZ DOSTĘPNOŚĆ PIERWSZEJ POMOCY

W 2003/04 r. zarejestrowano w szkołach w całym kraju 149,5 tys. wypadków uczniów, w tym 1248 ciężkich, 88 śmiertelnych¹. Rzeczywista liczba wypadków uczniów w szkole jest wielokrotnie większa, gdyż rejestrowane są tylko niektóre wypadki². Przyczyny wypadków uczniów w szkole są złożone i zapobieganie im wymaga wielokierunkowych działań.

Zapewnienie bezpiecznych warunków nauki i pobytu w szkole³

- **Teren szkoły:**
 - powinien być ogrodzony i oświetlony,
 - otwory kanalizacyjne i studzienki oraz inne zagłębienia powinny być zakryte lub trwale zabezpieczone w inny sposób,
 - urządzenia i sprzęt do zabaw zabezpieczone i konserwowane,
 - wyjście na ruchliwą ulicę zabezpieczone barierą ochronną,
 - drogi (ulice) w pobliżu szkoły odpowiednio oznakowane, zalecane progi ograniczające prędkość.
- **Boiska sportowe:**
 - bramki do gry oraz konstrukcje podtrzymujące tablice z koszem nieuszkodzone i przymocowane trwale do podłoża,
 - nawierzchnia boisk w dobrym stanie technicznym, odpowiednio sprządana i konserwowana.
- **Budynek szkoły i pomieszczenia:**
 - **drzwi budynku**, o szerokości nie mniejszej niż 90 cm, powinny otwierać się na zewnątrz; w świetle drzwi nie wolno umieszczać odbojów, skrobaczek do obuwia i innych urządzeń wystających ponad poziom płaszczyzny dojścia;
 - **korytarze:**
 - powinny zapewniać swobodną przestrzeń komunikacyjną, nie należy w nich gromadzić mebli i innego sprzętu,
 - gabloty i tablice informacyjne powinny być umieszczone w miejscach nie powodujących zagrożenia,
 - drzwi oszklone powinny posiadać zabezpieczenie przed uderzeniem w tafłę szklaną,

¹ Dane Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. 2003, Nr 6, poz. 69).

³ Opracowano na podstawie: Jucha F. Bieś B. (1998), *Poradnik BHP dyrektora szkoły*, MEN, Warszawa.

- drzwi do ustępów i umywalni powinny otwierać się na zewnątrz,
- kaloryfery powinny posiadać obudowy; końcówki trzpieni od zaworów grzejnikowych muszą być zabezpieczone,
- kwiaty umieszczone na kwietnikach ściennych muszą być trwale i pewnie zamocowane;
- **schody** powinny być równe i szorstkie (nie wyślizgane), posiadać balustradę z poręczami zabezpieczonymi przed zsuwaniem się;
- **sale gimnastyczne:**
 - stan techniczny sprzętu sportowego powinien być systematycznie kontrolowany,
 - źródła światła i okna zabezpieczone przed rozpryskami szkła,
 - drabinki do ćwiczeń fizycznych muszą mieć odpowiednią wytrzymałość i atest,
 - kaloryfery osłonięte obudowami,
 - materace gimnastyczne ułożone przy ścianach szczytowych.

Organizacja zajęć i nadzoru ze strony pracowników

- eliminowanie przeludnienia szkoły i klas oraz udziału w zajęciach zbyt dużej liczby uczniów,
- zapewnienie nadzoru ze strony pracowników szkoły we wszystkich miejscach, w których mogą przebywać uczniowie.

Polityka szkoły ukierunkowana na profilaktykę wypadków i promocję bezpieczeństwa¹

- dokonywanie okresowej oceny warunków bezpieczeństwa i analizy wypadków uczniów i pracowników oraz rozpowszechnienia przemocy międzyrówieśniczej w szkole; wyniki tej oceny powinny być przedstawione radzie pedagogicznej,
- prowadzenie wśród uczniów edukacji do bezpieczeństwa ukierunkowanej na rozwijanie umiejętności oceny i podejmowania ryzyka; współpraca z rodzicami w tym zakresie,
- podejmowanie działań dla przeciwdziałania przemocy międzyrówieśniczej w szkole,
- inicjowanie działań dla zapewnienia bezpieczeństwa uczniom w miejscu zamieszkania i uczestnictwo w programach i kampaniach na rzecz bezpieczeństwa w społeczności lokalnej.

Udzielanie pierwszej pomocy ofiarom wypadków

- przeszkolenie wszystkich nauczycieli w zakresie udzielania pierwszej pomocy w urazach oraz okresowe doskonalenie ich umiejętności,
- organizowanie kursów pierwszej pomocy dla uczniów,
- obecność w szkole pielęgniarki w ustalonych godzinach i dniach tygodnia,
- znajomość zasad udzielania pierwszej pomocy u uczniów wymagających specyficznej pomocy (np. z padaczką, cukrzycą),
- dostępność i odpowiednie wyposażenie apteczek pierwszej pomocy, zwłaszcza w pokoju nauczycielskim, pracowniach, warsztatach szkolnych, pokoju nauczycieli wychowania fizycznego.

¹ Jest to lansowane przez Światową Organizację Zdrowia szersze pojęcie niż profilaktyka i dotyczy modyfikacji środowiska i zachowań ludzkich względem bezpieczeństwa. Wymaga zaangażowania jednostek, rodzin i społeczności lokalnej (tworzenie sieci bezpiecznych społeczności lokalnych).

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI